

Vlaanderen
is cultuur

Evaluatie decreet Vlaamse Gebarentaal

Eindrapport

Lien Soetemans, Sven Sierens, Hilde Nyffels,
Maribel Montero Perez & Mieke Van Herreweghe

DEPARTEMENT
CULTUUR, JEUGD & MEDIA

Colofon

Het onderzoeksrapport 'Evaluatie decreet Vlaamse Gebarentaal' is een uitgave van het Departement Cultuur, Jeugd en Media

Opdrachtnemer

Universiteit Gent

Auteurs/onderzoekers

Lien Soetemans, Sven Sierens, Hilde Nyffels,
Maribel Montero Perez, Mieke Van Herreweghe

Stuurgroep

Mieke Van Herreweghe, Filip Verstraete, Leen Driesen,
Veerle Saey, Eline Demey, Ellis Van Miert, Eva Van Passel

Klankbordgroep

Andre Lathouwers, Beatrijs Wille, Hannes De Durpel,
Mieke Van Herreweghe, Myriam Vermeerbergen

Foto's

© VGTC / Ingeborg Ledolter

Verantwoordelijke uitgever

Bart Temmerman
Simon Bolivarlaan 17
1000 Brussel

 vlaanderen.be/cjm

 facebook.com/deptCJM

 linkedin.com/company/departement-cjm

Wettelijk depotnummer

D/2024/3241/420

Universiteit Gent
September 2024

Inhoudstafel

1/ Samenvatting	5
Introductie	5
Onderzoeksvragen	5
Methodologie	5
Aanbevelingen	6
2/ Introductie	8
Het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal	8
De symbolische erkenning van de Vlaamse Gebarentaal	9
De oprichting van een adviescommissie Vlaamse Gebarentaal	10
Jaarlijkse financiering van projecten	10
Erkenning van een kennis- en expertisecentrum VGT	11
3/ Opzet en methodologie	12
Kwantitatief luik	12
Kwalitatief luik	15
4/ Resultaten	17
Perceptie van en kennis over VGT	17
Vitaliteit van VGT in de Vlaamse dovengemeenschap	20
Erkenning van VGT	23
Oprichting van een adviescommissie met een beleidsadviserende functie	27
Erkenning van één vereniging als kennis- en coördinatiecentrum	33
Toekennen van subsidies aan projecten die bijdragen tot de maatschappelijke verankering van de Vlaamse Gebarentaal	39
Domein Onderwijs en Opvoeding	42
Domein Beleid, overheidsdiensten en -administraties	48
Domein Zorg en Gezondheid	50
Domein Media en Cultuur	51
VGT in de verschillende bevoegdheidsgebieden van de Vlaamse Regering	54
5/ Aanbevelingen	57
Erkenning van de Vlaamse Gebarentaal	57
Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal	58
Vlaams GebarentaalCentrum (VGTC)	60
Projectsubsidies	61
Domein Onderwijs en Opvoeding	62
Domein Beleid, overheidsdiensten en -administratie	63
Domein Zorg en Gezondheid	63
Domein Media en Cultuur	63

1/ Samenvatting

Introductie

Dit onderzoek omvat een evaluatie van het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal (verder: decreet VGT) in opdracht van de Vlaamse overheid.

Via een kwantitatieve en kwalitatieve analyse werden de impact, doeltreffendheid en eventuele lacunes van dit decreet in kaart gebracht. Op basis van de onderzoeksresultaten werden verscheidene concrete aanbevelingen geformuleerd die kunnen bijdragen aan de optimalisatie van het huidige decreet.

Onderzoeksvragen

Met de evaluatie van het decreet VGT werden de volgende drie deeldoelstellingen beoogd:

1. onderzoek naar de mate van doeltreffendheid van het actuele decreet;
2. toetsing van het actuele decreet aan de huidige context in de Vlaamse (doven)gemeenschap;
3. vergelijking van de inhoud van het decreet met de huidige noden van de Vlaamse (doven)gemeenschap en mogelijke voorstellen tot meer overeenstemming.

De volgende onderzoeksvragen vormden de leidraad bij het behalen van de bovengenoemde doelstellingen:

1. Wat heeft het decreet VGT bereikt op het vlak van erkenning en gebruik van Vlaamse Gebarentaal?
2. In welke mate beantwoordt het decreet VGT aan de actuele noden van de dovengemeenschap en de VGT-taligen?
3. Wat verklaart de mate van doeltreffendheid van het huidige decreet VGT en hoe kan die eventueel verhoogd worden?

Methodologie

Het onderzoek werd gevoerd aan de hand van een mixed-methods studie. Het kwantitatieve luik behelsde een online enquête-onderzoek, waarbij participanten op twee manieren werden gerekruteerd. Enerzijds werden deelnemers gericht geselecteerd uit de volgende (beroeps)domeinen:

- > Onderwijs;
- > Zorg en Gezondheid;
- > Cultuur, Media en Vrije Tijd;
- > Politiek en Beleid.

Anderzijds werd er gerekend op de sneeuwbaltechniek om het maatschappelijke bereik van het onderzoek te vergroten.

De vragen werden opgesteld op basis van een literatuurstudie en overleg met het onderzoeksteam en de betrokken stuurgroep en klankbordgroep.

De verspreiding van de vragenlijst via het Qualtrics XM platform leverde tussen 12 maart 2024 en 22 april 2024 een totaal van 842 ingevulde vragenlijsten op, waaronder 521 compleet ingevulde en 60 beantwoord door dove/slechthorende participanten. Die data werden statistisch geanalyseerd. De uitkomsten ervan worden uitvoerig besproken in het desbetreffende onderzoeksrapport.

Het kwalitatieve luik bestond uit de verzameling en analyse van twee datacollecties op basis van semi-gestructureerde interviews met 24 VGT-talige en 26 Nederlandstalige participanten met diverse (beroeps)profielen. Alle interviews werden afgenomen met behulp van een vooraf bepaalde interviewdraad met zowel algemene als specifieke vragen. De vertalingen en transcripties van de interviews werden thematisch geanalyseerd volgens de grotere thematische eenheden uit het decreet Vlaamse Gebarentaal.

De bevindingen uit de kwantitatieve en kwalitatieve studies mondden uit in de formulering van concrete aanbevelingen, die de impact en doeltreffendheid van het decreet VGT zouden kunnen verhogen.

Aanbevelingen

Uit het onderzoek blijkt duidelijk dat een optimalisering van het decreet wenselijk en noodzakelijk is. Daarbij is het van belang dat alle betrokken partijen en actoren over dezelfde, correcte informatie over VGT, de cultuur en de gemeenschap van (dove) VGT-taligen beschikken. Wanneer aan die voorwaarde voldaan is, kan de optimalisatie van het decreet VGT op verschillende punten gerealiseerd worden. Hieronder geven we op een kernachtige manier een overzicht van de geformuleerde aanbevelingen. Meer toelichting over deze aanbevelingen en uitvoeringsmogelijkheden zijn terug te vinden in het eindrapport van het onderzoek (hoofdstuk 4).

Erkenning van de Vlaamse Gebarentaal (VGT)

1. Organiseer een hoorzitting in het Vlaams Parlement op basis van de vaststellingen uit het onderzoeksrapport.
2. Werk een transversaal beleid uit binnen alle Vlaamse beleidsdomeinen wat VGT en de VGT-talige gemeenschap betreft.
3. Breid de erkenning van VGT uit naar het recht op het gebruik van deze taal in alle Vlaamse beleidsdomeinen, met handhaving en toezicht op dit recht.
4. Informeer de brede samenleving correct over VGT en de gemeenschap van (dove) VGT-taligen.
5. Informeer professionals (zorgverleners, leerkrachten, ondersteuners, audiologen ...) correct over VGT en de gemeenschap van (dove) VGT-taligen.

Adviescommissie VGT

1. Versterk de onafhankelijkheid van de adviescommissie VGT met de volgende samenstellingscriteria:
 - onverenigbaarheden voor vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering;
 - beperking van het aantal leden die werknemer zijn van Doof Vlaanderen of verbonden zijn aan die organisatie;
 - beperking van het aantal leden die werknemer zijn van het Vlaams GebarentaalCentrum of verbonden zijn aan die organisatie.
2. Versterk de deskundigheid van de adviescommissie VGT door een actieve werving van de volgende expertiseprofielen:
 - onderwijsprofessionals uit het gewoon, buitengewoon, volwassenen- en hoger onderwijs aan dove en slechthorende kinderen, jongeren en volwassenen;
 - onderwijsprofessionals die VGT-gerelateerde vakken doceren in het gewoon, buitengewoon, volwassenen- en hoger onderwijs;
 - ouders die VGT een plaats geven in de opvoeding van hun doof kind;

- zorgprofessionals die samenwerken met dove en slechthorende kinderen, jongeren en volwassenen;
 - personen met expertise op het vlak van tolken Vlaamse Gebarentaal-Nederlands en Nederlands-Vlaamse Gebarentaal en/of tolken Vlaamse Gebarentaal-andere gebarentaal en andere gebarentaal – Nederlands;
 - leden van de Vlaamse dovengemeenschap die niet verbonden zijn aan een lobby- of vrijwilligersorganisatie actief binnen de Vlaamse dovengemeenschap.
3. Versterk de autoriteit van de adviescommissie VGT via verstrengde selectiecriteria en screening van kandidaat-leden door een onafhankelijk orgaan.
 4. Onderzoek of en welke nieuwe structuur wenselijk is voor de adviescommissie VGT en definieer de voorwaarden ervan duidelijk in het decreet.
 5. Werk aan een verdere professionalisering van de adviescommissie VGT door:
 - flexibele organisatie van commissievergaderingen;
 - inzet op een anticipatieve werkwijze, waarbij rekening wordt gehouden met het beleidsprogramma van de Vlaamse Regering;
 - uitbreiding van ondersteuning door administratie.
 6. Versterk de impact van de adviescommissie VGT door samen te werken met NOOZO bij adviesvragen over VGT en aanverwante thema's.
 7. Organiseer mondelinge toelichtingen van adviezen van de adviescommissie VGT in relevante commissies.
 8. Investeer voldoende middelen in een doelgericht en zorgvuldig communicatiebeleid van de adviescommissie VGT.

Vlaams GebarentaalCentrum (VGTC)

1. Investeer voldoende middelen in een breed communicatiebeleid.
2. Definieer en bak de vormingsdoelstellingen af tussen het VGTC en Doof Vlaanderen vzw.
3. Onderzoek of en hoe het VGTC coördinator en kwaliteitsbewaker kan zijn van VGT-opleidingen in Vlaanderen.
4. Blijf investeren in taalopleidingen VGT voor (niet-) dove en slechthorende professionals.
5. Richt een coördinerend referentie- en vormingscentrum op voor onderwijs en opvoeding in/met VGT.
6. Onderzoek een eventuele verantwoordelijkheid van het VGTC in het bewaken en screenen van taalvaardigheden VGT.
7. Erken een expertisecentrum rond VGT en Media & Cultuur om ondersteuning te geven aan instellingen en organisaties binnen de cultuur- en mediasector inzake VGT.
8. Ken het VGTC langdurige, vaste werkingsmiddelen toe die door alle betrokken beleidsdomeinen gedragen worden.
9. Onderzoek of het VGTC ondersteuning kan bieden aan organisaties bij het opstellen en indienen van een projectaanvraag.

Projectsubsidies

1. Waak erover dat subsidies uitsluitend worden toegekend aan projecten die de verankering van VGT nastreven.
2. Ga na of en welke reeds gesubsidieerde organisaties niet langer in aanmerking komen voor de VGT-projectsubsidies.
3. Overweeg om de huidige criteria voor duur en duurzaamheid van projecten aan te passen.
4. Voeg een beschrijving van de procedure van de projectsubsidies toe aan het decreet, aangevuld met een opvolging en evaluatie van de projecten.
5. Verhoog het bedrag van de projectsubsidie substantieel.

Andere

1. Voorzie minstens één toegankelijke lerarenopleiding voor VGT-taligen waarin een volwaardig onderwijstraject aangeboden wordt om het vak VGT en dovencultuur te leren onderwijzen in de verschillende onderwijsniveaus.
2. Besteed correcte aandacht aan VGT en het belang ervan tijdens opleidingen van professionals die later in contact kunnen komen met (gebarentalige) dove en slechthorende personen.
3. Formaliseer een samenwerking tussen Kind & Gezin, referentiecentra en thuisbegeleidingsdiensten rond het informeren en begeleiden van ouders van een doof kind.
4. Voorzie laagdrempelige taalopleidingen VGT en een lokaal activiteitenaanbod voor ouders van dove kinderen.
5. Zet dove en VGT-talige leerkrachten in bij het onderwijs aan VGT-talige leerlingen.
6. Begeleid scholen uit het gewoon onderwijs bij de integratie van dove en slechthorende leerlingen.
7. Stimuleer in het buitengewoon onderwijs een gemeenschappelijk en overkoepelend VGT-beleid voor onderwijsinstellingen.
8. Zorg bij overheidsdiensten en - administratie voor een toegankelijkheidsreflex m.b.t. VGT.
9. Zorg dat meldpunten (klachten, discriminatie) toegankelijk zijn voor VGT-taligen.
10. Sensibiliseer zorgverleners over het recht op en belang van een tolk bij de communicatie met dove VGT-talige patiënten.
11. Onderzoek hoe erfgoed en geschiedenis gerelateerd aan VGT en de gemeenschap van VGT-taligen structureel ondersteund kunnen worden.

2/ Introductie

In dit rapport worden de resultaten toegelicht van een onderzoek naar de doeltreffendheid van het huidige decreet Vlaamse Gebarentaal (verder: VGT) en in welke mate het decreet overeenstemt met de actuele noden van de Vlaamse dovensamen-schap en VGT-taligen. De vraag naar evaluatie werd al in 2021 door de adviescommissie VGT gesteld, nadat in 2006 het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal van kracht werd.¹ Dit onderzoek kon tot stand komen door een overheidsopdracht die werd uitgeschreven door het Departement Cultuur, Jeugd en Media van de Vlaamse overheid (bestek nr. 2023/CJM/KO/SCVW&B/VGT).

Het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal

Door het Belgische federaliseringsproces werd het taalbeleid de verantwoordelijkheid van de gemeenschappen, die in hun eigen taalgebied het taalgebruik kunnen regelen via wetgeving, de zogenaamde 'decreten'. Op 21 oktober 2003 werd "la langue des signes de Belgique francophone" (Frans-Belgische Gebarentaal, LSFB) erkend door het parlement van de Franstalige Gemeenschap in België. Op 26 april 2006 werd het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal aangenomen door het Vlaams Parlement, onmiddellijk gevolgd door feesten in de hele Vlaamse dovensamen-schap (De Meulder, 2012). In 2014 werd het decreet na een eerste evaluatie (zie verder) aangepast, zodat artikel 2 van het aangepaste decreet luidt:

"De Vlaamse Gebarentaal, afgekort VGT, is de visueel-gestuele natuurlijke taal die gebruikt wordt door dove en horende Vlaamse Gebarentaligen in de Vlaamse Gemeenschap en in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. Vlaamse Gebarentaligen behoren tot de linguïstisch-culturele minderheidsgroep waarvoor de Vlaamse Gebarentaal een identificerende rol speelt. De Vlaamse Gebarentaal wordt hierbij erkend."

Het decreet over de erkenning van VGT werd vooral geïnspireerd door het decreet over de erkenning van LSFB in Wallonië. Terwijl dat laatste enkel een symbolische erkenning en de oprichting van een adviescommissie inhoudt, bevat het VGT-decreet vier verschillende maatregelen:

1. een symbolische erkenning;
2. de oprichting van een adviescommissie Vlaamse Gebarentaal;
3. de jaarlijks financiering van projecten "die bijdragen tot de maatschappelijke verankering van de Vlaamse Gebarentaal, onder meer door de organisatie, medeorganisatie of ondersteuning van sensibiliserende activiteiten" (Art. 7);
4. de erkenning en financiering door de Vlaamse Regering van één expertisecentrum inzake VGT (hierdoor werd het in 1997 opgerichte Vlaams GebarentaalCentrum erkend en gesubsidieerd).

In 2015 nam de adviescommissie het initiatief om het decreet te herzien en bestelde een onderzoek dat vooral focuste op de juridische aspecten. Het ging toen om volgende deelvragen:

- > Wat zijn de huidige juridische mogelijkheden voor de Vlaamse gebarentaalgebruikers?
- > Wat kunnen we leren van de vergelijking met de in andere landen of regio's gebruikte juridische instrumenten inzake de rechten van gebarentaalgebruikers?
- > Aan welke voorwaarden moet een nieuw decreet inzake VGT voldoen om in de komende jaren vooruitgang te maken op het gebied van de rechten van de Vlaamse gebarentaalgebruikers, in de eerste plaats de dove kinderen en jongeren?

De resultaten van dat onderzoek werden uitgeschreven in een rapport van een 90-tal pagina's (le Maire, 2016²). Dat heeft geleid tot een aanpassing van het decreet met (weliswaar eerder beperkte) volgende wijzigingen:

- > het vervangen van de term 'Vlaamse Gebarentaalgebruikers' door "Vlaamse Gebarentaligen";

¹ <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2022-05/Werkingsverslag2021-VGT.pdf>

² le Maire, Delphine, 2016. Onderzoek naar juridische status en mogelijkheden voor Vlaamse Gebarentaal. Onderzoeksrapport in opdracht van de Vlaamse overheid. Beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. KU Leuven.

- > het herformuleren van de derde opdracht van het kenniscentrum: ontsluiten van toegepast wetenschappelijk onderzoek en kennis van VGT (in plaats van het ontwikkelen van leermiddelen);
- > de opdracht van de adviescommissie VGT om ook adviezen te geven met betrekking tot dovencultuur;
- > de wijziging van het aantal leden in de categorieën die vertegenwoordigd zijn in de adviescommissie VGT.

De symbolische erkenning van de Vlaamse Gebarentaal

Omwille van de juridische complexiteit in de taalwetgeving in België is het duidelijk dat het decreet betreffende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal eerder een symbolische erkenning bevat. Het rapport van het "Onderzoek naar juridische status en mogelijkheden voor Vlaamse Gebarentaal" (le Maire, 2016) stelt daarover het volgende:

"Artikel 2 van het decreet VGT stipuleert duidelijk niet dat de Vlaamse Gebarentaal de status van "eerste taal" en/of een gelijkaardige status krijgt als het Nederlands³. Het decreet VGT erkent slechts de Vlaamse Gebarentaal, en onrechtstreeks de individuen die ervan gebruik maken. De toepassing van het decreet is beperkt tot de erkenning van de taal zelf, niet tot de erkenning van een recht op taal voor de linguïstisch-culturele minderheid van dove en horende Vlaamse Gebarentaligen. De verplichtingen van de Vlaamse overheid in de Vlaamse Gemeenschap en het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad worden dus beperkt tot deze drie betekenissen: "(1) De Vlaamse overheid bevestigt de juistheid van het feit dat de Vlaamse

Gebarentaal de taal is van de Dovengemeenschap in Vlaanderen, (2) de Vlaamse overheid aanvaardt het bestaan van die taal ook op juridisch vlak en behandelt ze als dusdanig en (3) de Vlaamse overheid uit haar waardering voor deze taal"⁴. De erkenning is dus beperkt tot het culturele domein: de Vlaamse Gebarentaal wordt "cultureel erkend" en dit "brengt niet automatisch rechten met zich mee"⁵.

De auteurs van het decreet beschouwen de erkenning als een eerste stap, of ten minste als een referentiepunt voor verdere concrete wetgeving. De bedoeling van het decreet VGT is de basis te vormen voor verdere aanpassing van de wetgeving "inzake bestuurszaken, onderwijs, werk en media", onder de bevoegdheid van het Vlaams Parlement.⁶ Het decreet VGT vermeldt dat de Vlaamse Regering verplicht is om initiatieven te nemen "om het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal mogelijk te maken in de verschillende gebieden die onder haar bevoegdheid ressorteren".⁷ De bevoegdheid is niet gespecificeerd in dit artikel maar is juridisch gezien beperkt tot de gemeenschapsaangelegenheden van het Vlaams Parlement en de Vlaamse Regering, en sluit de gewestelijke bevoegdheden dus uit.⁸

(...)

Ten slotte verduidelijkt de Raad van State dat de bevoegdheidscategorie van artikel 4,1° BWHI de taal zelf betreft, en niet "de bescherming van de personen bij het gebruik ervan"⁹. De Raad van State baseert zich daarvoor op een arrest van het Grondwettelijk Hof, waarin dit laatste artikel 4,1° BWHI van toepassing acht op "de bescherming van de taal, als een cultuurmiddel, en niet de bescherming van de personen bij het gebruik ervan"¹⁰.

3 Memorie van toelichting (H. STEVENS et al.) van het voorstel van decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal, Parl. St. VI. Parl. 2005-06, 15 februari 2006, nr. 729/1, p. 1.

4 Memorie van toelichting (H. STEVENS et al.) van het voorstel van decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal, Parl. St. VI. Parl. 2005-06, 15 februari 2006, nr. 729/1, p. 3.

5 Memorie van toelichting (H. STEVENS et al.) van het voorstel van decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal, Parl. St. VI. Parl. 2005-06, 15 februari 2006, nr. 729/1, p. 2.

6 Verslag van de hoorzitting over het verzoekschrift over de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media uitgebracht door mevrouw Helga Stevens, Parl. St. VI. Parl. 2004-05, 17 mei 2005, nr. 322/1, p. 5 in fine.

7 Decreet van 5 mei 2006 houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal, B.S., 17 juli 2006, art. 8§1.

8 Decreet van 5 mei 2006 houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal, B.S., 17 juli 2006, art. 1.

9 R.v. St., afd. wetg., 18 december 2013, nr. 54.511/3, Parl. St. VI. Parl. 2013-2014, nr. 2384/1, 3.3.

10 GwH, nr. 17/86, 26 maart 1986, 3.B.3.

In dit kader is het duidelijk dat de linguïstisch-culturele minderheid van Vlaamse Gebarentaligen zich moet baseren op andere juridische instrumenten om haar erkenning en/of bescherming te krijgen, behalve dan wat de ontwikkeling en de stimulering van de Vlaamse Gebarentaal betreft.

De Raad van State preciseert ook verder dat het decreet geen rechten toekent of verplichtingen oplegt inzake het gebruik van de taal¹¹. Dergelijke rechten worden echter wel toegekend door het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (hierna "IVRPH"). En meer bepaald in artikel 21(e), dat van toepassing is in Vlaanderen sinds 1 augustus 2009 nadat het Vlaams Parlement het verdrag op 8 mei 2009 goedgekeurd heeft¹² en de Belgische Staat het op 2 juli 2009 geratificeerd heeft¹³.

De oprichting van een adviescommissie Vlaamse Gebarentaal

Volgens art. 3 van het oorspronkelijke decreet bestaat de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (cf. de tweede maatregel hierboven vermeld) uit

"minimum tien en maximum vijftien personen en telt minstens één lid van elk van de volgende groepen:

- 1° verenigingen van Dove gebarentaalgebruikers;
- 2° ouders van dove kinderen die Vlaamse Gebarentaalgebruikers zijn;
- 3° scholen voor buitengewoon onderwijs van type 7;
- 4° lesgevers Vlaamse Gebarentaal;
- 5° tolken Vlaamse Gebarentaal;
- 6° taalkundigen met expertise op het vlak van gebarentaalonderzoek."

Bovendien bepaalde dat decreet: *"Minstens de helft van de leden zijn Dove personen, tenzij onvoldoende Dove personen zich kandidaat hebben gesteld."* En *"Ten hoogste twee derde van de leden zijn van hetzelfde geslacht."*

De adviescommissie is nog steeds vrij uniek voor de wetgeving inzake gebarentaalerkenning en wordt bijvoorbeeld door Nieuw-Zeeland genoemd als een voorbeeld van goede praktijk (Human Rights Commission, 2013). Toch blijkt uit een evaluatie van het functioneren van de adviescommissie VGT (De Meulder, 2012) dat het emancipatorische doel ervan, het eigenaarschap van dove gebarentaligen over aspecten van VGT-planning, zoals duidelijk naar voren gebracht in het erkenningsdecreet, nog niet was/is gerealiseerd. Na de evaluatie van het decreet (le Maire, 2016) werd de samenstelling van de adviescommissie dan ook aangepast. In het herwerkte artikel 3 staat onder andere:

"De commissie bestaat uit minimaal tien en maximaal vijftien leden. De commissie bevat minstens één lid uit elk van de volgende categorieën:

- 1° verenigingen van dove Vlaamse Gebarentaligen;
- 2° ouders die Vlaamse Gebarentaal een plaats geven in de opvoeding van hun kind;
- 3° personen met expertise op het vlak van onderwijs en opvoeding aan dove kinderen die gebruik maken van Vlaamse Gebarentaal;
- 4° lesgevers Vlaamse Gebarentaal;
- 5° personen met expertise op het vlak van tolken Vlaamse Gebarentaal-Nederlands en Nederlands-Vlaamse Gebarentaal;
- 6° onderzoekers met expertise op het vlak van Vlaamse Gebarentaal;
- 7° onderzoekers met expertise op het vlak van Deaf Studies;
- 8° personen met expertise op het vlak van artistiek gebruik van gebarentaal, Dovencultuur of gebarentaalmedia.

Minstens de helft van de leden zijn dove Vlaamse Gebarentaligen. Ten hoogste twee derde van de leden zijn van hetzelfde geslacht."

Jaarlijkse financiering van projecten

Sinds 2007 financiert de Vlaamse overheid VGT-projecten. Bij aanvang ging het om een bedrag van 37.000 euro dat later werd verlaagd naar 31.000 euro. Dat wordt als belangrijk geacht voor de sensibilisering en zichtbaarheid van VGT in de Vlaamse samenleving

¹¹ R.v.St., id., 3.4.

¹² Decreet van 8 mei 2009 houdende instemming met het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, en het facultatief protocol bij het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, opgemaakt in New York op 13 december 2006, B.S., 3 augustus 2009.

¹³ Wet van 13 mei 2009 houdende instemming met volgende Internationale Akten : – Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, – Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, aangenomen te New York op 13 december 2006, B.S., 22 juli 2009.

(maar dat werd nog nooit onderzocht). De financiering – hoewel beperkt – is ook cruciaal geweest voor de ontwikkeling van vaak kleine, niet regelmatig gefinancierde organisaties waarvan de doelstellingen verband houden met VGT. Dankzij de financiering konden reeds bestaande organisaties hun activiteiten uitbreiden en zijn er nieuwe organisaties opgericht.

Een voorbeeld van een groter project was de campagne *Vlaamse Gebarentaal Leeft*, met een tv-commercial van 30 seconden op de nationale televisie in 2008 en bijbehorende flyers en website (www.vlaamsegebarentaal.be). Voorbeelden van kleinere (en minder dure) projecten zijn een achtdaags trainingsprogramma voor dove presentatoren en vertalers in de visuele media, de productie van de eerste kinderrijmpjes in VGT op twee dvd's en een vakantiecamp voor dove kinderen en hun broers en zussen gericht op VGT-verwerving (*VGT Doe Mee*).

Erkenning van een kennis- en expertisecentrum VGT

Het decreet voorziet ook de erkenning en subsidiëring van een kennis- en expertisecentrum VGT. Artikel 6 van het aangepaste decreet van 2014 stelt:

“§ 1. De Vlaamse Regering erkent op het niveau van de Vlaamse Gemeenschap één vereniging die de volgende opdrachten vervult:

- 1° bijdragen tot de kennis van de Vlaamse Gebarentaal door eigen wetenschappelijk onderzoek en door het coördineren, stimuleren en ondersteunen van wetenschappelijk onderzoek terzake;
- 2° bijdragen tot de verdere ontwikkeling van de Vlaamse Gebarentaal en die ontwikkeling ondersteunen;
- 3° het actief ontsluiten van het toegepast wetenschappelijk onderzoek en de kennis van de Vlaamse Gebarentaal voor de Dovengemeenschap, de brede maatschappij en de academische wereld;
- 4° aanspreek- en contactpunt zijn voor binnenlandse en buitenlandse betrokkenen en belangstellenden voor wat betreft de kennis van de Vlaamse Gebarentaal en het wetenschappelijk onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal.”

De inhoud en werking worden vastgelegd in vierjaarlijkse beheersovereenkomsten. Zo ontvangt het Vlaams GebarentaalCentrum sinds 2007 subsidies, waarmee ze medewerkers aanstellen die zich toeleggen op het ontsluiten van toegepast wetenschappelijk onderzoek en de kennis van VGT. De laatste jaren werkt het VGTC aan de uitbreiding van het Woordenboek Vlaamse Gebarentaal – Nederlands / Nederlands – Vlaamse Gebarentaal. McKee (2011, p. 139) stelde over de erkenning van VGT dat deze vierde maatregel in het decreet *“van vitaal belang is voor het ondersteunen van de status en potentiële verspreiding van een onderdrukte taal.”*

De subsidiëring voor het VGTC is sinds 2007 geleidelijk aan gestegen. Voor de periode 2024–2027 zal het VGTC 333.000 euro per jaar ontvangen. Dat is mede veroorzaakt door het feit dat Doof Vlaanderen Vorming op 1 januari 2021 ingekanteld is in het VGTC, waardoor ook de werkingsmiddelen voor Doof Vlaanderen Vorming van het Departement Cultuur, Jeugd en Media overgeheveld werden naar het VGTC. Een deel van de werking van Doof Vlaanderen Vorming, waaronder cursussen, lezingen, advies en publicaties in en over Vlaamse Gebarentaal, wordt sindsdien verzorgd door het VGTC.

3/ Opzet en methodologie

De evaluatie van het decreet omvat drie deeldoelstellingen:

1. onderzoeken van mate van doeltreffendheid van het decreet;
2. toetsen van het decreet aan de huidige context;
3. nagaan of het decreet aansluit bij de hedendaagse noden en hoe het eventueel anders zou kunnen.

Dit rapport tracht daarom een antwoord te bieden op de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat heeft het decreet Vlaamse Gebarentaal bereikt op het vlak van erkenning en gebruik van Vlaamse Gebarentaal?
2. In welke mate beantwoordt het decreet Vlaamse Gebarentaal aan de actuele noden van de dovensgemeenschap en de Vlaamse Gebarentaligen?
3. Wat verklaart de mate van doeltreffendheid van het huidige decreet Vlaamse Gebarentaal en hoe kan die eventueel verhoogd worden?

Om een antwoord te formuleren op de onderzoeksvragen werd een *mixed-methods* onderzoek opgezet. Kwantitatieve gegevens werden verzameld aan de hand van een vragenlijst, kwalitatieve data werden verkregen op basis van interviews (zie verder).

Daarnaast werd een participatief traject opgezet met een stuurgroep en een klankbordgroep. De stuurgroep werd samengesteld door de opdrachtgever van het project en besprak in een online meeting de vooruitgang van het project met de hoofdpromotor op 11 januari 2024, 16 februari 2024 en 18 juli 2024. De stuurgroep heeft bijvoorbeeld feedback geformuleerd over de vragenlijsten, het interviewkader en de profielen van geïnterviewden.

Daarnaast werd een klankbordgroep geïnstalleerd met vertegenwoordigers uit de adviescommissie VGT, het Vlaams GebarentaalCentrum, Doof Vlaanderen enzovoort. De klankbordgroep kwam bijeen op 30 januari 2024 (hybride) en 13 mei 2024 (online) en werd daarnaast ook via mail geconsulteerd.

Ook vanuit deze groep kwam er feedback over de vragenlijsten, het interviewkader en de profielen van geïnterviewden. Bovendien hebben zij ondersteuning

geboden bij het verspreiden van de online survey. Zowel aan de stuurgroep als aan de klankbordgroep werd het voorlopige rapport voorgelegd. Zij kregen daarna de kans om feedback te formuleren, die dan ook meegenomen werd in het definitieve rapport.

Kwantitatief luik

Survey/enquête

Om onderzoeksvraag 1 van het onderzoek te beantwoorden, werd geopteerd voor een kwantitatief survey-onderzoek of enquête-onderzoek. Dataverzameling via een vragenlijst is een frequente techniek in onderzoek naar bijvoorbeeld taalattitudes (Kircher, 2022). Dit deelonderzoek gebeurde door Sven Sierens (zie bijlage 1 voor het volledige deelonderzoek).

Rekrutering (steekproeftrekking)

Als methode van rekrutering van participanten aan het online surveyonderzoek VGT werd gekozen voor twee technieken van selecte steekproeftrekking:

- > gerichte rekrutering (*targeted recruitment*) op grond van een quotumsteekproef en
- > sneeuwbalsteekproeftrekking (*snowball sampling*).

We beschikten binnen het bestek van dit onderzoek niet over de middelen en de tijd voor de uitvoering van een aselechte steekproef. Doordat er bijgevolg een selecte steekproef werd gehanteerd, kunnen we de bevindingen op basis daarvan niet generaliseren naar de gehele onderzoekspopulatie – in dit geval de bevolking van volwassenen in de Vlaamse Gemeenschap. Omdat er ook sprake is van vrijwillige deelname aan de enquête, is selectiebias niet uit te sluiten. We weten dus niet in hoeverre de antwoorden van niet-deelnemers verschillen van die van deelnemers aan de enquête.

Gerichte rekrutering via een quotumsteekproef

Bij een quotumsteekproef wordt de onderzoekspopulatie verdeeld in een aantal subpopulaties, waarbij van iedere subpopulatie een bepaald aantal personen wordt onderzocht. We rekruteerden voor het surveyonderzoek participanten uit vier subpopulaties, ofwel personen die bedrijvig of betrokken zijn in de onderstaande vier (beroeps)domeinen:

- > Onderwijs
- > Zorg en Gezondheid
- > Cultuur, Media en Vrije Tijd
- > Politiek en Beleid.

In het onderzoeksdesign werden deze vier domeinen vooraf geselecteerd en voor elke subpopulatie werd in de steekproef een minimumaantal participanten van 50 personen vooropgesteld. Het gezamenlijk streefdoel was dus een minimum van 200 ingevulde vragenlijsten.

Daarnaast werden ook participanten gerekruteerd uit de subpopulatie van dove/slechthorende personen. Dat gebeurde specifiek met het oog op het onderzoeken van de vitaliteit van VGT in de Vlaamse dovengemeenschap. Voor de steekproef van die subpopulatie werd een minimumquotum van 50 personen vooropgesteld.

Sneeuwbalsteekproef

In het online surveyonderzoek pasten we ook de techniek van sneeuwbalsteekproeftrekking toe. Bij een sneeuwbalsteekproef deelt een participant een uitnodiging tot deelname met andere participanten die vergelijkbaar zijn met hen en die voldoen aan de kenmerken die zijn gedefinieerd voor de doelgroep (Berg, 2006). Die techniek is vooral nuttig bij moeilijk te bereiken populaties waar verondersteld wordt dat er een netwerk van gekwalificeerde personen bestaat. De onderzoeker hoopt in dat netwerk te worden gelinkt door sociale interactie met de eerste participanten in het netwerk (Atkinson & Flint, 2001; Dusek et al., 2015).

Kanalen

We deden een beroep op drie kanalen voor de rekrutering van participanten:

- > netwerken (professioneel, sociaal): netwerken van participanten, collega-onderzoekers, en leden van de klankbordgroep en stuurgroep van het onderzoek;
- > sociale media van organisaties en fora: Facebook, LinkedIn enzovoort;
- > e-mail: gericht aan specifieke personen, organisaties en instellingen; gebruik van mailinglijsten en individueel opgeslagen e-mailadressen, die vaak zijn verkregen via geconsulteerde websites en netwerken.

Dataverzameling

Platform

Ten behoeve van de online dataverzameling werd gebruik gemaakt van het *Qualtrics XM* platform. Qualtrics is een online surveyinstrument waarmee gebruikers enquêtes kunnen maken en verspreiden, antwoorden kunnen verzamelen en antwoordgegevens kunnen analyseren, allemaal vanuit hetzelfde platform. De participanten aan dit onderzoek kregen de gelegenheid om de enquête in te vullen via computer of smartphone.

Vertaling in VGT

Voor gebarentalige participanten werd in het Qualtrics-platform een vertaling van het Nederlands in VGT ingevoerd. De vertaling werd voorzien in de vorm van een videoclip in VGT bij elke vraag, met dien verstande dat het beantwoorden van de vraag plaatsgreep in het Nederlands, zoals bij niet-gebarentalige participanten.¹⁴

¹⁴ Wij danken Diane Boonen, Elisa Kind en Sam Verstraete voor de vertaling van de vragen in VGT.

Data en periode

- > startdatum = 12 maart 2024;
- > startdatum met vertaling VGT = 1 april 2024;
- > einddatum = 22 april 2024;
- > totale periode = 6 weken;
- > periode met vertaling VGT = 3 weken (met 1 week verlengd in het licht van een betere respons).

Respons

Na opschoning van het ruwe databestand zijn we uitgekomen op de volgende absolute aantallen:

- > totaal aantal ingevulde vragenlijsten = 842;
- > aantal gecompleteerde vragenlijsten (inclusief persoonsgegevens) = 521;
- > aantal vragenlijsten volledig ingevuld door dove/slechthorende participanten = 60;
- > aantal vragenlijsten ingevuld door gebarentaligen in VGT¹⁵ = 174 (goed of zeer goed taalbegrip), 172 (goede of zeer goede taalexpressie).

Data-analyse (software)

Voor de gegevensanalyse (beschrijvende statistiek) maakten we gebruik van het softwarepakket *IBM SPSS Statistics* – versie 29.

Participanten

Domein

Als doel van de survey was een minimum van 50 participanten per domein vooropgesteld. Dat doel is ruimschoots behaald voor de domeinen Onderwijs (216), Zorg en Gezondheid (171), en Cultuur, Media en Vrije Tijd (80) (Tabel QIII in Bijlage 1). De cijfers vallen gemiddeld wat lager uit voor de participanten die de enquête (bijna) volledig hebben ingevuld – met inbegrip dus van persoonsgegevens.

Het aantal participanten van minimaal 50 voor het domein Politiek en Beleid (46) lijkt afgaand op Tabel QIII niet bereikt, maar in werkelijkheid hebben 59 participanten die zeggen bedrijvig of betrokken te zijn in dit domein de vragenlijst ingevuld. Dat komt omdat een aantal participanten een politieke functie uitoefent (of uitoefende) in combinatie met de uitoefening van een

beroep in een van de andere onderzochte drie domeinen. Als het aantal volledig ingevulde vragenlijsten wordt meegerekend, is er sprake van 49 participanten afkomstig uit dit domein.

Gender

De grote meerderheid van de participanten (80,1%) identificeert zich als 'vrouw'. Het aandeel ligt nog iets hoger in de domeinen Onderwijs (86,8%) en Zorg en Gezondheid (87,2%). Maar ook in de drie andere domeinen – Cultuur, Media, Vrije Tijd, Politiek en Beleid en andere – zijn vrouwen in mindere of meerdere mate meer vertegenwoordigd dan mannen (Tabel Q139).

Regionale spreiding (provincies)

Wat regionale spreiding van de woonplaats van participanten betreft zijn de Vlaamse provincies betrekkelijk evenredig vertegenwoordigd. Het zeer lage percentage van participanten uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (14 = 2,7%) steekt daar wel ongunstig tegen af (Tabel Q140).

Hoogst behaalde diploma of getuigschrift

Participanten in de enquête zijn gemiddeld zeer hoog gekwalificeerd. Dat blijkt uit het grote aandeel van personen die hun hoogste diploma in het hoger onderwijs hebben behaald (86,4%). Gebarentaligen hebben eveneens een gemiddeld hoge opleidingsgraad, zij het wat lager (73,7% onder hen heeft een diploma hoger onderwijs behaald). Met betrekking tot dove/slechthorenden ligt het aantal hoger opgeleiden van een op de drie beduidend lager (19/57 = 33,3%). Naar verhouding hebben ook meer dove/slechthorende personen een diploma uit het Beroepssecundair Onderwijs (BSO) (24,6% tegenover 3,3% bij horende personen) (Tabel Q141).

Taalvaardigheid in VGT

Een op de vier participanten (= 26%) geeft aan gebarentalig in VGT te zijn. Een 'gebarentalige' wordt hier gedefinieerd als een persoon die *goed tot zeer goed VGT begrijpt en er zich goed tot zeer goed in kan uitdrukken* (Tabellen Q1 en Q2). Bij de dove/slechthorende participanten is het aandeel van gebarentaligen een stuk hoger: negen op de tien (= 88,3%) kan VGT goed

tot zeer goed te begrijpen, terwijl ruim acht op de tien (= 83,3%) er zich ook goed tot zeer goed in kan uitdrukken (Tabellen Q1 en Q2).

Taalvaardigheid in het Nederlands

De overgrote meerderheid van de participanten (= 94%) kan het gesproken Nederlands goed tot zeer goed begrijpen en spreken (Tabellen Q5 en Q6). Onder dove/slechthorende participanten kan een op de drie (= 35%) het gesproken Nederlands goed tot zeer goed begrijpen. Een op de drie onder hen (= 33,3%) kan naar eigen zeggen het gesproken Nederlands niet zeer goed tot helemaal niet begrijpen (Tabel Q5). De ene helft van de dove/slechthorende participanten (= 51,7%) zegt het gesproken Nederlands goed tot zeer goed te spreken. De andere helft (= 48,3%) kan het gesproken Nederlands niet zeer goed tot helemaal niet spreken (Tabel Q6). Haast alle participanten (98%) kunnen het geschreven Nederlands zeer goed begrijpen en schrijven (Tabellen Q3 en Q4). Bij de dove/slechthorende participanten geeft een grote meerderheid (52/60 = 87%) aan het geschreven Nederlands zeer goed te begrijpen (Tabel Q3). Het percentage dat in het Nederlands zeer goed schrijft, ligt wel iets lager (47/60 = 78,3%) (Tabel Q4).

Kwalitatief luik

Er werden twee datacollecties op basis van semi-structureerde interviews georganiseerd, waarvoor zowel dove VGT-talige als horende Nederlandstalige participanten werden bevraagd:

- > Hilde Nyffels, doof en VGT-talig, nam interviews af in VGT bij 24 dove participanten met verschillende achtergronden, zoals (oud-)leden van de adviescommissie, personen werkzaam in het onderwijs, ouders, personen betrokken bij organisaties als het VGTC, Doof & Jong enzovoort, en ook enkele personen die wel deel uitmaken van de Vlaamse dovingemeenschap, maar er geen actieve rol in opnemen.
- > Daarnaast nam Lien Soetemans, horend en Nederlandstalig, interviews af in het Nederlands bij 26 horende participanten, actief in verschillende domeinen: Onderwijs, Media & Cultuur, Zorg & Gezondheid en Politiek.

Alle participanten werd gevraagd een formulier voor geïnformeerde toestemming in te vullen en te ondertekenen. Dat formulier kan teruggevonden worden in bijlage 3. Het onderzoek liep van 1 januari 2024 tot en met 30 juni 2024. Door die korte tijdsspanne is ervoor gekozen maximaal in te zetten op het bevragen van

participanten en op het verwerken van de resultaten van die bevestigingen. Een toetsing aan de nationale en internationale literatuur is onmogelijk gebleken in dit korte tijdbestek.

Participanten dataverzameling 1

Aan de dataverzameling in VGT hebben 24 dove participanten deelgenomen met volgende kenmerken. Omdat sommige personen aan meerdere criteria voldoen, is het geheel van de cijfers hieronder meer dan 24:

- > 5 huidige leden van de adviescommissie VGT;
- > 4 ex-leden van de adviescommissie VGT;
- > 6 mensen werkzaam (geweest) in onderwijs (zowel in CVO's als in het buitengewoon onderwijs);
- > 3 dove ouders van dove kinderen;
- > 4 mensen werkzaam bij of bestuurslid van het VGTC;
- > 2 participanten werkzaam bij of bestuurslid van Doof Vlaanderen;
- > 4 personen actief in de media- en cultuursector;
- > 2 dove vertalers/tolken;
- > 4 (bestuurs)leden van Doof & Jong, waarvan twee nog studeren (twintigers);
- > 3 60-plussers;
- > 5 bestuursleden van dovenverenigingen;
- > 6 participanten die geen bestuursfunctie (meer) hebben.

Participanten dataverzameling 2

Aan de dataverzameling in het Nederlands hebben 26 horende participanten deelgenomen met volgende kenmerken. Omdat sommige personen aan meerdere criteria voldoen, is het geheel van de cijfers hieronder meer dan 26:

- > 4 mensen in het domein Onderwijs: werkzaam in onderwijs aan dove kinderen en jongeren (zowel regulier als buitengewoon) of ervaring met eigen doof kind in onderwijs;
- > 3 participanten werkzaam in het domein Media en Cultuur;
- > 4 participanten werkzaam in het domein Zorg en Gezondheid;
- > 4 huidige leden van de adviescommissie VGT;
- > 1 ex-lid van de adviescommissie VGT;
- > 5 participanten als vertegenwoordiger van de Vlaamse regering in de adviescommissie VGT;
- > 5 participanten werkzaam in overheidsadministraties en mensenrechtenorganisaties;
- > 5 participanten werkzaam bij of (ex-)bestuurslid van het VGTC;
- > 5 (ex-)tolken VGT-Nederlands.

Aanpak analyse

De VGT-interviews hadden plaats tussen 13 maart 2024 en 24 april 2024. Die interviews werden nadien vertaald naar het geschreven Nederlands door Hilde Nyffels en enkele dove vertalers. Die teksten hebben als basis gediend voor de verdere analyse. De Nederlandstalige interviews hadden plaats tussen 11 maart 2024 en 24 april 2024. Ze werden nadien getranscribeerd naar het geschreven Nederlands door Lien Soetemans. Die teksten dienden als basis voor de verdere analyse.

Voor de interviews werd een interviewleidraad ontwikkeld, bestaande uit een aantal algemene vragen voor iedereen, gevolgd door meer specifieke vragen afhankelijk van het profiel van de geïnterviewde.

Uiteraard konden de interviewers van die leidraad afwijken om in te gaan op opmerkingen of stellingen van de geïnterviewden. De interviewleidraad kan in bijlage 2 gevonden worden. De vragen werden opgedeeld in grotere thematische eenheden die gelinkt kunnen worden aan de maatregelen zoals die in het decreet staan. Die thematische eenheden dienden ook als basis voor de analyse. Daarnaast werden er ook specifieke aspecten bevraagd of door de geïnterviewden geuite bezorgdheden genoteerd per domein (Onderwijs, Zorg en Gezondheid, Media en Cultuur, Politiek en Beleid).

4/ Resultaten

In dit onderdeel worden de voornaamste resultaten besproken, waarbij we het kwantitatieve en het kwalitatieve luik hebben samengenomen. Naast de bevindingen worden ook soms al een aantal verbeteracties beschreven die door de participanten tijdens de interviews werden aangereikt. De meest aangewezen aanbevelingen worden in deel 4 gebundeld. De bespreking van de resultaten werd opgesplitst in verscheidene subthema's, met name:

- > de perceptie van en kennis over VGT;
- > de vitaliteit van VGT in de Vlaamse dovensamenleving;
- > de erkenning van VGT;
- > het kennis- en expertisecentrum VGT;
- > de subsidies voor VGT-projecten;
- > andere thema's.

Perceptie van en kennis over VGT

Perceptie van VGT bij het brede publiek

Voor zover wij weten is deze brede peiling over de perceptie van en kennis over VGT de eerste in Vlaanderen. Er zijn dus geen vergelijkpunten uit het verleden.

De peiling bij het brede publiek naar de kennis over en algemene perceptie van VGT levert gemiddeld een positief beeld op ($M = 4,29$, $SD = 0,448$) (Tabellen Q9_CSM en Q9_SCHAAL). De participanten zijn het over het algemeen 'eens' met de in de vragenlijst opgenomen 12 stellingen (Tabellen Q9.1 t.e.m. Q9.12).¹⁶

Wel valt het hoge aandeel op van participanten die te kennen geven het antwoord niet te weten: het gaat gemiddeld om een kwart over alle stellingen heen. Twee uitschieters zijn in dit geval de items 'Het fronsen van de wenkbrauwen heeft een grammaticale betekenis in VGT' (item 6) en 'Er zijn nogal wat dove/gebarentalige mensen die niet zo vlot schriftelijk Nederlands lezen of schrijven' (item 7). De hoogst scorende stellingen zijn de volgende drie: 'Voortdurend aankijken en oogcontact zijn belangrijk wanneer je communiceert in VGT' (item 3), 'Gezichtsuitdrukkingen van gebarentaligen zijn afleidend en onnodig (gespiegeld)' (item 5)¹⁷ en 'VGT is niet echt een volwaardige taal omdat je er alleen eenvoudige ideeën in kunt uitdrukken (gespiegeld)' (item 9)¹⁸ (Tabel Q9_CSM).

Zeer opvallend is ook de tegenstrijdigheid tussen de antwoorden op vraag 1 (*VGT is een natuurlijke taal met een eigen grammatica en een eigen woordenschat*) waarmee meer dan 90% het (helemaal) eens is enerzijds, en die op vraag 4 (*VGT is geen zelfstandige taal maar een vorm van gesproken Nederlands in of met gebaren*) waarmee ongeveer 75% het (helemaal) eens is en vraag 9 (*VGT is niet echt een volwaardige taal omdat je er alleen eenvoudige ideeën in kunt uitdrukken*) waarmee ook meer dan 90% het (helemaal) eens is. We kunnen enkel maar gissen dat er aan de ene kant nog veel onduidelijkheid is over de status van VGT bij het brede publiek en aan de andere kant dat sommigen wellicht de gespiegelde vragen niet zo goed gelezen hebben.

¹⁶ Let wel, een aantal stellingen in deze tabel is gespiegeld (aangegeven met R tussen haakjes). Participanten die hier negatief op antwoorden, hebben een positieve houding. De negatieve scores op deze stellingen zijn echter statistisch omgezet in positieve (en omgekeerd). Dat wil dus zeggen dat in deze tabel een gespiegelde stelling met een hoge score net wijst op een positieve houding.

¹⁷ Voor de duidelijkheid: deze score houdt een positieve bevestiging in van de stelling dat gezichtsuitdrukkingen van gebarentaligen niet afleidend en onnodig zijn.

¹⁸ Dit is een duidelijke erkenning van de stelling dat VGT een volwaardige taal is.

Tabel Q9_ CSM | Centrum- en spreidingsmaten: Beoordeel de volgende 12 stellingen over VGT en communiceren in VGT

	n Valid	Mean	Median	Std. Deviation	Minimum	Maximum
1. VGT is een natuurlijke taal met een eigen grammatica en een eigen woordenschat	461	4,57	5,00	0,863	1	5
2. Alle leden van de Vlaamse dovengemeenschap kennen en gebruiken VGT (R)	408	3,46	4,00	1,174	1	5
3. Voortdurend aankijken en oogcontact zijn belangrijk wanneer je communiceert in VGT	531	4,36	5,00	0,818	1	5
4. VGT is geen zelfstandige taal maar een vorm van het gesproken Nederlands in of met gebaren (R)	476	4,03	5,00	1,267	1	5
5. Gezichtsuitdrukkingen van gebarentaligen zijn afleidend en onnodig (R)	521	4,53	5,00	0,726	1	5
6. Het fronsen van de wenkbrauwen heeft een grammaticale betekenis in VGT	338	4,41	5,00	0,964	1	5
7. Er zijn nogal wat dove/gebarentalige mensen die niet zo vlot schriftelijk Nederlands lezen of schrijven	370	3,67	4,00	1,104	1	5
8. De meeste horende ouders van dove kinderen beheersen VGT (R)	407	3,44	4,00	1,283	1	5
9. VGT is niet echt een volwaardige taal omdat je er alleen eenvoudige ideeën in kunt uitdrukken (R)	509	4,57	5,00	0,668	1	5
10. Voor vele gebarentaligen is het inschakelen van een tolk VGT de beste manier om een optimale deelname aan een gesprek mogelijk te maken	465	3,83	4,00	1,038	1	5
11. Dove kinderen met een cochleair implantaat moeten naast het Nederlands ook VGT kunnen leren	496	4,21	4,00	0,963	1	5
12. Gebarentalige volwassenen communiceren het best in VGT met hun horende kinderen	401	3,94	4,00	0,951	1	5

Communicatie in VGT

De top drie van de plaatsen of gelegenheden waar het meest in VGT wordt gecommuniceerd zijn 'Op het werk' (185/617), 'In een dovenclub of tijdens een doven-gemeenschapsevenement' (131) en via 'Gsm/smartphone' (105). 'Thuis' (73) of 'Met personeel in winkels, cafés/bars, restaurants enz.' (30) wordt volgens de gebarentalige deelnemers VGT niet zo vaak gebruikt. Van de reagerende participanten zijn er 345 die melden niet in VGT te communiceren (Tabel Q10).

Gebarentaligen communiceren zonder tolk VGT het meest met dove personen. Meer specifiek en in afnemende volgorde betreft het 'dove volwassenen' (186/611), 'dove collega's' (141) en 'dove vrienden/kennissen' (137) (Tabel Q11). Ongeveer een op de drie participanten (205/615) getuigt dat zij gebarentalige mensen als collega op het werk kennen of hebben gekend. Meer dan de helft (335/615) kruist dan weer aan dat dit niet het geval is (Tabel Q12). Een op de drie participanten (231/607) heeft geen beroepsrol die verbonden is met gebarentalige mensen.

Kennis van het officiële beleid over VGT

Een op de drie participanten (208/610 = 34,1%) zegt geen kennis te hebben van de officiële ondersteuning en specifieke middelen voor VGT. De overige participanten kruisen aan de volgende organisaties, instellingen en voorzieningen in dalende volgorde het best te kennen: Doof Vlaanderen (291), Dovenorganisaties (259), Vlaams GebarentaalCentrum (258), Decreet Vlaamse Gebarentaal (197), officiële publicaties in VGT (154) en de adviescommissie VGT (139) (Tabel Q104).

Voor participanten die specifieke instellingen en organisaties zeggen te kennen (396), is er de bijkomende vraag of zij ook de structuur en werking ervan kennen. De antwoorden luiden als volgt: Doof Vlaanderen (208), Vlaams GebarentaalCentrum (145), Dovenorganisaties (141) en adviescommissie VGT (78). Vier op de tien participanten (155 = 39,1%) kent de structuur en werking ervan echter niet (Tabel Q105).

Maatschappelijke zichtbaarheid van VGT

De evaluatie van het decreet laat zien dat 18 jaar na de invoering ervan de Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap nog steeds niet of relatief weinig gekend zijn in de samenleving. Dat blijkt niet alleen uit bovenstaande cijfers, maar ook uit de reacties van de geïnterviewden. Dat reflecteert zich onder andere in de vele vooroordelen of onwetendheid bij niet-gebarentaligen (bijvoorbeeld op de werkvloer) waarmee dove mensen geconfronteerd worden in hun dagelijkse leven. Er kan dus niet verondersteld worden dat de Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap zich spontaan verankeren in de samenleving. Doelgerichte acties in het kader van een flankerend beleid zijn vereist om ervoor te zorgen dat VGT en de gemeenschap als een normaal onderdeel van de maatschappij worden beschouwd.

"Ik vind dat nog te weinig zichtbaar als ik dat mag zeggen... zichtbaar in opleidingen van leerkrachten. Zichtbaar in de inclusieve maatschappij."

- horende persoon uit het domein onderwijs

Een eerste pijler hiertoe is het zichtbaar maken van de taal en de gemeenschap bij een breed publiek. Het is daarbij van belang dat dit op een laagdrempelige manier gebeurt en toch een groot bereik weet te genereren. In dat opzicht kunnen campagnes via sociale media niet weggedacht worden. Een ander krachtig medium dat een divers publiek aanspreekt, is de openbare omroep en bij uitbreiding de commerciële zenders in het Vlaamse tv-landschap. De VRT zendt momenteel de nieuwsuitzending van 19u getolkt naar Vlaamse Gebarentaal uit (niet live¹⁹ en niet op VRT 1) en jongerenzender Ketnet heeft tevens een beperkte programmering met tolken. Voor gebarentalige kinderen en jongeren in het bijzonder is het tv-aanbod in de Vlaamse Gebarentaal²⁰ schaars. Een ruimer en regelmatig aanbod in/met VGT, dat bovendien live wordt uitgezonden op de reguliere kanalen, zou positief bijdragen aan de taal- en identiteitsontwikkeling van dove gebarentalige kinderen en jongeren.

¹⁹ 'Live' betekent hier dat het programma met VGT niet op een apart kanaal of een ander uur wordt uitgezonden, maar tegelijk met het gebruikelijke programma.

²⁰ Hiermee worden programma's bedoeld die niet getolkt worden vanuit het Nederlands naar de Vlaamse Gebarentaal, maar waarin de voertaal Vlaamse Gebarentaal is.

“Dove kinderen hebben dat ook nodig: een tv-programma dat past binnen hun leefwereld, zodat ze zich kunnen linken met een bepaald rolmodel. Door het programma leren ze gebarentaal met ook een beetje dovencultuur. Door er gewoon over te vertellen zal het geen impact hebben op hen, maar als ze zouden kijken naar een tv-programma, dan gaan ze er meer uit kunnen leren.”

- dove leerkracht

Daarnaast zou de Vlaamse Gebarentaal toekomen in talloze Vlaamse huiskamers en zo aan enorme zichtbaarheid winnen. Verder zou het geregeld integreren van de Vlaamse Gebarentaal en dove personen in reguliere programma's de vertrouwdheid bij niet-dove mensen kunnen verhogen en de afstand tussen beide leefwerelden verkleinen. Ook technologische toepassingen, zoals avatars, kunnen standaardinformatie in de Vlaamse Gebarentaal tonen op publieke plekken (openbaar vervoer, openbare gebouwen ...).

Een tweede pijler bestaat uit het sensibiliseren en het informeren over wat de Vlaamse Gebarentaal nu juist is en wat het betekent om doof te zijn. Wederom is het essentieel dat die bewustwording zich niet enkel afspeelt binnen een select aantal domeinen of maatschappelijke kringen, maar een uitgebreide ingang vindt. Zo wordt voorgesteld om in het onderwijs (basis-, middelbaar en/of hoger) op de een of andere manier aandacht te besteden aan VGT en de gemeenschap van VGT-taligen.

“Het is wel noodzakelijk dat men in de opleidingen (zowel in het middelbaar onderwijs als het hoger onderwijs) ook een stukje leerstof geeft over VGT.

- lid van de adviescommissie VGT

Dat hoeft niet om een volledig vak te gaan, alhoewel sommigen wel voorstander zijn van het organiseren van een (keuze)vak Vlaamse Gebarentaal op basisscholen en/of middelbare scholen in het gewoon onderwijs, omdat dat bij uitstek geschikt is om kinderen en jongeren een basiskennis Vlaamse Gebarentaal te onderwijzen en onwetendheid en vooroordelen weg te nemen over de taal en de gemeenschap. De resultaten van de online bevraging sluiten daar trouwens bij aan. Met de stelling *“In het gewoon secundair onderwijs moet VGT als keuzetaalvak worden aangeboden aan alle leerlingen”* was 61,3% van de 181 participanten het (helemaal) eens.

Het onderzoek besluit dan ook dat een brede maatschappelijke acceptatie niet kan zonder de Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap in beeld te brengen in het dagelijkse leven, zodat inclusie een evidentie wordt.

Vitaliteit van VGT in de Vlaamse dovengemeenschap

De vragen rond vitaliteit van VGT in de online survey werden enkel beantwoord door dove en slechthorende participanten, in het totaal 60 personen.

Aanvangsleeftijd van doofheid

Zeven op de tien dove/slechthorende participanten verklaren doof te zijn vanaf de geboorte. Bij 8 participanten op een totaal van 60 begon de doofheid/slechthorendheid op de leeftijd van 3 jaar of ouder (Tabel Q114).

Taalvoorkeur

Zes op de tien dove/slechthorende participanten geven de voorkeur aan VGT om iets te begrijpen en om iets in uit te drukken (Tabellen Q115 en Q116). Ongeveer een kwart en respectievelijk bijna een derde van de participanten prefereren een afwisseling van VGT en het gesproken Nederlands (begrijpen = 23,3%, zich uitdrukken = 28,3%). Zes participanten verkiezen het gesproken Nederlands om iets uit te drukken en vier om iets te begrijpen. Vijf participanten opteren voor het geschreven Nederlands om iets te begrijpen maar slechts één participant doet dat om iets in uit te drukken.

Gebruik van VGT per sociale context

Gebruik van VGT tijdens de jeugd- en schooljaren

Iets meer dan de helft van de dove/slechthorende participanten (31/60) getuigt dat een of meerdere van de volwassenen waarmee ze samenleefden vóór de leeftijd van 18 jaar veel met hen in VGT heeft gecommuniceerd (meer dan alleen maar enkele basisgebaren). Voor 27 participanten is dat niet het geval (Tabel Q117). Bij een op de vijf dove/slechthorende participanten (12/60) heeft minstens één leraar op school veel met hen in VGT gecommuniceerd (meer dan alleen maar enkele basisgebaren). Driekwart van de participanten (46/60) heeft dat niet ervaren (Tabel Q118).

Actueel gebruik van VGT onder horende naasten (familie en/of vrienden)

32 van de 60 dove/slechthorende participanten hebben 1 tot 10 horende familieleden en/of vrienden die VGT goed genoeg kennen om een diepgaand gesprek te voeren. Maar 21 participanten kennen dan weer geen horende personen die VGT in die zin voldoende beheersen (Tabel Q119).

Gebruik van tolken VGT

In Vlaanderen kunnen dove en slechthorende personen die over de nodige rechten beschikken, aanspraak maken op een pakket uren waarmee ze gratis tolken Vlaamse Gebarentaal kunnen inschakelen. De subsidiëring ervan gebeurt door het VAPH, de VDAB en AGODI.

De tolkuren zijn opgedeeld in verschillende domeinen en zijn per domein beperkt in aantal. Tolkuren kunnen niet uitgewisseld worden over de domeinen heen. Meer info is te vinden op <https://www.cabvlaanderen.be/ik-zoek-een-tolk/tolkuren/>.

- > 38 van de 60 dove/slechthorende participanten zeggen min of meer regelmatig (= verscheidene keren per week of per maand) een beroep te doen op een tolk VGT.
- > 13 participanten doen dat niet zo vaak (verscheidene keren per jaar) en 8 participanten geven aan het nooit te doen (Tabel Q120).
- > 34 dove/slechthorende participanten antwoorden dat zij de meeste keren of elke keer de aangevraagde tolk VGT vinden.
- > Voor 19 participanten luidt het antwoord ongeveer de helft of minder dan de helft van de tijd (Tabel Q121).
- > 32 dove/slechthorende participanten (= drie op de vijf) stellen dat in sommige situaties waarin zij een tolk VGT willen inschakelen niemand voor het tolken wil of kan betalen. Maar 18 participanten (twee op de vijf) zeggen altijd iemand te vinden (Tabel Q122).

In de situatie waarin dove/slechthorende participanten geen tolk VGT inschakelen om te communiceren tijdens een gesprek of ontmoeting worden de volgende regelingen getroffen. In dalende volgorde zijn dat 'De afspraak uitstellen' (41), 'Spreken en spraakafzien (lippen)' (32), 'Schrijven' (26) en 'Een familielid, vriend of kennis tolkt voor mij' (11) (Tabel Q123).

Aansluitend daarbij bleek uit de interviews dat tolkgebruikers de complexe administratieve procedures hekelden en ze grote voorstander waren van een vereenvoudiging van het systeem. Een ander heikel punt is het plafond dat geldt per domein voor het aantal tolkuren. Tijdens het kwalitatieve onderzoek werd voorgesteld om het:

- > plafond van aantal tolkuren weg te nemen;
- > onderscheid in tolkuren te laten vallen;
- > aantal domeinen uit te breiden (bv. tolkuren voor vrijetijdsbesteding, vrijwilligerswerk, dove senioren in dagopvang ...);
- > aantal tolkuren te bepalen per domein en niet langer per persoon.

“Het grootste probleem is dat heel veel organisaties/diensten weigeren te betalen voor een tolk. Er zou een wet moeten zijn waarin de diensten verplicht zijn om redelijke aanpassingen te voorzien voor mensen met een beperking. Een redelijke aanpassing voor dove mensen is een tolk inschakelen. (...) Unia zegt dat men dat moeilijk kan eisen van kleine vzw's. Maar grotere vzw's die grote subsidies krijgen, of diensten en ziekenhuizen, dan is dat wel haalbaar. Dus concreet: alle overheidsdiensten, ziekenhuizen, vzw's die gesubsidieerd worden door de overheid, zijn verplicht om een tolk in te schakelen.”

- lid van de adviescommissie VGT

Het huidige systeem wordt als rigide aanvoeld en te weinig flexibel om mee te evolueren naar de levensfase waarin een doof persoon zich bevindt. Meer flexibiliteit zou mogelijk een deel van de vraag naar uitbreiding van het aantal tolkuren kunnen tegemoetkomen.

Daarnaast wordt ervoor gepleit om het recht op tolkuren decretaal sterker te verankeren:

“Bijvoorbeeld een algemeen decreet maken dat betrekking heeft op ieder beleidsdomein. Een voorbeeld van een mogelijke voorwaarde in het decreet: ieder doof persoon heeft automatisch recht op een tolk. Als een doof persoon vraagt naar een tolk, dat er dan zonder twijfel een tolk wordt voorzien. Dit is al een voorwaarde die opgenomen kan worden in elk beleidsdomein. Als het niet lukt om een algemeen wetsdecreet te maken voor alle domeinen, dan moeten we een decreet maken rond VGT per beleidsdomein. Dat is enorm veel werk, maar zo hoort het wel...”

- doof lid adviescommissie VGT

Gebruik van VGT op het internet

In de online bevraging stelde bijna de helft van de dove/slechthorende participanten (28/60) informatie in VGT (video) te hebben gezien op websites van de overheid of andere openbare diensten, maar 24 participanten zeggen van niet (Tabel Q124).

Wanneer dove/slechthorende participanten naar VGT (video) kijken op het internet, maken ze in dalende volgorde het meest gebruik van de volgende kanalen: VGT Nieuws Visual Box (49), sociale media (43), video op een website voor dove/gebarentalige mensen (34), online woordenboek Vlaamse Gebarentaal (32) en YouTube (24). Slechts 3 van de 59 participanten zeggen geen VGT (video) op het internet te bekijken (Tabel Q125).

35 van de 59 dove/slechthorende participanten (= zes op de tien) geven te kennen dat zij een video in VGT van zichzelf op het internet hebben gepost. Twintig participanten (een op de drie) antwoorden echter dat nog niet te hebben gedaan (Tabel Q126).

Acht op de tien dove/slechthorende participanten (49/59) bevestigen dat zij communiceren in VGT met andere mensen in real time via het internet (bv. videobellen via Whatsapp, Facetime, Messenger, online platforms). Bij 10 participanten is het antwoord ontkennend (Tabel Q127).

Om te communiceren in VGT op afstand (internet, video, real-time technologie) communiceren dove/slechthorende participanten het meest met de volgende personen in dalende volgorde: dove vrienden/kennissen (49), dove familieleden (25), dove personen op het werk (23), forums of andere dove/gebarentalige groepen (22), horende vrienden/kennissen (15) en horende personen op het werk (12). Een kleine groep van 7 participanten antwoorden dat zij dat met niemand doen (Tabel Q128).

Positie van VGT in de samenleving

Aanbod van VGT in openbare media (televisie, internet)

Volgens 39 van de 58 dove/slechthorende participanten (= bijna zeven op de tien) wordt er op de televisie zelden of nooit in VGT gecommuniceerd. Aan de andere kant stellen 16 participanten (= bijna een op de drie) dat dat regelmatig of vaak gebeurt (Tabel Q132).

Volgens 33 van de 58 dove/slechthorende participanten (= bijna zes op de tien) wordt er op het internet regelmatig, vaak of altijd in VGT gecommuniceerd; 20 participanten (= een op de drie) stellen dat dat zelden of nooit het geval is (Tabel Q133).

Verwerving: Toegang tot VGT in Onderwijs

Wat de toegang betreft die dove/gebarentalige kinderen hebben tot VGT in gewone scholen voor het leren en voor sociale omgang denkt de helft van de dove/slechthorende participanten (30/59) dat de meeste dove/gebarentalige kinderen niet genoeg ondersteuning van VGT op een gewone school hebben.

12 participanten (= een op de vijf) gewagen van een behoorlijke situatie: sommige dove/gebarentalige kinderen hebben goede ondersteuning van VGT op een gewone school, maar niet genoeg.

8 participanten spreken van een goede of uitstekende toestand: de meeste of alle dove/gebarentalige kinderen hebben goede ondersteuning van VGT op een gewone school. Ten slotte blijkt nog dat 9 participanten het antwoord niet weten (Tabel Q129).

Gemiddeld gesproken schatten de participanten de toestand in als nauwelijks behoorlijk ($M = 1,64$, $SD = 0,942$), maar er is wel enige verdeeldheid in mening waarneembaar (Tabel Q129_CSM).

Wat de toegang betreft die dove/gebarentalige kinderen hebben tot VGT in scholen in het buitengewoon onderwijs (type 7) voor het leren en voor sociale omgang meent 17 van de 59 dove/slechthorende participanten (= bijna een op de drie) dat de meeste dove/gebarentalige kinderen niet genoeg ondersteuning van VGT op een buitengewone school hebben.

13 participanten (= een op de vijf) gewagen van een behoorlijke situatie: sommige dove/gebarentalige kinderen hebben goede ondersteuning van VGT op een buitengewone school, maar niet genoeg. 15 participanten spreken van een goede of uitstekende toestand: de meeste of alle dove/gebarentalige kinderen hebben goede ondersteuning van VGT op een buitengewone school. Echter, 14 participanten (ongeveer een kwart) blijken het antwoord niet te weten (Tabel Q130).

Een berekening van het gemiddelde laat zien dat de participanten de toestand als behoorlijk beoordelen ($M = 1,98$, $SD = 0,892$), maar ook op deze vraag zijn de reacties enigszins verdeeld (Tabel Q130_CSM).

Verwerving: Communicatie in VGT over leeftijdsgroepen/ generaties

Op de vraag welke generaties of leeftijdsgroepen van dove personen vlot in VGT communiceren, antwoorden 23 van de 59 dove/slechthorende participanten (= vier op de tien) dat alle generaties/leeftijdsgroepen, inbegrepen de meeste kinderen, vlot in VGT communiceren.

7 participanten menen dat de meeste volwassenen en kinderen vlot in VGT communiceren. Een groep van 19 participanten (een op de drie) spreekt zich echter minder positief uit: zij denken dat de meeste volwassenen maar slechts weinig kinderen vlot in VGT communiceren.

Daartegenover staan 2 participanten die aangeven dat alleen grootouders en oudere generaties/leeftijdsgroepen nog vlot in VGT communiceren. 8 participanten kunnen bij gebrek aan kennis deze vraag niet beantwoorden (Tabel Q131).

Gemiddeld schatten dove/gebarentalige participanten die denken het te weten het gebruik van VGT over leeftijdsgroepen/generaties gunstig in ($M = 4,96$, $SD = 1,095$), te weten: de meeste kinderen en volwassenen communiceren vlot in VGT (Tabel Q131_CMS).

Attitudes van de dovengemeenschap tegenover VGT

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat 25 van de 57 dove/gebarentalige participanten (meer dan vier op de tien) vinden dat alle leden waarde hechten aan VGT als de taal van hun gemeenschap en die graag gepromoot willen zien. Een kwart van de participanten (14/57) schat de attitude veeleer negatief in: enkele of sommige leden steunen het behoud van VGT, maar de meesten of velen zijn onverschillig of verkiezen communicatie in het Nederlands.

Een 10-tal participanten neemt hier een middenpositie in: veel leden steunen het behoud van VGT; sommigen zijn onverschillig of verkiezen communicatie in het Nederlands, terwijl 8 participanten aangeven het niet te weten (Tabel Q134).

Gemiddeld is er sprake van een tamelijk positieve attitude, maar er is ook wel enige verdeeldheid zichtbaar in de antwoorden ($M = 5,06$, $SD = 2,096$) (Tabel Q134_CSM, Figuur Q134).

Bedreigingen van VGT

Als belangrijkste bedreigingen van VGT vermelden de dove/gebarentalige participanten de volgende vijf items in dalende volgorde: toenemende cochleaire implantatie (42), onverschilligheid van de overheid (42), negatieve houding van de horende meerderheid (33), inclusief onderwijs (30) en gebrek aan interesse bij dove jongeren (18) (Tabel Q135).

Toekomst van VGT

Op de vraag hoe men denkt dat de VGT-gemeenschap zal zijn wanneer wordt gedacht aan de toekomst van VGT over 20 jaar antwoorden 19 van de 57 dove/slechthorende participanten (bijna een op de drie) dat VGT in de toekomst in een zwakkere positie zal verkeren, dat wil zeggen: minder invloed en zichtbaarheid in de samenleving.

13 participanten (= een op de vijf) stellen dat de positie van VGT ongeveer hetzelfde zal zijn als nu, terwijl 12 participanten (= een op de vijf) denken dat VGT sterker zal staan en meer invloed en zichtbaarheid in de samenleving zal hebben.

13 participanten (= een op de vijf) geven dan weer aan het antwoord niet te weten (Tabel Q136).

De berekening van het gemiddelde antwoord wijst veeleer op een tussenpositie ('ongeveer hetzelfde als nu'), maar er is wel duidelijk verdeeldheid in stellingname te merken ($M = 1,84$, $SD = 0,834$) (Tabel Q136_CMS, Figuur Q136).

Erkenning van VGT

Uit de interviews blijkt dat zowat alle participanten unaniem het belang van het decreet en de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal bevestigen en ondersteunen. De decretale erkenning van de taal had een belangrijke invloed op de status van deze taal die tot kort daarvoor een ondergronds bestaan leidde en maatschappelijk amper zichtbaar was. Ook binnen de Vlaamse dovengemeenschap heeft het decreet een positief effect gehad op de status van de taal.

Het decreet fungeert sindsdien dan ook als onmiskenbaar beleidsinstrument om de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement te wijzen op hun verantwoordelijkheden die erin werden vastgelegd. Bovendien verwijzen andere (beleids)adviserende organen zoals NOOZO naar dit decreet om hun eigen adviezen inzake

Vlaamse Gebarentaal te onderbouwen en verstevigen. Het document is immers een hefboom en referentiepunt om verdere, concrete regelgeving en verankering te kunnen bewerkstelligen.

Verscheidene participanten halen dan ook aan dat het decreet voor hen niet enkel aantoonst, naast het wetenschappelijk onderzoek, dat de Vlaamse Gebarentaal een volwaardige en natuurlijke taal is, maar het ook een noodzakelijke tool was en is om te kunnen wegen op beleidsvoering en de nodige aandacht te genereren voor de nog steeds precare toestand van de Vlaamse Gebarentaal en VGT-taligen.

Verskillende geïnterviewden menen dat mede dankzij het bestaan van het decreet de Vlaamse Gebarentaal een meer zichtbare plek kreeg in de Vlaamse samenleving en er ook een aantal stappen vooruit konden worden gezet in de regelgeving over het gebruik van tolkuren en het inschakelen van tolken Vlaamse Gebarentaal (- Nederlands). Het is ietwat vreemd vast te stellen dat geïnterviewden dat zo aanvoelen, aangezien het decreet zelf geen uitspraken bevat over tolkuren of het inschakelen van tolken. Niettemin lijkt het decreet een onrechtstreeks effect gehad te hebben, zowel op het inzetten van horende tolken VGT-Nederlands, als op het inzetten van dove vertalers en tolken VGT-Nederlands/andere taal.

Het bestaan van een decreet Vlaamse Gebarentaal impliceert eveneens dat VGT-taligen niet over eenzelfde kam geschoren kunnen worden als anderstaligen. Dove VGT-taligen hebben immers fysiek niet dezelfde toegang tot het Nederlands. Dat feit wordt ondersteund door de inhoud van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap, dat in 2009 door België geratificeerd werd en waarover in augustus 2024 gerapporteerd wordt. Het Vlaams Mensenrechteninstituut en NOOZO stippen de gewichtigheid van dat krachtige verdrag aan.

Ten slotte halen VGT-taligen aan dat het decreet een zekere impact gehad heeft op de dovengemeenschap in Vlaanderen en op hun persoonlijke leven. Dat laatste heeft dan vooral te maken met een grotere zichtbaarheid en aanvaarding van de taal:

“Als ik moet vergelijken tussen hoe het was voor de erkenning en hoe het nu is, (...) merk ik in het dagelijks leven dat wij meer zichtbaar worden. Bij mijn eigen familie zie ik ook dat zij meer bewust zijn over onze noden als dove gebarentaligen. Er was daar 20 jaar geleden helemaal geen sprake van, er was zoveel

onwetendheid of ze durfden het niet te vragen aan ons. Ik merk dat dat zeker een impact heeft gehad op de algemene kennis van de maatschappij.”

- doof lid adviescommissie VGT

Maar ook op het individuele leven heeft de erkenning een impact gehad, waarbij dan vooral aspecten van toegankelijkheid een belangrijke rol spelen:

“Als je vergelijkt met voor 2006 en nu is er wel een grote impact voor de dovengemeenschap geweest. (...) Wat ik ook goed vind, is dat er meer gesensibiliseerd wordt rond VGT. In het begin van de erkenning door het decreet VGT zagen we maar stilletjes aan verbetering rond VGT, maar de laatste jaren is het echt wel zichtbaarder geworden. Bijvoorbeeld op de VRT zien we meer en meer VGT verschijnen, onlangs zagen we de oprichting van VGT-nieuws en dat is heel positief. Ook het uitbreiden van de tolkuren heeft een impact op mijn leven. Ik kan nu meer ergens naartoe gaan met een tolk. Ook werd afstandstolken opgericht, wat ook positief is.”

- doof ex-lid adviescommissie VGT

Dat wordt bevestigd in de online survey. De laatste vraag die voorgelegd werd aan dove/ gebarentalige participanten luidt als volgt: ‘Heeft het decreet over de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal (VGT) uit 2006 voor u persoonlijk een verschil gemaakt?’ De antwoorden gekozen door 56 participanten zijn in dalende volgorde: ‘Ik ben trotser geworden op VGT als moedertaal’ (35), ‘Ik heb betere toegang tot openbare diensten en voorzieningen in VGT’ (25), ‘Horende mensen hebben een positievere houding tegenover mij wanneer ik in VGT communiceer’ (21), ‘Ik heb deelgenomen aan een project VGT of meerdere projecten’ (20). Tegelijkertijd zeggen ook 12 van de 56 dove/gebarentalige participanten (= een op de vijf) geen verandering in hun persoonlijk leven en voor hen als persoon te hebben gemerkt. 6 participanten (= een op de tien) geven aan het decreet niet te kennen. Gemiddeld is er dus sprake van een redelijk positieve impact (Tabel Q137).

Uit het kwalitatieve onderzoek blijkt ook duidelijk dat de meeste VGT-talige geïnterviewden van mening zijn dat de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal veeleer en te vaak symbolisch van aard blijft. Die vaststelling is gebaseerd op een aantal elementen die hieronder verder worden toegelicht.

Ten eerste bevat het decreet geen erkenning van het recht op het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal in de diverse domeinen die onder de bevoegdheid van de Vlaamse Regering ressorteren. Dat betekent dat het kunnen communiceren in hun voorkeurstaal in talrijke levenssituaties niet gegarandeerd is voor VGT-taligen. Het onderzoek toont aan dat een dergelijk recht onontbeerlijk is om te verzekeren dat die toegankelijkheid voor VGT-taligen niet langer ontoereikend is. Vele VGT-talige deelnemers benadrukken dat deze ontoereikende toegankelijkheid aanzienlijke barrières opwerpt in de ontwikkeling en beleving van het privé- en professionele leven en een volwaardige deelname aan de samenleving in de weg staat.

“Toegankelijkheid in de maatschappij betekent voor mij dat VGT overal zichtbaar is. Dat wil zeggen dat de treinwijzigingen in VGT worden meegedeeld, op TV VGT te zien is, dat er bij ziekenhuizen automatisch een tolk wordt voorzien, etc. Dat je eigenlijk geen inspanningen moet doen om op te komen voor je eigen rechten. Nu gebeurt het vaak dat je je moet verantwoorden t.o.v. mensen of organisaties om een tolk te krijgen.”

- dove leerkracht

Tijdens de interviews wordt deze niet-afdoende toegankelijkheid aan de hand van verschillende voorbeelden geïllustreerd, die verder ook in dit rapport aan bod komen. Hieronder worden kort enkele illustraties toegelicht.

VGT-taligen benadrukken zeer sterk het feit dat VGT nog altijd niet gegarandeerd is in het onderwijs. Dat wordt vrij algemeen als een grote lacune beschouwd:

“Onderwijs in VGT en het tweetalig onderwijs moesten allang de nieuwe standaarden zijn, dat is nu niet het geval. Ik heb het gevoel dat we heel langzaam vooruitgaan. De erkenning is ondertussen al 18 jaar geleden gebeurd.”

- dove jonge ouder van dove kinderen

Daarnaast wordt ook de toegankelijkheid van openbare gebouwen aangehaald en het feit dat er ook op andere vlakken niet altijd toegankelijkheid is. De app 112 voor noodgevallen is niet toegankelijk via VGT, men heeft nood aan meer VGT op de televisie en:

Ook zou ik graag zien dat alle openbare gebouwen toegankelijker worden voor Vlaamse gebarentalige dove personen. Het zou moeten mogelijk zijn om wanneer een dove persoon naar een openbare dienst gaat, er onmiddellijk iemand aanwezig is die VGT kent. Hopelijk kan het later wel. Ook de tolkuren moeten veel meer uitgebreid worden. Zeker ook voor doofblinden. Als ik naar hun verhalen luister, dan zie ik dat de 220 tolkuren waarop ze recht hebben per jaar, veel te weinig is. Veel doofblinden gebruiken 2 tolken, één voor haptic en één voor vierhandengebaren. En als er dan nog twee horende tolken naast twee dove tolken moeten aanwezig zijn, dan zijn de tolkuren wel heel snel opgebruikt.

- ex-lid van de adviescommissie VGT

Tegelijkertijd apprecieert men wel het feit dat er nu meer tolkuren zijn dan vroeger, maar men kaart vooral aan dat men daar steeds zelf voor moet zorgen. Spontaan eens naar het theater of naar een lezing gaan kan niet, dat moet steeds op voorhand ingepland worden (en dan ben je nog afhankelijk van of er wel of geen tolk gevonden kan worden). Enkele ziekenhuizen (zoals het UZ Gent) voorzien zelf tolken VGT, maar dat is zeker niet in alle ziekenhuizen zo. Ook in woonzorgcentra zijn er maar zeer weinig mensen die zelfs maar een basiskennis van VGT hebben.

Ten tweede geven de meeste geïnterviewden aan dat de plaatsing van het decreet onder het Departement Cultuur, Jeugd en Media problematisch is als dat betekent dat de reikwijdte ervan beperkt blijft tot dit ene departement.

“Ik begrijp dat ergens wel dat dat bij Cultuur zit ... Maar je merkt dat ministers van de andere beleidsdomeinen dan zeggen: Ja, maar dat is bij Cultuur. Wij hebben daar niks te zien mee te zien of dat is niet voor ons van belang.... Neen, elke minister heeft voor dit decreet wel zijn verantwoordelijkheid.”

- lid van de adviescommissie VGT

Zoals hierboven al werd beschreven is het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal in de diverse beleidsdomeinen van de Vlaamse Regering niet beschermd door middel van regelgeving. In de interviews verwezen beleidsmakers van andere departementen dan Cultuur, Jeugd en Media geregeld naar het feit dat het decreet Vlaamse Gebarentaal niet onder hun bevoegdheid ressorteert.

Dat maakt dat de afstand tussen andere beleidsdomeinen dan Cultuur, Jeugd en Media en het decreet Vlaamse Gebarentaal groot is. Vertegenwoordigers van die andere kabinetten geven toe dat de opvolging binnen hun beleidsdomein gering is. Daardoor is de verankering en het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal in deze beleidsdomeinen nog minder een feit dan bij het bevoegde beleidsdomein. Dat heeft tot gevolg dat VGT-taligen geregeld stuiten op onbegrip, communicatiebarrières en minder kansen op ontplooiing in het privé-, professionele en maatschappelijke leven.

Ten derde komt uit de interviews sterk naar voor dat de Vlaamse Gebarentaal nog steeds weinig gekend is, zowel op politiek als maatschappelijk niveau. Het gaat daarbij niet enkel om kennis van de taal zelf (i.e. de taal zelf kunnen gebruiken), maar ook de voorwaarden en omstandigheden die vereist zijn om deze taal te kunnen hanteren, beleven en spontaan te laten evolueren. Zoals hierboven al werd vermeld brengt dat vaak onbegrip, misverstanden of vooroordelen met zich mee in de communicatie en samenwerking tussen (dove) VGT-taligen en niet-VGT-taligen.

“Vlaamse Gebarentaal mag gewoon echt niet gezien worden als een hulpmiddel, maar als een gelijkwaardige taal tegenover het Nederlands. Het gebeurt vaak dat mensen neerkijken op de Vlaamse Gebarentaal, het beleid zou ervoor moeten zorgen dat dit niet gebeurt.”

- jonge dove leerkracht

“... 90% van de dove kinderen geboren worden bij horende ouders. Dan is voor mij de vraag: waar leren die dan Vlaamse Gebarentaal? Toch niet in eerste instantie van hun ouders, tenzij die zelf ook eerst op cursus gaan...”

- horende persoon uit het domein mensenrechtenorganisaties

Vertegenwoordigers vanuit verschillende organisaties en instellingen pleiten daarom voor een verdere uitbreiding van de regelgeving om de Vlaamse Gebarentaal zichtbaarder en verder te implementeren in de andere beleidsdomeinen van de Vlaamse Regering. De voorbije jaren zonder flankerend beleid hebben volgens hen bewezen dat (overheids)instanties en de bredere samenleving niet voldoende vertrouwd zijn met de noden van de VGT-taligen.

Volgens hen zou er daarom moeten worden ingezet op meer bewustwording en sensibilisering die structureel verzekerd worden door middel van regelgeving. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is het toezicht en handhaving van die regelgeving.

Ten vierde blijkt dat heel wat actoren uit uiteenlopende sectoren bereid zijn en openstaan om de Vlaamse Gebarentaal te implementeren in hun werking en in te zetten op toegankelijkheid voor VGT-taligen. Naast het niet vertrouwd zijn met het decreet en de gemeenschap van VGT-taligen vormen de onvoldoende middelen het voornaamste obstakel om hun intenties te realiseren. Vooral het culturele domein geeft aan dat zij diversiteit en toegankelijkheid voor iedereen hoog in het vaandel dragen. Toch zien zij zich genoodzaakt keuzes te maken in hun toegankelijkheidsbeleid vanwege het tekort aan (financiële) ondersteuning om hun doelstellingen te realiseren. Daarnaast wordt dezelfde tendens vastgesteld in de onderwijswereld wanneer het gaat om de inclusie van dove en slechthorende kinderen, jongeren en (jong)volwassenen.

“De dove kinderen worden steeds geïntegreerd in het reguliere onderwijs of verhuizen naar het buitenland voor beter onderwijs. Ik begrijp dat maar ze zijn dan hun toekomst in Vlaanderen kwijt. Als je wil dat VGT verankerd wordt in de maatschappij, dan begin je best bij de dove kinderen... Dat wou ik toch gezegd hebben.”

- dove leerkracht

Daaruit blijkt dat element drie en vier hand in hand gaan: een regelgevend kader om toegankelijkheid structureel in te bedden kan enkel doeltreffend zijn wanneer voldoende middelen worden voorzien om die regelgeving ook effectief te kunnen uitvoeren in de praktijk.

Daarnaast zou de reikwijdte van het decreet het Departement Cultuur, Jeugd en Media moeten kunnen overstijgen. Verder lijkt het decreet te weinig zichtbaar te zijn binnen het departement zelf ten opzichte van andere decreten. Dat vertaalt zich in de beperkte inzet en verdeling van de middelen voor dit ‘kleine’ decreet ten aanzien van de ‘grotere’ decreten binnen het departement.

Bij zowel beleidsmakers, beleidsadviserende organen als de gemeenschap van VGT-taligen weerklinkt dan ook luid de oproep naar een transversaal beleid op Vlaams niveau. Velen onder hen geven aan dat er nog heel wat werk voor de boeg is alvorens er sprake kan zijn van een breed gedragen erkenning van de Vlaamse

Gebarentaal. Bovendien verloopt dat proces moeizaam en traag, wat onder andere te wijten is aan de relatieve onbekendheid van het decreet bij andere departementen dan het bevoegde departement. Een structurele verandering dringt zich op om alle Vlaamse beleidsdomeinen te responsabiliseren, aangezien VGT-taligen gedurende hun leven met elk van die domeinen in aanraking (kunnen) komen. Enkel wanneer alle beleidsdomeinen de nodige verantwoordelijkheden opnemen, kan de symbolische erkenning van de Vlaamse Gebarentaal evolueren naar een breed gedragen, werkelijke erkenning op politiek en maatschappelijk niveau.

Oprichting van een adviescommissie met een beleidsadviserende functie

Samenstelling

De samenstelling van de adviescommissie wordt bepaald in artikel 3 van het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal. Daarnaast mogen vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering de vergaderingen bijwonen met een raadgevende stem. Verder wordt gestipuleerd dat de leden hun functie uitoefenen in volledige onafhankelijkheid van de overheid. De opgelijste onverenigbaarheden zijn terug te vinden in paragraaf 5 van het hierboven vernoemde artikel. De huidige adviescommissie bestaat uit 15 leden. Daarnaast zijn er 7 vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering met raadgevende stem en wordt het secretariaat voorzien door het Departement Cultuur, Jeugd en Media.

Het onderzoek laat zien dat diversiteit een belangrijk criterium is in de samenstelling van het beleidsadviserende orgaan.

“Maar het blijft belangrijk dat we blijven waken over de diversiteit in de commissie. Er zit eigenlijk al diversiteit in de commissie: je hebt daar academici, horende mensen, dove mensen die opgegroeid zijn in de dovengemeenschap en mensen die ervaring hebben in verschillende organisaties... Maar voor mij ontbreken er enkel nog mensen die echt van de dovengemeenschap zelf komen. Naar mijn gevoel zitten er te veel experts in. Het is soms ook nodig om mensen te hebben die een andere kijk hebben op de zaken.”

- jonge dove vrouw actief in jeugdclubs

“Het zou wel zeer interessant zijn als er meer andere soorten profielen binnen de adviescommissie zitten, zoals bijvoorbeeld dove jongeren of mensen die de VGT nog niet 100% machtig zijn maar wel graag gebarentaal willen leren of slechthorende mensen. Het zou fijn zijn als de groep zelf divers is en niet steeds dezelfde bekende gezichten terugkomen in de adviescommissie.”

- jonge dove student

“Het blijft nog altijd een soort van gesloten ‘clubje’ van heel intelligente mensen... Een ver van ons bed-show voor de dovengemeenschap... Ik wil ook andere jongeren, die niet zo gekend zijn binnen de dovengemeenschap, de kans geven om in de adviescommissie te zitten... De adviescommissie heeft nieuwe gezichten nodig, een frisse touch...”

- doof bestuurslid

Vertegenwoordigers met raadgevende stem merken op dat ze in de contacten met de adviescommissie, de belangengroep van de Vlaamse dovengemeenschap (Doof Vlaanderen) en het opgerichte kennis- en coördinatiecentrum (Vlaams GebarentaalCentrum) vaak dezelfde personen ontmoeten.

“Er is 5 of 10 man die er zich mee bezig houdt en ze hebben allemaal 3 petjes op en omdat de wereld zo klein is. Uiteindelijk weet je het niet aan welke organisatie dat je het vraagt... Noem 5 organisaties op die iets met doven te maken hebben en (naam doof persoon) zal er overal wel ergens in zitten en (naam doof persoon) zal ook wel kijken vanuit welke invalshoek dat (naam doof persoon) best kan mij vooruit kan helpen als ik een vraag heb... Ergens wel, voor hen, vind ik het nadelig.”

- horende persoon uit het domein politiek

Ze schrijven dat onder andere toe aan het feit dat de Vlaamse dovengemeenschap een kleine gemeenschap is. Hoewel ze dat gegeven niet als problematisch ervaren, wijzen ze wel op de mogelijk meer beperkte invloed die de adviescommissie zelf kan uitoefenen. Adviesvragen worden veelal rechtstreeks aan het Vlaams GebarentaalCentrum en/of Doof Vlaanderen gesteld, waardoor de adviescommissie niet wordt geconsulteerd en aan kracht inboet.

“Ik snap de idee van de adviescommissie ... om duidelijke aanspreekpunten te hebben bij de kabinetten, maar ik denk dat je dan geen vertegenwoordiging moet hebben uit uw expertisecentrum en uit uw belangengroep denk ik. Die hebben kanalen richting de overheid ...”

- horende persoon uit het domein politiek

Ook binnen de adviescommissie zelf is men zich hiervan bewust:

“Ook zijn er veel leden in de adviescommissie die andere belangen hebben: mensen die op de universiteit werken, mensen die bij het VGTC werken, mensen die in het bestuur van Doof Vlaanderen zitten... Daar zitten meerdere belangen in, niet zo heel neutraal dus.”

- lid van de adviescommissie VGT

Het valt dus te overwegen om te bekijken of er onverenigbaarheden geformuleerd moeten worden en/of een maximaal aantal leden vastgesteld moet worden voor werknemers van het VGTC (dat gesubsidieerd wordt door het Departement Cultuur, Jeugd en Media) en/of Doof Vlaanderen (een belangenorganisatie met lobbywerk die ook gesubsidieerd wordt door hetzelfde departement, maar op basis van een ander decreet).

Verder wordt opgeworpen dat de actuele werking met deelname van vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering een beeld van belangenvermenging kan creëren bij de buitenwereld. Het Vlaams Mensenrechteninstituut beaamt dat en onderstreept dat volledige onafhankelijkheid en neutraliteit nodig zijn om voldoende ernstig genomen te worden door overheidsinstellingen en middenveldorganisaties. Naar analogie van zijn eigen functioneren is het instituut voorstander om onverenigbaarheden in te stellen voor vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering in de samenstelling van een adviescommissie.

Ook duikt de suggestie van onverenigbaarheden op voor mensen met een rol binnen en/of die werken voor Doof Vlaanderen en het Vlaams GebarentaalCentrum, om de impact van de adviescommissie opnieuw te verstevigen.

Alle geïnterviewde vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering staan positief tot zeer positief tegenover een onverenigbaarheid met hun aanwezigheid:

“Ik moet ook de mensen die VGT praten niet adviseren. Zij moeten ons adviseren.”

- horende persoon uit het domein politiek

Ze voelen zich weinig comfortabel bij de dubbele rol die ze vervullen, namelijk een raadgevende stem zijn binnen een orgaan dat advies verleent aan het beleid waarvan ze zelf deel uitmaken. Ze verwachten dat een adviescommissie advies verleent aan beleidsmakers en niet dat hun wordt gevraagd om daaraan mee te werken. Ze vinden het belangrijk dat er afstand wordt bewaard tussen het maken en adviseren van datzelfde beleid.

Vanuit die opstelling achten ze het bizar dat er een vertegenwoordiging van de Vlaamse Regering of overheidsadministraties zou kunnen zetelen in een beleidsadviserend orgaan.

In de huidige samenstelling geven leden en raadgevers aan dat er bepaalde profielen op dit moment niet aanwezig zijn in de adviescommissie. Het gaat daarbij om reeds bestaande categorieën in het decreet (tolken, ouders, personen uit de zorg- en onderwijssector, leden van de Vlaamse dovengemeenschap, dove onderzoekers). Dat tekort aan profielen weerspiegelt zich in het feit dat verscheidene leden bevestigen dat het moeilijk is om nieuwe leden aan te trekken.

Hoewel de afwezigheid van bepaalde expertises wordt aangehaald als een knelpunt, spreken meerdere leden hun teleurstelling uit over enkele andere leden die een zogenaamde expertise zouden moeten bezitten, maar in realiteit die knowhow amper aan de dag kunnen leggen. Zij zijn dan ook van oordeel dat de kennis van die experts niet geschikt is om te kunnen zetelen in de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal. Bovendien vertaalt zich dat vaak in de afwezigheid van die experts tijdens de vergaderingen van de adviescommissie.

Ten slotte zijn sommigen van mening dat de selectieprocedure van kandidaat-leden aan een update toe is. Zij vinden dat de beoordeling en selectie van kandidaten voortaan door een neutraal, onafhankelijk orgaan zou moeten gebeuren (dus niet door de Vlaamse overheid, maar ook niet door de adviescommissie zelf bijvoorbeeld).

“Zij werden gekozen door de minister zelf, er was geen ruimte voor inspraak vanuit experts of de commissie zelf. Wanneer men zich kandidaat stelt voor de commissie, worden de kandidaturen enkel door de minister bekeken. Enkel hij kan beslissen over wie in de commissie mag zetelen. Hij heeft helemaal geen idee over wie deze mensen zijn en wat ze juist doen, hoe kan hij dan de juiste personen eruit halen? Op papier kan je heel mooi beschrijven wat jouw expertise is, maar in de realiteit is het een heel ander verhaal. Het is daarom van groot belang dat de minister ook enkele experts (met kennis van de dovengemeenschap) inschakelt om mee te beslissen over wie in de commissie mag zetelen.”

- lid van de adviescommissie VGT

Het is daarbij belangrijk dat dit orgaan over de nodige expertise beschikt wat de Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap van VGT-taligen betreft. Op die manier zouden de kennis en competenties van kandidaat-leden meer in lijn kunnen worden gebracht met wat van een lidmaatschap van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal wordt verwacht.

Een mogelijkheid is om voorwaarden te koppelen aan het lidmaatschap: dat zou kunnen gaan om een competentiematrix of het hebben van een x aantal jaren ervaring of het hebben van een bepaalde expertise die gedefinieerd en afgetoetst moet kunnen worden. De leden zijn het er wel over eens dat het aantal leden, dat op dit moment afgetoetst is op maximaal 15 leden, niet verder uitgebreid hoeft te worden. Ze menen dat een te grote groep een goede werking in het gedrang zou kunnen brengen. Integendeel, sommigen pleiten voor een kleinere adviescommissie.

Op dit moment worden voor bepaalde thema's of projecten aparte subcommissies opgezet in bepaalde periodes. Het huidige decreet staat dat ook toe, maar omschrijft niet nauwer binnen welk kader die subcommissies kunnen opereren. Er wordt in enkele interviews gesuggereerd om te werken met een beperkte kerngroep en werkgroepen voor specifieke thema's en niet langer met één algemene commissie zoals het op dit moment decretaal opgenomen is. Een ander voorstel zijn de subcommissies die momenteel informeel worden georganiseerd te formaliseren wat samenstelling en werking betreft, zodat hun missie, bevoegdheden en werkzaamheden duidelijk afgelijnd zijn.

Een interessante vergelijking die gemaakt werd, is die met het "Adviescollege" in Nederland. Daar zetelen een vijftal personen in met onder hen een platform van verschillende organisaties vanuit heel Nederland. Op

die manier krijgen die vijf personen de nodige input van die platformen. Een suggestie is om op een vergelijkbare manier te werken met een beperkte kerngroep die dan input krijgt van verschillende subgroepen rond bepaalde thema's met thematische experts in. Dat vergt echter een aanpassing van het decreet. Het lijkt het onderzoeken waard of een dergelijke methode ook in Vlaanderen mogelijk is.

Verder stelt het huidige decreet dat minstens 50% van de leden dove VGT-taligen moeten zijn. Die decretale balans tussen het aandeel van dove en niet-dove leden geniet een grote steun bij de geïnterviewden. Sommige geïnterviewden pleiten zelfs voor een 1/3 horenden – 2/3 doven verhouding. Tegelijkertijd is het zo dat de moeizame zoektocht naar (nieuwe) leden een evenwichtige samenstelling niet vereenvoudigt.

“Voor mij is het belangrijk dat de verhouding binnen de adviescommissie meer bij dove mensen mag liggen. Ik denk dan aan 1/3 horende mensen en 2/3 dove mensen.”

- jonge dove student

Werking

Het decreet schrijft voor dat de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal adviezen en voorstellen formuleert, op eigen initiatief en op vraag van het Vlaams Parlement of de Vlaamse Regering. Subcommissies oprichten om deelaspecten te behandelen, is mogelijk en er wordt nagestreefd adviezen uit te brengen in consensus. Het onderzoek toont aan dat die doelstelling van adviseren de enige ambitie van de commissie moet blijven, terwijl de verwachting van de dovengemeenschap soms wel anders is en men soms wel verwacht dat de adviescommissie ook zou gaan lobbyen:

“Maar zoals ik eerder al zei, is het belangrijk om duidelijk een onderscheid te maken tussen discussiëren en lobbyen. Lobbywerk is de taak van Doof Vlaanderen, niet de taak van de adviescommissie. De taak van de adviescommissie is om enkel advies te voorzien, het lobbyen moeten we overlaten aan Doof Vlaanderen.”

- lid van de adviescommissie VGT

De adviescommissie komt ongeveer maandelijks (uitgezonderd in de zomerperiode) bij elkaar tijdens een overleg dat voor een tijdsbestek van drie uur wordt ingepland. Verschillende participanten, in het bijzonder de vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering, vinden die tijdsduur en frequentie haast onmogelijk te combineren met hun dagelijkse werk.

“Ik vind dat te veel. Dat is mijns inziens ook niet de beste manier om te doen: zo 3 uur vergaderen, om dan nog tot iets te komen.”

- horende persoon uit het domein politiek

De leden van de adviescommissie merken dat die praktische aspecten mede de afwezige, gezochte profielen belemmeren om zich te engageren als lid, omdat hun tewerkstelling het niet toelaat om zich maandelijks vrij te maken overdag voor een overleg dat gemiddeld drie uur in beslag neemt. Ook huidige leden geven aan dat hun beschikbaarheden afhankelijk zijn van de flexibiliteit en werklast van hun job.

Enkele vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering verklaren dat hun lage aanwezigheidsgraad niet enkel te wijten is aan een te drukke werkagenda, maar vooral ook aan de weinige raakvlakken die er volgens hen bestaan tussen de agendapunten van de adviescommissie en hun eigen werkzaamheden. Ze begrijpen niet goed wat de relevantie is van hun aanwezigheid in deze commissie en slaan de uitnodigingen voor de vergaderingen geregeld af. Dat zorgt op zijn beurt voor frustratie bij de leden die versterkt wordt door de duidelijke nood aan erkenning van de Vlaamse Regering. Daardoor zijn er leden die zelf voorstander zijn van het herbekijken van de werking.

Ten eerste zou er meer ruimte kunnen komen voor flexibiliteit in de organisatie van overlegmomenten. Dat zou kunnen gaan om het afwisselen of verplaatsen van vergadermomenten overdag naar 's avonds. Een andere optie zouden vergaderingen per thema zijn, waarbij enkel de betrokkenen met de gevraagde expertise worden uitgenodigd. Een derde optie is om de werking met subcommissie te herzien (zie boven).

Ten tweede is er de vraag naar een hernieuwde werking die steunt op het principe van anticipatie. Dit betekent dat er nood is aan een langetermijnplanning van te behandelen dossiers. Op die manier kunnen leden en eventuele andere betrokkenen zich ruimer vooraf voorbereiden en vrijmaken. Dat zorgt er eveneens voor dat, aansluitend aan het eerste element,

vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering uitgenodigd kunnen worden wanneer hun aanwezigheid relevant wordt geacht.

Die vertegenwoordigers veronderstellen dan wel dat de adviescommissie zich informeert over en kennisneemt van de inhoudelijke plannen van de (komende) legislatuur. Ze verwachten eveneens kennis bij de leden over de beleidsplannen en de periodiciteit van de regeringswerkzaamheden. Dat is volgens hen noodzakelijk, opdat de adviescommissie kan anticiperen en zich grondig kan voorbereiden. Op die manier zou er meer gericht advies geformuleerd kunnen worden in functie van beleidsontwikkeling, iets wat nu volgens hen niet voldoende gebeurt.

“Wat ik wel merk binnen de adviescommissie zelf is dat het engagement vaak van dezelfde personen komt, dat de leden zelf ook eens goed moeten nadenken of ze de expertise wel hebben om daaraan deel te nemen.”

- lid van de adviescommissie VGT

Deze kennis zou kunnen bijdragen aan de mismatch die er zou bestaan tussen de verwachtingen die er bestaan bij leden van de adviescommissie en de mogelijkheden en bevoegdheden van beleidsmakers om daaraan tegemoet te komen. Een aantal van die laatsten geeft aan dat ze volgens hen worden geconfronteerd met niet-realistische vragen en een druk ervaren vanuit de adviescommissie om aanwezig te zijn op overlegmomenten met andere partners, hoewel beleidsmakers stellen dat dit niet binnen hun verantwoordelijkheid valt.

Ten derde hebben de leden een heldere behoefte aan een verdere professionalisering van de werking. Ze stellen vast dat de werklast te vaak bij dezelfde mensen terecht komt. Zoals hierboven al vermeld stellen ze ook vast dat een degelijke uitvoering van hun engagement in de adviescommissie moeilijk te verzoenen is met hun reguliere job. Enkel hadden verwacht dat het secretariaat daar een grotere rol in zou spelen. Hoewel men aangeeft dat er veel enthousiasme en goede wil is, stelt men toch vast dat er een zeker gemis is aan kennis over de noden van de dovengemeenschap, waardoor het moeilijk blijkt te zijn adviezen te laten voorbereiden/uitschrijven door het secretariaat zoals dat in andere raden vaak wel gebeurt.

Verschillende geïnterviewden stellen de vrijwilligerswerking in vraag en de mogelijk negatieve impact op de kwaliteit van de adviezen en de tijdsduur waarin die afgeleverd kunnen worden.

“Je bent in je vrije tijd steeds bezig met thema’s op te volgen. Dat heeft vaak als gevolg dat sommige thema’s blijven ‘hangen’, waarna ze dan van tafel verdwijnen ... Soms vraag ik me af ... of het wel oké is dat wij dit allemaal vrijwillig doen. Ik denk dat een ander systeem beter zou werken, zoals een loon/vergoeding voor de tijd die men steekt in de adviescommissie. Dan gaat het ook vooruit ... Het is nog altijd belangrijk dat de leden doof en gebarentalig zijn, met daarbij de nodige expertise. Dat vind je niet direct. Men moet nadenken over een systeem dat het niveau van de commissie zou opkrikken.”

- lid van de adviescommissie VGT

Volgens hen dringt een verdere professionalisering zich absoluut op als beleidsmakers gerichtere adviezen zouden verwachten of als er meer (verplichte) adviezen op vraag zouden gebeuren. Dat zou gepaard moeten gaan met het inschakelen van meer middelen en betaalde prestaties, zodat mensen de nodige tijd en energie kunnen besteden aan het voorbereiden, uitwerken en opvolgen van professionele adviezen. Vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering die dit voorstel genegen zijn, ondersteunen die vraag en achten in dat geval ook wetenschappelijke ondersteuning aangewezen.

Andere leden geven aan dat de huidige vrijwilligerswerking nefast is voor de inzet die commissieleden tonen, hun aanwezigheid en het werven van gezochte profielen. Het verloop van leden is volgens hen ook te groot en kan een risico inhouden voor de duurzaamheid van de commissie. Een kwaliteitsvol engagement vereist immers een zekere tijd om zich te kunnen verdiepen in dossiers en die verder te kunnen opvolgen. Het voorstel van een vaste, niet-vrijwillige poule (zoals in Nederland, zie hierboven) zou soelaas kunnen bieden voor de kennisopbouw en het behoud ervan binnen de adviescommissie.

Tot slot zou die verdere professionalisering zich kunnen vertalen in een grondigere opvolging van de adviezen bij de Vlaamse Regering. Volgens leden ontvangen ze meestal geen enkele reactie, met uitzondering van een standaardbericht dat de ontvangst van het advies bevestigt.

Impact

Uit het onderzoek blijkt dat de impact van de adviescommissie in haar actuele vorm en werking als uitermate gering ervaren wordt. De leden van de commissie onderschrijven die conclusie unisono. Zoals hierboven al vermeld, is die vaststelling een wezenlijke ontgoocheling en frustratie voor hen. Het demotiveert de vrijwillige leden en enthousiasmeert nieuwe kandidaten nauwelijks.

“Omdat ik heel veel thema’s behandel en die VGT is er maar een klein onderdeel van. En vaak door werkdruk is dat bij mij iets dat echt onderaan de schuif belandt. Dat is niet slecht bedoeld, maar in de realiteit is dat wel zo.”

- horende persoon uit het domein politiek

De voorbije legislaturen werden er amper adviezen op vraag van beleidsmakers geformuleerd. De uitgezonden adviezen (publiek raadpleegbaar op <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/vlaamse-gebarentaal/adviescommissie-vgt/adviezen-vgt>) werden bijna uitsluitend op initiatief van de adviescommissie genomen, hoewel het decreet eveneens adviezen op aanvraag van het Vlaams Parlement of de Vlaamse Regering toelaat. Bovendien is er het aanvoelen dat de uitgebrachte adviezen slechts een zeer beperkt effect op het beleid op het Vlaamse niveau hebben.

Daarnaast blijkt dat de adviezen in de onderzochte sectoren (Beleid, Onderwijs, Cultuur & Media en Zorg & Gezondheid) weinig tot niet gekend zijn bij de geïnterviewde actoren en de adviescommissie zelden het eerste aanspreekpunt is voor de Vlaamse Gebarentaal en gemeenschap van VGT-taligen. Zij richten zich eerder tot Doof Vlaanderen of het Vlaams GebarentaalCentrum. Daarbij wordt de vraag opgeworpen of de adviesverlenende functie uitgebreid zou moeten worden naar externe organisaties, instellingen ... en niet beperkt blijven tot de Vlaamse Regering of het Vlaams Parlement.

De leden spreken dan ook stellig de noodzaak uit aan meer bekendheid van de adviescommissie bij beleidsmakers en de vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering, zodat zij de weg vinden naar de adviescommissie wanneer hun beleidswerk in aanraking komt met de Vlaamse Gebarentaal en/of de gemeenschap van VGT-taligen. Ze vinden de plaatsing van het decreet onder het Departement Cultuur, Jeugd en Media een obstakel in het verbreden van de draagwijdte van de commissie.

Anderzijds toont de relatieve onbekendheid van de adviezen in de onderzochte sectoren aan dat de adviescommissie meer zou kunnen inzetten op het verspreiden van en communiceren over haar werkzaamheden (zie ook verder).

Hoewel de leden de relatieve onzichtbaarheid van de adviescommissie aan de kaak stellen, zijn de niet-bindende adviezen volgens hen het voornaamste struikelblok. Aangezien het niet verplicht is om adviezen te vragen, menen ze dat de commissie als te vrijblijvend wordt beschouwd en als gevolg daarvan amper vragen naar advies ontvangt. Ze vinden dat dat optionele karakter de slagkracht van de adviescommissie danig ondermijnt. Dat gegeven wordt versterkt door de verplichting die de Vlaamse Regering heeft ten aanzien van NOOZO, de Vlaamse adviesraad handicap.

In tegenstelling tot bij de adviescommissie VGT is het raadplegen van NOOZO bindend bij elk voorontwerp van nieuwe wetgeving over onderwerpen in het leven van personen met een handicap. NOOZO levert die verplichte adviezen af aan de Vlaamse Regering en kan ook adviezen op eigen initiatief uitbrengen. De erkenning die NOOZO krijgt voor hun uitgebrachte adviezen zou volgens leden ook wenselijk zijn voor het werk van de adviescommissie. Ze pleiten om die reden voor het invoeren van een instrument dat het consulteren van de commissie niet langer optioneel maakt. Mogelijke voorstellen die werden gedaan waren het invoeren van verplichte adviezen zoals bij NOOZO, een VGT-toets (naar analogie met de armoedetoets), toetsing aan het VN-verdrag of het toevoegen van een negatieve verantwoordingsplicht aan het huidige decreet wanneer de Vlaamse Regering geen beroep doet op de adviescommissie VGT.

Een dergelijk instrument zou een vereiste moeten worden, omdat er nog te veel gestoten zou worden op de idee dat "VGT niet nodig is". Volgens een aantal leden zou dat onder meer voortkomen uit het feit dat verschillende politici een fout beeld hebben van wat VGT en vooral het belang ervan is. Naar hun mening tonen de voorbije jaren zonder een verplichtend beleidsinstrument aan dat enkel sensibiliseringscampagnes en optionele adviezen ontoereikend zijn om het beleid te bereiken en impact te genereren.

Geïnterviewde vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering spreken zich niet positief uit over verplichte adviezen. Ze zijn er niet bepaald zeker van of dat effectief meer impact zal opleveren in de praktijk. Ze erkennen dat er weinig advies op vraag wordt gesteld, omdat dat nog meer tijd zou kosten in het tijdrovende proces dat beleidsvoering reeds is. Bovendien bestaat

er al de verplichting om zich te wenden tot NOOZO. Als officiële vertegenwoordiger van mensen met een handicap verwachten ze dat het advies van NOOZO eveneens een weergave is van de wensen en noden van (Vlaamse Gebarentalige) dove en slechthorende mensen. Het kunnen raadplegen van één gesprekspartner is volgens hen net een sterkte en draagt ook hun absolute voorkeur weg. Alle doelgroepen apart betrekken is onmogelijk en niet haalbaar.

“Strategisch gezien voor de doelgroep mensen met een handicap is het goed dat er 1 stem is die spreekt voor hen, ook al is dat in de realiteit moeilijk, maar je hebt wel, ja meer... Hoe zal ik het zeggen? Wel meer impact of als je spreekt met 1 stem, dan is dat helderder. Dan kunnen beleidsmakers daar ook iets mee.”

- horende persoon uit het domein politiek

Zij suggereren daarom een samenwerking met NOOZO (of de SARC) wanneer het gaat om advies over de Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap van VGT-taligen. NOOZO zou bijvoorbeeld verplicht kunnen worden om de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal om advies te vragen wanneer de Vlaamse Gebarentaal of de gemeenschap van VGT-taligen het onderwerp zijn van de desbetreffende vraag. Dat zou het adviesproces mogelijks vertragen, maar wel een grotere gedragenheid creëren.

NOOZO zelf staat open voor een samenwerking met de adviescommissie en zou die graag willen formaliseren. Uit het onderzoek blijkt dat er reeds pogingen waren van informele samenwerking, maar dat tot op heden nog niet geformaliseerd is. Ze geven aan dat de actuele verhouding tussen beide organen vreemd aandoet en ze elkaar nu mislopen in het adviesproces vanwege andere werkingen en tijdschema's. Een bekrachtigde samenwerking zou verdere eilandwerking en een verdeelde stem tegengaan. Als officieel aangeduide vertegenwoordiger kan NOOZO meer gewicht in de schaal leggen en willen ze de expertise van de adviescommissie aanwenden om eigen adviezen verder te versterken.

Ze benadrukken dat het bestaan van deze adviescommissie VGT belangrijk is en blijft vanwege de eigenheid van de taal en de gemeenschap. Die kennis mag niet verloren gaan door de adviescommissie in te kantelen in de organisatiestructuur van NOOZO. Ook beleidsmakers hebben oog voor de meerwaarde van de adviescommissie VGT: het schept een overlegplatform met de relevante actoren, waar ruimte wordt geboden om beleid en beslissingen aan te kondigen en te duiden

alsook vragen te beantwoorden die leven op het terrein. Een gelijkaardige werking zoals NOOZO (onder andere ad-hoc-uitnodiging voor toelichting) is de optie die zij zouden verkiezen.

Een andere mogelijkheid zou het opnemen zijn van de VGT in de evaluatie- en representatiefunctie van NOOZO, maar dan vervalt de meerwaarde die vervat zit in een aparte adviescommissie. Daarom geniet dat niet de voorkeur van een aantal geïnterviewden.

Communicatie

Op de website van het Departement Cultuur, Jeugd en Media bevindt zich onder de tab "Cultuur" een tegel "Vlaamse Gebarentaal". De pagina achter deze tegel verwijst door naar verschillende thema's die betrekking hebben op Vlaamse Gebarentaal. Een van deze thema's is de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (samenstelling, werkingsverslagen en persberichten) en alle adviezen die gepubliceerd werden.

Opvallend is wel dat de adviescommissie enkel lijkt te communiceren via haar webpagina's. VGT-talige geïnterviewden die niet in de adviescommissie zetelen, stellen dat ze de werking en adviezen van de commissie niet zo goed kennen, hoewel de interesse aanwezig is. Het is duidelijk dat de webpagina's van de commissie hen niet weten te bereiken.

"Als buitenstaander zie ik wel dat ze bezig zijn, maar ik heb helemaal geen idee over wat ze concreet doen. Ik zie meestal enkel het eindresultaat, maar ik zie niet hoe het allemaal verloopt... Ik heb daar geen zicht op."

- dove leerkracht

Meer inzetten op sociale media zou beter aansluiten bij de communicatiewensen van de gemeenschap. Verder zou het communicatiebereik van bijvoorbeeld Doof Vlaanderen of het Vlaams GebarentaalCentrum aangesproken kunnen worden. Die organisaties hebben een wijdvertakt netwerk binnen de gemeenschap en worden door (dove) VGT-taligen beschouwd als vertrouwde instellingen met een verworven autoriteit binnen hun domein. Adviezen zouden via hun kanalen breder verspreid kunnen worden. Een mogelijk alternatief zou kunnen zijn: het organiseren van een soort (jaarlijkse?) open vergadering waarin de werking en de adviezen toegelicht worden.

Ten slotte zou er ook meer luchtige communicatie gepost kunnen worden op sociale media. Dat zou kunnen gaan om nieuwtjes, foto's enzovoort. Op die manier zou er meer betrokkenheid gecreëerd kunnen worden met de doelgroep. Dat zou op zijn beurt een positieve impact kunnen hebben op de naamsbekendheid van de adviescommissie en de transparantie van de communicatie verhogen.

Uit verschillende interviews met Nederlandstaligen blijkt ook dat actoren uit de diverse domeinen nauwelijks op de hoogte zijn van de gepubliceerde adviezen en hun weg naar de gebruikte communicatiekanalen niet vinden. Nochtans denken ze dat het een meerwaarde zou zijn mochten de adviezen hen actief en doelgericht bereiken, bijvoorbeeld door middel van een nieuwsbrief waarop ze zich kunnen abonneren. Sociale media vinden zij dan weer minder geschikt, omdat ze vaak al heel wat andere kanalen volgen en ze door de bomen het bos niet meer zien door de immense hoeveelheid info die online aangeboden wordt.

Erkenning van één vereniging als kennis- en coördinatiecentrum

Naast de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal bevat het geëvalueerde decreet eveneens de erkenning van een kennis- en coördinatiecentrum inzake de Vlaamse Gebarentaal. Dat centrum is het Vlaams GebarentaalCentrum waarnaar we verder verwijzen via de afkorting 'VGTC'. Artikel 6 van het decreet beschrijft de vier speerpunten van dat centrum, waarvan de onderzoeksresultaten hieronder worden toegelicht.

Behalve de missie vermeldt het decreet de voorwaarden, de verwachte beheersovereenkomst en het vereiste beleidsplan op basis waarvan vierjaarlijkse subsidies worden verleend.

Onderzoek

Artikel 6 van het decreet formuleert de eerste opdracht van het VGTC als volgt:

"bijdragen tot de kennis van de Vlaamse Gebarentaal door eigen wetenschappelijk onderzoek en door het coördineren, stimuleren en ondersteunen van wetenschappelijk onderzoek ter zake."

In het beleidsplan 2024-2027 vertaalt het VGTC die deelmissie als volgt:

- > uitbreiding van het lexicon in het woordenboek;
- > opvolging van alle technologische en praktische ontwikkelingen m.b.t. de werking van het woordenboek;
- > taalgebruik van dove/slechthorende gebarentalige jongeren onderzoeken;
- > contacten en samenwerking met academische onderzoekers en onderzoeksinstellingen onderhouden.

Uit het onderzoek blijkt dat er een discrepantie bestaat tussen de visie van verschillende geïnterviewden op deze eerste doelstelling van het VGTC. Sommige geïnterviewden staan positief tegenover de uitbreiding van het woordenboek en het bijhorende lexicografisch onderzoek, maar weten dat anderen (binnen het VGTC) graag ook kleinschalig grammaticaal onderzoek zouden willen doen en ze vinden dat niet opportuun.

Volgens hen is dat soort onderzoek haast enkel in het voordeel van de tolkopleiding en zou het VGTC, gezien zijn beperkte middelen en personeelsinzet, zich daarop niet hoeven toe te leggen. Andere geïnterviewden daarentegen vinden dat het VGTC meer zijn kernopdracht zou kunnen opnemen door de focus opnieuw toe te spitsen op dat kleinschalig grammaticaal onderzoek. Aangezien er tot vandaag nog steeds heel wat hiaten in de kennis over de Vlaamse Gebarentaal zelf bestaan, zijn ze van mening dat dat soort van onderzoek centraal zou moeten staan in de werking van een kennis- en coördinatiecentrum inzake de Vlaamse Gebarentaal. Zo stelt één geïnterviewde over de resultaten van het onderzoek naar meervoud in VGT:

“Ik kon het gebruiken als lesmateriaal in de klas, maar ook voor mezelf. Ik kon er wat uit leren om dan zelf ook beter te gebaren. De resultaten van het onderzoek besprak ik met mijn collega’s waarna we daar samen een lespakket op maat van dove kinderen hebben gemaakt. Dus die onderzoeken vond ik zeker en vast een meerwaarde... maar als ik een tip mag geven, zou ik het fijn vinden als het VGTC zich ook zou richten naar dove kinderen.”

- dove leerkracht

Verder zouden zij het VGTC aanmoedigen om zijn benadering van samenwerkingen in projecten aan andere onderzoeksinstellingen en (internationale) consortia te hervormen naar een ondersteunend of coördinerend partnerschap. Een actieve betrokkenheid als onderzoekers in die projecten zou, opnieuw gezien de beperkte

werkingsmiddelen, niet steeds verzoenbaar zijn met het realiseren van de eigen kernopdrachten. Toch vindt men dat het de taak van het VGTC blijft om op de hoogte te zijn van lopende en toekomstige projecten en onderzoeken over de Vlaamse Gebarentaal buiten de eigen instelling en daarin een coördinerende rol op te nemen.

Het VGTC zou zijn slagkracht en onderzoeksactiviteiten kunnen uitbreiden en versterken wanneer het aantal experts in taalkunde van de Vlaamse Gebarentaal zou toenemen, in het bijzonder wanneer het zou gaan om dove experts. Die nood bestond en bestaat nog steeds door onder andere de ontoegankelijkheid van het onderwijs voor dove VGT-taligen of de schaarse financiering van onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal. Dat zou ook de kritiek kunnen milderden die soms blijft opduiken tegen horende onderzoekers Vlaamse Gebarentaal vanwege hun gehoorstatus.

Tot slot zou bekeken kunnen worden waar onderzoek van andere aard (zoals bijvoorbeeld erfgoedonderzoek; zie ook verder) ondergebracht kan worden. Verder onderzoek zou kunnen nagaan of het VGTC daarvoor het aangewezen orgaan is of een aparte, gespecialiseerde instantie geschikter zou zijn, ook in functie van eventuele onverenigbaarheden. Dit onderzoek maakt alvast duidelijk dat een eventuele verbreding van de opdracht van het VGTC haast onmogelijk is zonder het substantieel verhogen van de werkingsmiddelen.

Promotie

Artikel 6 van het decreet formuleert de tweede opdracht van het VGTC als volgt:

“bijdragen tot de verdere ontwikkeling van de Vlaamse Gebarentaal en die ontwikkeling ondersteunen.”

In het beleidsplan 2024-2027 vertaalt het VGTC die deelmissie als volgt:

- > investeren in naambekendheid en uitstraling, zowel binnen de gebarentaalgemeenschap als binnen de bredere maatschappij;
- > acties ter ontwikkeling van VGT opzetten;
- > sensibilisering rond de Vlaamse Gebarentaal.

Geïnterviewde actoren uit verschillende sectoren beamen het belang van een vast aanspreekpunt dat antwoorden op vragen kan bieden of doorverwijzen naar de correcte instanties wanneer mensen of organisaties bepaalde vragen of noden hebben. Dit onder-

zoek toont aan dat het VGTC die functie vervult op het gebied van de Vlaamse Gebarentaal, op voorwaarde dat mensen of organisaties op de hoogte zijn van het bestaan van het VGTC of voldoende vertrouwd zijn met zijn werking. Uit de interviews blijkt dat de bekendheid van het VGTC in de bredere samenleving minder wijdverspreid is en mensen of organisaties de weg naar het VGTC vaak niet vinden, ook in de gemeenschap van dove VGT-taligen. De geïnterviewde dove participanten zijn wel tevreden over de communicatie die het VGTC post.

Zoals het VGTC aangeeft in zijn beleidsplan 2024-2027, weerspiegelen deze onderzoeksresultaten dat het belang en de effectiviteit van een doordacht communicatiebeleid niet onderschat mogen worden. Dat draagt immers bij tot een ruimere bekendheid in de samenleving, wat op zijn beurt een positieve invloed kan hebben op de vertrouwdheid en kennis van Vlaamse Gebarentaal en de cultuur van de gemeenschap bij de doorsnee Vlaming. Daarom is het essentieel dat het VGTC daarvoor de nodige middelen kan inzetten.

Naast aandacht voor een brede communicatiestrategie blijft sensibilisering een cruciale pijler voor de inburgering van de Vlaamse Gebarentaal en cultuur van de Vlaamse dovengemeenschap in de brede maatschappij. Hoewel zich sinds de totstandkoming van het decreet een aantal positieve evoluties hebben afgetekend, is het volgens dit onderzoek onmiskenbaar dat er nog steeds talloze vooroordelen en foute ideeën bestaan of te weinig kennis is van de taal, cultuur en beleving van dove VGT-taligen.

Die vaststelling geldt niet enkel op het niveau van personen (onder andere horende ouders van een doof kind), maar komt eveneens terug bij toonaangevende instanties of kennisautoriteiten, zoals referentiecentra waarmee Kind & Gezin samenwerkt. Inspanningen en middelen voor de normalisering en verankering van de Vlaamse Gebarentaal, de gemeenschap en haar cultuur blijven tevergeefs zolang mensen en organisaties over onvoldoende of foutieve informatie beschikken en/of verspreiden.

Het belang van VGT in de opvoeding van en onderwijs aan kinderen en jongeren zou daarom op een correcte manier gekend moeten zijn, zodat belanghebbenden keuzes kunnen maken op basis van betrouwbare en juiste kennis. Uit het onderzoek blijkt dat actoren uit de onderwijswereld (zowel gewoon als buitengewoon onderwijs) en horende ouders van een doof kind in het bijzonder vragende partij zijn om onmiddellijk degelijk geïnformeerd te worden over de mogelijkheden die ze hebben wanneer ze ouder, leerkracht, directie ... worden

van een doof kind. Die vraag hangt nauw samen met de vraag naar een gedegen aanbod van taalcursussen Vlaamse Gebarentaal voor de (professionele) omgeving van een doof kind (en dus geen opleiding tot tolk).

“Eigenlijk zou er één persoon thuis moeten komen ofzo die u uitleg geeft over alles.”

- horende ouders van een doof kind

Verder is er ook de vraag om dove kinderen, die nu meer en meer integreren in het reguliere onderwijs, op de een of andere manier samen te brengen en hen een aanbod aan VGT op hun maat te geven.

“Ze vergeten de dove kinderen. Hun doelgroep is steevast gericht op dove volwassenen. (...) Er is een zeer kleine groep dove kinderen die in contact staat met elkaar omdat ze dove ouders hebben. Zij hebben enorm veel geluk. Maar de andere dove kinderen hebben niet zoveel geluk. (...) Wie zijn hun rolmodellen? Naar wie kunnen ze opkijken? (...) Binnen het VGTC is er weinig ruimte om al spelend te leren gebaren of al spelend wat bij te leren over VGT. Dat mis ik bij het VGTC.”

- dove leerkracht

De noodzakelijkheid van een expertisecentrum inzake opvoeding en onderwijs in/met VGT lijkt onomstotelijk aanwezig te zijn. Verder onderzoek zou kunnen nagaan of dat tot de bevoegdheid van een centrum zoals het VGTC behoort, dan wel of een aparte, gespecialiseerde instantie aan te raden is om de eventuele onverenigbaarheid tussen de functie van een aanspreekpunt en onderzoeksinstelling (die het VGTC nu is) te respecteren.

Belangrijk is in elk geval dat daar dove VGT-talige experts bij betrokken worden. Vanuit financieel en organisatorisch oogpunt lijkt het volgens dit onderzoek niet mogelijk dat het VGTC in de huidige omstandigheden deze extra opdracht toevoegt aan zijn werking. Bovendien stelt zich de vraag of de financiële ondersteuning voor een dergelijke werking gericht op onderwijs en opvoeding vanuit het Departement Cultuur, Jeugd en Media moet komen, dan wel of daarvoor budgetten voorzien moeten worden door het Departement Onderwijs.

“Je kan niet zonder kennis een cursus samenstellen of een handboek samenstellen voor het onderwijs, maar je zit daar wel terug met dat probleem... dat het decreet bij Cultuur zit en er dus geen financiële middelen, geen subsidies vanuit onderwijs bijvoorbeeld komen.”

- lid van de adviescommissie VGT

Vorming

Artikel 6 van het decreet formuleert de derde opdracht van het VGTC als volgt:

“het actief ontsluiten van het toegepast wetenschappelijk onderzoek en de kennis van de Vlaamse Gebarentaal voor de Dovengemeenschap, de brede maatschappij en de academische wereld.”

In het beleidsplan 2024-2027 vertaalt het VGTC die deelmissie als volgt:

- > rapportering over en ontsluiting van wetenschappelijk onderzoek voorzien;
- > inzetten op kennisverspreiding over en van VGT;
- > investeren in opleiding voor dove en slechthorende professionals.

Zoals hierboven al beschreven, besluit het onderzoek dat de kennis over de Vlaamse Gebarentaal en de cultuur van de gemeenschap ontegenzeggelijk te weinig gekend is in de diverse lagen van de samenleving. Dat heeft onder meer een bijzondere impact op de opvoeding van en onderwijs aan dove en slechthorende kinderen en jongeren. Uit de interviews blijkt dat niet-dove ouders bij de diagnose van doofheid bij hun kind deskundige en uitgebreide informatie wensen te ontvangen over hoe daarmee om te gaan en de diverse communicatiemogelijkheden die er voorhanden zijn.

Hoewel de Vlaamse Gebarentaal een volwaardige taal is, vertellen participanten dat die optie weinig of foutief belicht aan bod komt tijdens gesprekken met bijvoorbeeld diensten voor vroegbegeleiding. Dat heeft tot gevolg dat ouders onvoldoende geïnformeerd een keuze kunnen maken wanneer het gaat om de opvoeding van hun kind. Bovendien bestaat er nauwelijks een vormingsaanbod voor ouders en de omgeving van een doof kind die willen leren om visueel of in de Vlaamse Gebarentaal te communiceren.

“Er is niemand die u verwittigt van ga daar eens een keer luisteren, daar kan je lessen nemen. Je kunt eigenlijk bij niemand terecht. Je moet dus alles zelf uitzoeken. En dat is eigenlijk het grootste probleem.”

- horende ouders van een doof kind

Niet enkel in de opvoeding is dit gebrek aan kennis aanwezig, maar ook in de onderwijswereld klinkt de vraag naar expertise en ondersteuning luid²¹. Er bestaat amper tot geen leer- en lesmateriaal of onderzoek naar didactiek voor het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen, studenten en cursisten en/of het onderwijzen van de Vlaamse Gebarentaal. De ontwikkeling van eigen didactisch materiaal, de zoektocht naar een geschikte onderwijsmethode, het vergaren van kennis enzovoort vergen een enorme bijkomende tijds- en inspanningsbelasting van onderwijsteams.

“Wij hebben nu een doof kindje, maar... Het is best wel werkendag. Dat vraagt heel veel visieontwikkeling.”

- horende persoon uit het domein onderwijs

Ze geven aan dat er meer afstemming zou kunnen zijn tussen onderwijsinstellingen om good practices en kennis uit te wisselen. De oprichting van een coördinerend referentiecentrum zou volgens hen heel wat zoden aan de dijk kunnen zetten. Zo'n centrum zou het aanspreekpunt kunnen worden voor het onderwijsveld inzake de Vlaamse Gebarentaal en onderwijs aan dove en slechthorende personen. In de ideale wereld zou dat centrum eveneens educatief materiaal ontwikkelen voor de verschillende onderwijsniveaus en ter beschikking stellen van onderwijsinstellingen.

“Ik blijf dat zeggen van dat wij soms heel veel onderwijs moeten uitvinden... Dat vraagt veel van teams.”

- horende persoon uit het domein onderwijs

Het voorzien van een opvoedings- en onderwijsaanbod (materiaal, opleiding, expertise ...) vereist voldoende en structurele middelen. Op die manier zou een bevoegde instantie de kwaliteit en duurzaamheid van een dergelijke opdracht kunnen waarborgen.

²¹ De laatste jaren integreren steeds meer en meer dove kinderen en jongeren in het gewone onderwijs. Zij hebben daarbij recht op het inschakelen van een tolk tijdens de lestijden. Dat geldt op alle onderwijsniveaus (van kleuteronderwijs tot en met hoger en recenter ook volwassenenonderwijs).

Enkele participanten suggereren dat deze opdracht tot de missie van het VGTC zou kunnen behoren, hoewel het huidige decreet dat niet expliciet stelt. Bovendien merken andere geïnterviewden op dat een verbreding van de opdracht niet haalbaar is zonder de uitbreiding van de werkingsmiddelen. Verder zou ook bij deze optie nagegaan moeten worden of er een eventuele onverenigbaarheid bestaat tussen het fungeren van het VGTC als een aanspreekpunt voor het veld en als onderzoekscentrum ten dienste van datzelfde veld.

De afbakening van rollen en verantwoordelijkheden zou volgens geïnterviewden ook aangescherpt moeten worden wanneer het gaat om de vormingen die enerzijds het VGTC en anderzijds Doof Vlaanderen aanbiedt. De afgelopen jaren breidde de vormingsfunctie van het VGTC danig uit door de gedeeltelijke overheveling van Doof Vlaanderen Vorming vzw.

Uit de interviews blijkt dat er niet steeds eenduidigheid is over welke vormingen tot het VGTC zouden moeten behoren en welke tot Doof Vlaanderen. Aan de ene kant zou het VGTC zijn vormingsrol uitsluitend kunnen leggen op de Vlaamse Gebarentaal, terwijl Doof Vlaanderen de andere opleidingsthema's (zoals opleiden van dove gidsen) verzorgt.

Vanuit dat perspectief zou de schijnbare symbiose die tussen beide organen ontwaard wordt, kunnen verminderen. Aan de andere kant zou het VGTC vorming over zowel de Vlaamse Gebarentaal als andere verwante onderwerpen kunnen geven en zijn doelpubliek verruimen binnen de VGT-talige dovengemeenschap (bijvoorbeeld bewustmaking over de eigen taal) als buiten die gemeenschap (openbare diensten, zorgsector ...).

Niet enkel het VGTC en Doof Vlaanderen hebben een opleidingsaanbod over de Vlaamse Gebarentaal en gerelateerde items, maar ook andere (onderwijs)instellingen (zoals CVO's) en organisaties verstrekken dat. Het VGTC zou een coördinerende rol kunnen vervullen om dat aanbod op elkaar af te stemmen en de kwaliteit ervan te bewaken. Mogelijk zou overwogen kunnen worden om een deel van de eigen vormingen uit te besteden en op te treden als algemeen coördinator binnen het opleidingsveld wanneer het gaat om de Vlaamse Gebarentaal en geassocieerde inhoud.

Tegelijkertijd blijft het belangrijk dat het VGTC blijft investeren in de opleiding voor dove en slechthorende professionals, en zelfs ruimer. Ook dove niet-professionals zouden baat kunnen hebben bij vorming over de eigen taal.

“Ik heb het hier onlangs met enkele mensen over gehad. Zij hadden nooit interesse in taal, maar doordat ze een cursus gevolgd hebben, ontdekten ze dat ze geboeid geraakten door VGT. Ik denk ook dat het belangrijk is dat dove mensen meer kennis opbouwen over VGT, want het gaat immers over hun eigen moedertaal.”

- dove jonge vrouw

Eén geïnterviewde haalt ook aan dat er een gebrek is aan cursussen VGT voor dove anderstaligen. Er zijn nu twee mogelijkheden waar zo'n cursus gevolgd kan worden, één in Mechelen en één in Gent, maar dat vindt zij te weinig. Of hier ook een rol weggelegd is voor het VGTC blijft natuurlijk wel een vraag.

Expertise

Artikel 6 van het decreet formuleert de vierde opdracht van het VGTC als volgt:

“aanspreek- en contactpunt zijn voor binnenlandse en buitenlandse betrokkenen en belangstellenden voor wat betreft de kennis van de Vlaamse Gebarentaal en het wetenschappelijk onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal.”

In het beleidsplan 2024-2027 vertaalt het VGTC die deelmissie als volgt:

- > ad-hoc advies op maat rond VGT aan derden verlenen;
- > expertise verlenen bij de bewaking en screening van het niveau van VGT;
- > ontwikkelingen rond gebarentaalonderzoek opvolgen met het oog op expertiseontwikkeling en versterking van een (internationaal) netwerk;
- > standpunten omtrent relevante thema's publiceren;
- > ondersteunen van de tolken Vlaamse Gebarentaal op de VRT via de samenwerkingsovereenkomst;
- > lexicale ondersteuning op maat.

Op basis van de bovenstaande secties kan worden vastgesteld dat er op dit moment geen deskundig aanspreekpunt kan worden gecontacteerd wanneer actoren opvoedings- en onderwijsvragen hebben over VGT en gerelateerde thema's. Hoewel geïnterviewden met diverse achtergronden (zoals ouders, begeleidingsdiensten, schooldirectie ...) hameren op de urgentie ervan, is het geen nieuw aangekaart hiaat.

Verder onderzoek zou kunnen uitwijzen of een dergelijk aanspreekpunt onder het VGTC geplaatst zou kunnen worden of een gescheiden orgaan aangewezen is. Daarbij zou er niet enkel oog moeten zijn voor beschikbare middelen en personeel, maar eveneens voor de wenselijkheid om de missie van het VGTC uit te breiden, verenigbaarheid met zijn onderzoekersrol en afbakening met zijn bestaande verantwoordelijkheden.

Zowel in het gewoon als in het buitengewoon onderwijs wordt het VGTC in zijn rol van coördinatiecentrum beschouwd als mogelijke facilitator in het bij elkaar brengen van partners. Op dit moment slagen verschillende scholen er niet in om op geregelde basis ervaringen uit te wisselen, terwijl dat volgens hen waardevol is voor onderwijsprofessionals. In het kader van zijn werking(smiddelen) zou het VGTC die faciliterende rol onder de loep kunnen nemen.

Ook hier blijkt er bij deze deelmissie verdeeldheid te zijn wanneer het gaat om het definiëren van de verantwoordelijkheden van het VGTC wat het bewaken en screenen van het niveau van VGT betreft. Aan de ene kant wordt ervan uitgegaan dat het VGTC het correcte orgaan is om die taalkwaliteit te monitoren. Aan de andere kant wordt met argwaan gekeken naar een evolutie waarin het VGTC in de rol van 'taalpolitie' wordt geduwd.

“Ik weet dat de universiteit geen voorstander is om standaardisering van gebaren te forceren. Ik begrijp het wel en aanvaard het ook. (...) Maar waarom kiest het VGTC niet bijvoorbeeld om een gebaar als voorkeursgebaar te kiezen en te kaderen in het rood? (...) Ook voor de tolken, lezingen, nieuws, ... is het belangrijk dat ze formele gebaren gebruiken. Het VGTC moet daarover een beetje waken over welke gebaren de voorkeur kunnen krijgen, want sommige gebaren zijn echt “plat” oud dialect.”

- ex-lid adviescommissie VGT

Waar het VGTC wel een rol zou kunnen spelen is bij specifieke taalscreening VGT. Daarvoor zouden volgens één informant al subsidies voorzien zijn, maar de organisatie van die taaltests zelf is nog niet rond. Vraag is of dat voor het VGTC een mogelijkheid zou kunnen zijn. Hieronder worden twee contexten als voorbeeld gegeven.

- > Dove migranten (bijvoorbeeld uit Oekraïne) moeten verplichte cursussen VGT volgen. Dove mensen met een migratieachtergrond die hier echter al meer dan twee jaar wonen, zouden nu ook een cursus VGT moeten volgen. Die personen willen de kans hebben om een taaltest af te leggen in plaats van de verplichte cursus te moeten volgen. Vraag is wie die taaltest kan afnemen en of het VGTC daarvoor de geschikte organisatie is.
- > In het tweetalig onderwijs zal het zo zijn dat de VGT-taalvaardigheid van dove VGT-taligen vastgesteld moet worden, maar in tegenstelling tot horende mensen die bijvoorbeeld een tolkdiploma behaald hebben, kunnen zij dat moeilijk aantonen. Ook daarvoor is de afname van VGT-taalvaardigheidstests nodig.

Opnieuw zou bij de afbakening van deze verantwoordelijkheid niet enkel rekening gehouden moeten worden met de beschikbare werkingsmiddelen, maar eveneens met de verenigbaarheid ten aanzien van de andere deelopdrachten die het decreet vooropstelt. Dat zou in de schoot van het VGTC zelf en eventueel de adviescommissie VGT verder onderzocht kunnen worden.

Werking

Globaal zijn de geïnterviewden die het VGTC (goed) kennen zeer positief over de huidige werking van het VGTC. Men vindt dat ze op de vier vlakken, met name onderzoek, promotie, vorming en expertise, over het algemeen uitstekend werk leveren.

“Maar ik weet inderdaad veel waar het VGTC mee bezig is. Ik kan wel zeggen dat het VGTC goed bezig is, zoals het organiseren van cursussen VGT, het onderzoek naar het lexicon, het sensibiliseren met als doel het bekendmaken van VGT.”

- ex-lid adviescommissie VGT

“Over het algemeen vind ik dat ze als organisatie heel goed bezig zijn. Soms krijg ik vragen over bepaalde varianten van gebaren. Wat ik vooral goed vind, is dat zij niet zelf beslissen of een gebaar juist is of niet, maar dat dit bepaald wordt door de dovengemeenschap. Op die manier heeft de dovengemeenschap echt inspraak. Ik heb ook het gevoel dat ze heel transparant zijn. Als ik op een gebarenconferentie een gebaar totaal niet herken en vraag waar dat gebaar vandaan komt, dan

zoeken ze dat graag voor me op en vertellen ze me de herkomst. Ik vind dat ze heel goed bezig zijn. (...) Wat ik wel heel jammer vind, is dat het VGTC geen lespakket heeft voor VGT voor kinderen.”

- jonge dove moeder van dove kinderen

Aan de hand van de missie en bijhorende opdrachten die het decreet stipuleert, kan echter besloten worden dat de werking van het VGTC zich niet louter afspeelt binnen de culturele sector of enkel projecten en opdrachten van culturele aard bedient. Om historische en politieke beweegredenen ressorteert het VGTC, als onderdeel van het decreet Vlaamse Gebarentaal, onder het Departement Cultuur, Jeugd en Media. Met het huidige decreet werd ervoor geopteerd om het Vlaams GebarentaalCentrum geen vaste subsidiëring of basisdotatie toe te kennen, maar een vierjarige subsidie om zijn beleidsplan te kunnen uitvoeren dat met dezelfde frequentie wordt ingediend.

Om de structurele werking van een kennis-en coördinatiecentrum te garanderen, zou een langdurige, gegarandeerde (basis)subsidiëring in overweging genomen kunnen worden. Daarnaast zou dat een eventuele verbreding van de doelstellingen haalbaarder maken, net zoals de tewerkstelling van (meer) voltijdse equivalenten. Dat zou op zijn beurt de impact van het VGTC in de samenleving sterker kunnen verankeren. Tot slot zou een intensiever contact tussen het VGTC en het bevoegde departement en kabinet (bijvoorbeeld door het bezoeken van het VGTC tijdens de legislatuur) de relatie tussen deze partijen een extra, positieve stimulans geven.

Toekennen van subsidies aan projecten die bijdragen tot de maatschappelijke verankering van de Vlaamse Gebarentaal

Procedure projectoproep

Artikel 7 van het geëvalueerde decreet stipuleert het volgende:

“De Vlaamse Regering kan subsidies toekennen voor projecten die bijdragen tot de maatschappelijke verankering van de Vlaamse Gebarentaal, onder meer door de organisatie, medeorganisatie of ondersteuning van sensibiliserende activiteiten. De Vlaamse Regering bepaalt de nadere regels terzake.”

Op de webpagina van het Departement Cultuur, Jeugd en Media is meer toelichting te vinden bij deze nadere regels. Ingediende projecten moeten onder andere aan de volgende voorwaarden voldoen (de volledige procedure en subsidievoorwaarden zijn te vinden op <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2024-02/Projectoproep%20VGT%202024.pdf>):

- > maximale duurtijd van 12 maanden;
- > thema van de oproep honoreren, tenzij het thema open is;
- > bovenlokale impact hebben;
- > niet louter vertaal- of tolkwerk naar Vlaamse Gebarentaal bevatten.

Geïnteresseerde organisaties met een rechtspersoonlijkheid dienen een aanvraag in, waarna de minister beslist over de toekenning van subsidies op basis van advies van de adviescommissie VGT. Gesubsidieerde organisaties verantwoorden de toegekende subsidies achteraf aan de hand van een inhoudelijk en financieel verslag.

Tijdens het onderzoek bleek dat de geïnterviewde vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering weinig tot niet betrokken zijn bij de procedure en selectie van projecten. Vertegenwoordigers van het Departement Cultuur, Jeugd en Media steunen op het advies dat de commissie aflevert en andere vertegenwoordigers geven aan dat ze daar geen uitspraken over kunnen doen, aangezien het bevoegde departement niet tot hun eigen bevoegdheid behoort.

De bevindingen over de procedure die hieronder worden beschreven, zijn dan ook gebaseerd op de interviews met de leden van de adviescommissie VGT en actoren uit niet-beleidsorganisaties.

De geïnterviewden twijfelen niet aan de waarde en relevantie van subsidies voor projecten die bijdragen aan de verdere verankering van de Vlaamse Gebarentaal in de maatschappij. Het laat toe om partners en projecten van uiteenlopende aard te ondersteunen. De noodzaak aan die verdere verankering is immers nog steeds erg aanwezig, waardoor financiële ondersteuning onontbeerlijk is om dat te kunnen realiseren.

Toch worden in interviews enkele kanttekeningen geplaatst bij de inzet van deze subsidies. Op dit moment bepaalt het decreet dat de middelen van de projectsubsidies ter beschikking worden gesteld door het Departement Cultuur, Jeugd en Media. Participanten zien de laatste jaren echter meer en meer projectaanvragen opduiken die inhoudelijk hun aansluiting vinden bij bevoegdheden uit andere beleidsdomeinen, in het

bijzonder Onderwijs. De participanten vinden het niet correct dat de middelen van de projectsubsidies zouden worden aangewend voor die andere beleidsdomeinen. Ze zijn er beducht voor dat de projectsubsidies als voorwendsel ingezet kunnen worden om in het eigen beleidsdomein niet de nodige middelen te voorzien om tegemoet te komen aan de wensen en noden van de (dove) VGT-taligen. Projectsubsidies hebben namelijk als doel om verdere verankering te stimuleren, maar niet om de financiële nood te lenigen van structurele vragen uit de gemeenschap (voor andere beleidsdomeinen).

In de laatste 15 à 20 jaar zie je dat er onder de projectaanvragen steeds projecten rond onderwijs terugkomen. Het is niet rechtvaardig om een kleine projectaanvraag te doen zodat je lesmateriaal kan maken... Ik vind het eigenlijk niet kunnen dat de minister van Cultuur een project rond onderwijs moet subsidiëren. De minister van Onderwijs is daarvoor bevoegd en moet zijn verantwoordelijkheid nemen. Het probleem is dat er bij Onderwijs geen projectoproepen zijn waardoor je een subsidie kan krijgen. Dat aanbod is er niet. Dus probeert men de projecten rond onderwijs via cultuur erdoor te krijgen. De overheid heeft 2 keuzes: ofwel breiden ze het budget van het decreet uit en mogen er projecten op andere domeinen goedgekeurd worden ofwel moeten andere beleidsdomeinen ook een jaarlijkse projectoproep voorzien voor projecten met VGT.

- lid van de adviescommissie VGT

Verder wordt opgemerkt dat er een mismatch bestaat tussen de huidige procedure en de toegenomen professionalisering die wordt verwacht van organisaties bij het indienen, uitvoeren en verantwoorden van hun project, zeker wanneer de doelgroep van de oproep bestaat uit kleinere organisaties. Zij beschikken niet altijd over de nodige middelen, tijd en mensen om aan de verhoogde professionaliseringsgraad te voldoen. Het huidige subsidiebedrag lijkt te impliceren dat er eerder op deze minder omvangrijke organisaties wordt gemikt.

Deze aanname staat echter haaks op de bovenlokale impact die het Departement Cultuur, Jeugd en Media vooropstelt. Tegelijkertijd blijkt uit het onderzoek dat niet-beleidsmakers vinden dat ook kleinere organisaties in aanmerking zouden moeten kunnen komen voor deze subsidies en meer begeleid zouden kunnen worden bij de projectaanvraag en doorheen de procedure. Bovendien zou het bestaan van de projectsubsidies beter bekendgemaakt moeten worden bij deze kleinere

organisaties. Volgens sommigen zou hier een rol weggelegd kunnen zijn voor het VGTC, dat dan niet zelf projecten aanvraagt (zie ook hieronder) maar wel de nodige ondersteuning biedt aan kleinere spelers om een projectsubsidie op een kwaliteitsvolle manier aan te vragen.

“De grote spelers in het verhaal zijnde Vlaams GebarentaalCentrum, Doof Vlaanderen en Visual Box, die weten dat zij dat bedrag gewoon als speler zelf kunnen aanvragen, dus zij vragen ook altijd het volle budget aan, terwijl anderen vaker een kleiner budget aanvragen ook vaak uit onwetendheid. Ik denk dat kleinere organisaties vaak ondersteuning missen die die 3 grote... Die hebben al een aantal keer projectsubsidies ingediend. Zij kunnen daar ook mensen en middelen op zetten om die aanvraag te schrijven.”

- lid van de adviescommissie VGT

In het algemeen zou de communicatie over de oproep volgens hen uitgebreider mogen zijn en herhaaldelijk moeten worden uitgestuurd via meerdere kanalen. Zo willen ze dat meer organisaties op de hoogte zijn van het bestaan en de mogelijkheden van de projectsubsidies.

Verder wordt door sommigen de vraag gesteld of het raadzaam is dat organisaties zoals het Vlaams GebarentaalCentrum of Doof Vlaanderen aanspraak kunnen maken op de projectsubsidies: de eerstgenoemde organisatie is onderdeel van het geëvalueerde decreet en wordt op die manier al gesubsidieerd en de tweede organisatie is een erkende vzw die daarvoor subsidies ontvangt via het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk. Anderzijds was het bij het uittekenen van het decreet expliciet de bedoeling dat deze organisaties ook aanvragen zouden kunnen indienen voor projectsubsidies voor projectinhouden die geen deel uitmaken van de via het beleidsplan vastgelegde werking. Dat moet verder onderzocht worden. Als men beslist dat er onverenigbaarheden zijn en het VGTC en/of Doof Vlaanderen geen projecten kunnen aanvragen, zou dat best ook decretaal verankerd worden.

Een duidelijk ontbrekende schakel in de huidige procedure is de evaluatie van (gerealiseerde) projecten. De commissie heeft geen idee van de kwaliteit van projecten of de resultaten en impact die ze wel of niet verwezenlijken. Leden dringen er dan ook op aan dat na de selectie van projecten de commissie ook in staat wordt gesteld om de projecten op te volgen en na afloop ervan kan toezien op de realisaties.

“Maar het is wel jammer dat de taak van de adviescommissie enkel bij het kiezen van de projecten blijft. Er wordt verder niks verwacht van ons: geen evaluatie, geen nacontrole, geen opvolging... Daarnaast merk ik dat er heel weinig projecten, die een subsidie hebben gekregen van de adviescommissie, duurzaam zijn gebleven... (...) Het budget moet zeker uitgebreid worden. Daarnaast moet er ook meer opvolging vanuit de adviescommissie gebeuren. Het is natuurlijk bij een eenmalig festival niet mogelijk om duurzaam te blijven. Dat is een eenmalige activiteit. (...) Zo'n evenement kan je niet duurzaam maken, dat gebeurt eenmalig. Maar het gebeurt wel eens dat er een subsidie gegeven wordt aan het opmaken van een website, bijvoorbeeld. Een website is iets dat duurzaam kan zijn maar door gebrek aan vaste subsidies, valt dat stil. Of er wordt lesmateriaal gemaakt maar het is van zodanig slechte kwaliteit dat het amper wordt gebruikt. Eigenlijk kan je het zien als geldverspilling. Er is nog nooit een evaluatie gebeurd na een project. Als je kijkt naar de projecten die de adviescommissie VGT heeft gesubsidieerd, hoeveel van die projecten hadden telkens mooie resultaten? Dat kunnen we niet zeggen want het is nooit beoordeeld geweest, er is nog nooit een evaluatie gebeurd.”

- lid van de adviescommissie VGT

Uit bovenstaand citaat blijkt dat op het terrein ook de wens bestaat dat duurzame realisaties in de tijd mogelijk moeten zijn via de projectsubsidies. Zo'n langetermijndoel maakt voorlopig geen deel uit van de procedure, omdat de duur van projecten begrensd wordt op maximaal 12 maanden. De stemmen over deze termijn zijn dan ook verdeeld. Enerzijds biedt de beperkte duur meer kansen voor meer organisaties, aangezien er elk jaar een nieuwe oproep volgt. Anderzijds wekt het hoop en verwachtingen bij projectmedewerkers om projecten op touw te zetten en te kunnen bestendigen, hoewel dat geregeld niet haalbaar is na afloop van de subsidiëring. Impact genereren is bij bepaalde projecten ook slechts mogelijk bij een langdurigere of structurele inbedding, wat met projectsubsidies niet mogelijk is.

Daaraan zou verholpen kunnen worden door de duur van de financiering te herbekijken en/of de huidige procedure uit te breiden met een element 'langetermijnvisie'. Met dat criterium zouden kandidaat-organisaties verplicht worden na te denken hoe hun project zou kunnen evolueren naar een structureel gegeven bij het beëindigen van de projectsubsidies. De adviescommissie zou de opvolging van de langetermijnplanning op zich kunnen blijven nemen, ook na afloop van de subsidieperiode.

Als er op basis van het onderzoek aanpassingen aan de projectoproep en bijhorende procedure zouden volgen, is het aangewezen om die duidelijk te beschrijven en te omkaderen in het decreet. Hoewel het huidige decreet geen definiëring van de voorwaarden en criteria bevat, kan overwogen worden om die toe te voegen.

Tot slot zou de communicatie over de resultaten van de subsidies transparanter kunnen. Participanten geven aan dat het ook jammer is dat projecten niet meer in de kijker worden gezet. Bovendien zou dat kunnen bijdragen aan een verdere bekendheid van de projectsubsidies en de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal.

Financiële middelen

Hoewel de meningen over het verloop van de procedure (zie onderdeel hierboven) uit elkaar lopen, vinden zowel de leden van de adviescommissie als de vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering het bedrag van de projectsubsidies te laag om kwaliteitsvolle projecten te kunnen uitwerken.²²

“De projectsubsidies hebben volgens mij wel degelijk impact gehad. Ze zorgen voor nieuwe ideeën en innovatie. Ik merk echter dat veel projecten met mooie ideeën na verloop van tijd uitdoven omdat er niet genoeg financiering is.”

- ex-lid van de adviescommissie VGT

Het voorziene budget laat niet voldoende toe om projecten op poten te zetten die een daadwerkelijke, verdere verankering van de Vlaamse Gebarentaal kunnen bewerkstelligen. Bovendien verklaren verschillende actoren dat de omvang van het budget te weinig aantrekkelijk is om op in te tekenen. De inspanningen om een projectaanvraag op te stellen, uit te voeren en te verantwoorden wegen verhoudingsgewijs te zwaar door tegenover de middelen waarop aanspraak gemaakt kan worden. Daarnaast hebben heel wat organisaties niet het personeel, de tijd of kennis om zich te buigen over dergelijke projectaanvragen. Een ruimer budget zou niet enkel wenselijk zijn om organisaties sterker te kunnen ondersteunen in de praktische uitvoering, maar ook ruimte geven om over het project te communiceren.

²² Het totale beschikbare bedrag voor de projectoproep in 2024 bedroeg 31.000 euro.

In onze hedendaagse samenleving is het genereren van impact en betrokkenheid bij doelgroepen onlosmakelijk verbonden met een doeltreffende communicatiestrategie. De huidige subsidies voorzien daarvoor geen middelen, noch de mogelijkheid om er degelijk aan de slag te kunnen mee gaan binnen de grenzen van het uitgereikte bedrag. Een mogelijke oplossing zou kunnen zijn om input vanuit andere beleidsdomeinen dan Cultuur, Jeugd en Media te bewerkstelligen, zodat het subsidiebedrag substantieel opgetrokken kan worden.

Zeker wanneer meerjarige projecten een optie zouden worden (zie ook bespreking hierboven), moet gekeken worden hoe de middelen evenredig kunnen stijgen. Zolang een stijging niet mogelijk is, is het niet aangegeven om aanvragen te lanceren voor langdurige projecten. Toch zou een langetermijnvisie kunnen leiden tot projecten met meer impact of het opstarten van inhoudelijke projecten die op korte termijn niet haalbaar zijn (bijvoorbeeld erfgoedprojecten).

Vanuit dat perspectief zou overwogen kunnen worden om meerjarige of vaste subsidies toe te kennen of subsidies op projectmaat (zonder vooraf bepaald maximumbedrag en -duur). Een andere overweging zou erin bestaan om verschillende soorten subsidies met verschillende doelstellingen in het leven te roepen.

Op dit moment worden bijvoorbeeld louter vertalingen naar Vlaamse Gebarentaal uitgesloten van projectsubsidies, terwijl de wenselijkheid daarvan ook eens onderzocht zou kunnen worden, net zoals dat geldt voor niet-vertaalprojecten.

Om andere waardevolle projecten niet te verdringen en een concurrentieslag te vermijden, zouden meerdere subsidiecategorieën met elk hun eigen specifiek doel een oplossing kunnen bieden. Uiteraard blijft daarbij dezelfde voorwaarde van voldoende middelen per categorie van kracht om tot gedragen en gedegen projecten te komen. Het bestaan van diverse subsidies zou de bestaande indruk kunnen wegnemen dat de huidige subsidies te willekeurig worden verleend, zonder voldoende oog te hebben voor de werkelijke noden van de gemeenschap van (dove) VGT-taligen.

Domein Onderwijs en Opvoeding

Kwantitatief luik

In het kwantitatieve luik werden een aantal vragen gesteld of stellingen geformuleerd die betrekking hebben op het domein Onderwijs en ingevuld werden door mensen in die sector. De resultaten kunnen hier teruggevonden worden.

Ervaring met VGT in het onderwijs

Acht op de tien participanten die een beroep uitoefenen of hebben uitgeoefend in het onderwijs hebben zelden of nooit lesgegeven aan of gewerkt met gebarentalige leerlingen/studenten via een tolk VGT (Tabel Q16). Twee derde van de participanten uit het onderwijs die geen ervaring hebben met VGT toont zich wel bereid les te geven aan of te werken met gebarentalige leerlingen/studenten via een tolk VGT. Ongeveer een kwart geeft te kennen dat niet te weten (Tabel Q17). Twee derde van de participanten uit het onderwijs heeft nog geen contact gehad met ouders van gebarentalige studenten/leerlingen (Tabel Q18).

Informatie over VGT hebben participanten uit het onderwijs voornamelijk geput uit de volgende vier bronnen: collega's (63/204), bijscholing (50), internet (48) en interne vergaderingen in de school/onderwijsinstelling (47). De tolkenopleiding in het bijzonder dient ook als informatiebron voor een beperkt aantal participanten (12) die als tolk zijn of worden opgeleid. De lerarenopleiding scoort opmerkelijk laag (9). Een op de vijf deelnemers (= 20%) heeft ten slotte geen informatie over VGT gekregen (Tabel Q19).

Algemene kennis en perceptie van gebarentalige personen in het onderwijs

De schaal die peilt naar algemene kennis en perceptie van gebarentalige personen in het onderwijs (leerlingen/studenten, ouders, collega's, anderen) is onbetrouwbaar, zodat een gemiddelde schaa score niet kan worden berekend (Tabel Q20_SCHAAL). Een attitude-schaal bestaat namelijk uit verschillende items op basis waarvan een gemiddelde score wordt berekend. Dat is hier dus niet mogelijk.

Wanneer wordt gekeken naar de individuele items valt een viertal items met een hoge score (score > 4) op: 'Gebarentaligen moeten betalen voor een tolk VGT (gespiegeld)', 'Je moet proberen te communiceren met een gebarentalige persoon totdat er een tolk VGT aanwezig is', 'Je moet het gehoorniveau van dove personen die in VGT communiceren beoordelen (gespiegeld)', 'Het inschakelen van een gediplomeerde tolk VGT in het onderwijs is tijdverspilling (gespiegeld)' (Tabel Q20_CSM).

Middelen en hulpbronnen om te communiceren met gebarentalige studenten in het onderwijs

De schaal met betrekking tot middelen en hulpbronnen die participanten uit het onderwijs kunnen helpen om te communiceren met gebarentalige leerlingen/studenten (en hun ouders) resulteert in een middelmatige score. De deelnemers zijn het gemiddeld 'eens noch oneens' met de zes stellingen (Q21_SCHAAL). Dat wijst op een vrij lage persoonlijke inschatting van hun voorbereiding op en uitrusting in het werken met gebarentalige leerlingen/studenten in het onderwijs. De vier items die peilen naar voorbereiding op en ondersteuning van het werken met gebarentalige leerlingen/studenten in het onderwijs neigen alle naar een vrij lage score (= 'oneens'). Het item 'Gediplomeerde tolken VGT betekenen een onnodige financiële belasting voor het onderwijs (gespiegeld)' springt er dan weer in positieve zin uit (Tabel Q21_CSM).

Beleid over VGT in het onderwijs

Drempels voor de toegankelijkheid van het onderwijs voor gebarentalige studenten

Als drempels voor de toegankelijkheid van het onderwijs voor gebarentalige leerlingen/studenten worden de volgende vijf items in dalende volgorde het meest vermeld: 'Onvoldoende kennis over VGT en gebarentaligen bij onderwijsgeveden' (176/199), 'Onaangepast onderwijsaanbod in VGT voor gebarentalige leerlingen/studenten' (125), 'Gebrekkig onthaal en begeleiding' (87), 'Ontoereikende visuele informatie' (84) en 'Extra kosten (bijv. tolken VGT)' (82) (Tabel Q22).

Aandacht voor VGT in het talenbeleid van scholen/onderwijsinstellingen

In scholen of onderwijsinstellingen waar een werkgroep rond talenbeleid is geïnstalleerd, heeft ruim een kwart daarvan aandacht voor VGT. Bijna de helft blijkt er geen aandacht aan te geven (Tabel Q25).

Inclusief onderwijs voor gebarentalige leerlingen

De peiling bij participanten uit het onderwijs naar hun mening over inclusief onderwijs (= integratie in het gewoon onderwijs) voor gebarentalige leerlingen laat een betrekkelijk positief resultaat zien. De participanten zijn het gemiddeld bijna 'eens' met de tien stellingen die de schaal vormen (Tabellen Q26_SCHAAL en Q26_CSM). Over de rechten en kansen van gebarentaligen drukken de participanten uit het onderwijs zich zeer positief uit: 'Gebarentalige leerlingen hebben recht op onderwijs in dezelfde klas als Nederlandstalige leerlingen' (item 1) en 'Gebarentalige leerlingen moeten alle kansen krijgen om inclusief onderwijs te volgen in een gewone klas' (item 4).

Twee andere items suggereren gegeven de lage scores toch wel wat twijfels bij de participanten aan de praktische haalbaarheid van inclusief onderwijs voor gebarentalige leerlingen/studenten: 'Een leraar in het gewoon onderwijs kan niet voldoen aan de specifieke behoeften van gebarentalige leerlingen (gespiegeld)' (item 7) en 'We moeten meer leren over de gevolgen van inclusieve klassen voordat inclusief onderwijs op grote schaal wordt ingevoerd (gespiegeld)' (item 8).

De schaalmeting van de beoordeling van de verwachte uitkomsten van inclusief onderwijs voor gebarentalige leerlingen wijst veeleer op een weifelende positieve stellingname (Tabellen Q27_SCHAAL en Q27_CSM). De participanten uit het onderwijs zijn het redelijk sterk eens met de stellingen die sociale voordelen van inclusief onderwijs weerspiegelen: 'Inclusief onderwijs heeft sociale voordelen voor gebarentalige leerlingen' (item 1) en 'De aanwezigheid van gebarentalige leerlingen in een inclusieve klas bevordert de aanvaarding van individuele verschillen bij Nederlandstalige leerlingen' (item 4).

Daar staat tegenover dat participanten zich ambivalent opstellen als het gaat om mogelijk cognitieve baten van inclusief onderwijs voor gebarentalige leerlingen: 'De uitdaging van een inclusieve klas bevordert de schoolse vooruitgang bij gebarentalige leerlingen' (item 7) tendeeft naar een redelijk gunstige score, terwijl 'Gebarentalige leerlingen ontwikkelen schoolse vaardigheden sneller in een klas in het buitengewoon onderwijs dan in een inclusieve klas in het gewoon onderwijs (gespiegeld)' (item 2) tussenin scoort ('noch eens noch oneens').

Aanwezigheid van en communicatie in VGT in gewone scholen

Wat de aanwezigheid van en de communicatie in VGT in een gewone school betreft, wijzen de antwoorden van participanten uit het onderwijs op een redelijk sterke positieve beoordeling ($M = 4,4$, $SD = 0,422$). Vrijwel alle items scoren hoger dan 4 (= 'eens'), zelfs wat neigend naar 5 (= 'helemaal eens') (Tabellen Q28_SCHAAL en Q28_CSM). De hoogste beoordelingen zijn weggelegd voor deze vier items: 'VGT is heel belangrijk in de schoolloopbaan van gebarentalige leerlingen' (item 10), 'Kennis van het Nederlands is een troef voor het latere beroepsleven van gebarentalige leerlingen' (item 6), 'Communiceren in VGT doen gebarentalige leerlingen het best buiten de school (gespiegeld)' (item 1) en 'Er is voor leraren te weinig informatie over VGT' (item 8).

Tweetalig onderwijs VGT/Nederlands

De schaal die de houding tegenover tweetalig onderwijs VGT/Nederlands bij participanten uit het onderwijs meet, toont een algemeen gunstige uitkomst ($M = 4,00$, $SD = 0,535$). De weliswaar beperkte groep van 62 deelnemers die alle stellingen hebben beantwoord, zijn het gemiddeld 'eens' (= score 4) met de in de schaal opgenomen tien stellingen (Tabellen Q29_SCHAAL en Q29_CSM).

Vier items die erbovenuit steken (> 4) zijn de volgende: 'Leerinhouden in VGT leren helpt dove kinderen om leerinhouden in het Nederlands te leren' (item 5), 'Dove leerlingen moeten zo snel mogelijk het Nederlands leren, zelfs als dit ten koste gaat van hun kennis van VGT (gespiegeld)' (item 11), 'Tweetalig onderwijs VGT/Nederlands bevordert de kansen van gebarentalige leerlingen om na het verlaten van de school een goede job te vinden' (item 7), en 'Tweetalig onderwijs VGT/Nederlands kan gebarentalige leerlingen helpen om betere schoolresultaten te behalen' (item 10).

Evolutie van de aandacht voor VGT in het onderwijs

Vier op de tien participanten uit het onderwijs menen dat de aandacht voor VGT in het onderwijs is toegenomen. Maar drie op de tien participanten geven aan dat niet te weten (Tabel Q30).

Effectiviteit van het Vlaamse beleid rond VGT in het onderwijs

De participanten uit het onderwijs wijzen algemeen het Vlaamse beleid rond Vlaamse Gebarentaal (VGT) in het onderwijs slechts een middelmatige score toe ($M = 4,55$ op een schaal van 10, $SD = 1,766$) (Tabel Q31_CSM). De score 5 krijgt het grootste aantal antwoorden (37/164 = 22,6%) (Tabel Q31).

Kwalitatief luik

De resultaten van het kwalitatieve luik over onderwijs kunnen hier teruggevonden worden.

VGT in (leraren)opleidingen

Tot op heden bestaat er geen lerarenopleiding die toegankelijk is voor VGT-taligen en een volwaardig traject aanbiedt om het vak Vlaamse Gebarentaal te leren onderwijzen in de verschillende onderwijsniveaus. Dat tekort aan geschoolde (VGT-talige) leerkrachten heeft onder andere een belangrijke impact op de ontwikkeling van VGT-talige kinderen, jongeren en volwassenen en hun kansen op de arbeidsmarkt²³. Daarnaast is er weinig tot geen (correcte) aandacht voor de Vlaamse Gebarentaal en het belang ervan in opleidingen van professionals die later in contact kunnen komen met gebarentalige dove en slechthorende personen (zoals orthopedagogen, logopedisten, artsen, leerkrachten (buiten)gewoon onderwijs ...). Dat heeft onder meer tot gevolg dat die professionals met onvoldoende of onjuiste kennis aan de slag gaan met deze doelgroep en bijgevolg ook de omgeving van een doof persoon (bijvoorbeeld ouders van een doof kind) onvoldoende of onjuist inlichten.

"Het is nog altijd wel een beetje een ver-van-je-bedshow om bij manier van spreken, sorry dat ik me zo uitdruk, om je te kunnen inleven in een dove, dus ik denk dat het absoluut een meerwaarde is dat iemand doof dat een stukje komt geven. Ik geloof ook heel erg zoals dat bij een taalbad is bij een anderstalig kind dat aankomt, dat je ook alleen maar een taal leert door in een confrontatie te zitten en te voelen."

- horende persoon uit het domein onderwijs

23 De adviescommissie Vlaamse Gebarentaal bracht hieromtrent een advies uit. Dat advies is te consulteren via <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/advies-over-docenten-vlaamse-gebarentaal>.

Uit de interviews blijkt dat deze niet-toegankelijkheid in het onderwijs een belangrijk obstakel blijft om een volwaardige deelname aan de samenleving voor (dove) VGT-taligen mogelijk te maken.

Ondersteuning ouders van doof kind

Via de vroegtijdige en brede screening van Kind & Gezin kunnen baby's in hun eerste levensweken getest worden op eventueel gehoorverlies. Wanneer de eerste test aangeeft dat er gehoorverlies is en dat resultaat bevestigd wordt tijdens een tweede test, dan wordt de baby doorverwezen naar een referentiecentrum dat gespecialiseerd is in gehoorverlies bij heel jonge kinderen.

Tijdens het onderzoek lichtte Kind en Gezin zijn werking toe: de verpleegkundigen geven zelf geen informatie over de behandeling of kunnen geen vragen beantwoorden van ouders, aangezien de expertise zich niet bij hen bevindt, maar bij de referentiecentra. Kind en Gezin zorgt ervoor dat ouders met hun baby zo snel mogelijk langs kunnen gaan bij een referentiecentrum om daar alle toelichting te ontvangen en de gewenste behandeling op te starten. Kind en Gezin heeft verder geen samenwerking met de referentiecentra en wordt niet op de hoogte gesteld van de begeleiding die wordt voorgesteld en/of opgestart.

Er wordt verondersteld dat de referentiecentra het bestaan en mogelijkheden van de Vlaamse Gebarentaal open en grondig bespreken met de ouders.

Uit het onderzoek blijkt dat ouders na de diagnose gehoorverlies van Kind en Gezin onmiddellijk alle informatie willen krijgen, ook over het bestaan van Vlaamse Gebarentaal, visuele communicatiemogelijkheden enzovoort. De opgenomen getuigenissen tonen aan dat de visie op Vlaamse Gebarentaal binnen de verschillende referentiecentra sterk uiteenlopend is: van een openheid voor het aanreiken van Vlaamse Gebarentaal over het niet (correct) inlichten ervan tijdens de consultatie tot het meedelen aan ouders dat Vlaamse Gebarentaal niet wenselijk of nodig is bij de opvoeding van hun kind.

“Weet je, je moet echt wel mensen sturen die weten waarover ze het hebben. En soms was dat wel een beetje ver te zoeken. Weet je, als je mensen, bij thuisbegeleiding, dan moet je echt kunnen zeggen van, we weten er alles over, we gaan die ouders nu inlichten. Dat was soms een moeilijke.”

- horende ouders van een doof kind

Thuisbegeleidingsdiensten met expertise in het begeleiden van dove kinderen en hun omgeving ervaren echter dat ouders niet weigerachtig staan tegenover het geïnformeerd worden over de Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap. Ze vinden het jammer dat de medische invalshoek domineert en er voorrang lijkt gegeven te worden aan het diagnostisch protocol tijdens deze eerste, cruciale contacten.

Er bestaat tot op heden geen formele samenwerking of uitwisseling met Kind & Gezin en de referentiecentra, hoewel dat een voorwaarde lijkt te zijn om ouders op een professionele manier multidisciplinair te begeleiden. Ze pleiten er daarom voor dat ouders na de doorverwijzing van Kind & Gezin niet alleen in contact worden gebracht met een referentiecentrum, maar ook met hun dienst.

Wanneer ouders tijdens het eerste gesprek in het referentiecentrum ontvangen worden door zowel de arts als de thuisbegeleidingsdienst met expertise in de Vlaamse Gebarentaal, kunnen beide benaderingen deskundig en gelijktijdig worden uitgelegd. Dat zorgt ervoor dat ouders gedegen geïnformeerd zijn om te kiezen voor de volgens hen geschikte behandeling en opvoedingskeuzes voor hun kind. Bovendien kunnen beide benaderingen dan als gelijk- en volwaardig worden gepresenteerd aan de ouders. Uit de getuigenissen blijkt dat (para)medici immers beschouwd worden als kennisautoriteit. Wanneer zij een afwijzende houding aannemen ten aanzien van de Vlaamse Gebarentaal, beïnvloedt dat de zienswijze van ouders sterk.

De bovenstaande nood sluit tevens aan bij de vraag naar de bundeling van expertise over doofheid en de gerelateerde opvoedingsthema's vanuit zowel medisch als cultureel-linguïstisch perspectief.

“Je krijgt eigenlijk heel weinig informatie. Dat is het grootste probleem, de informatie. Je moet alles zelf uitzoeken.”

- horende ouders van een doof kind

De urgentie van één centraal contactpunt werd boven reeds aangehaald. De versnippering van informatie, die bovendien niet uniform is over de betrokken referentiecentra en diensten heen, ervaren deze ouders als een extra belasting in de uitputtende zoektocht die ze doormaken na de diagnose van doof- of slechthorendheid bij hun kind. Een centraal expertisecentrum zou een algemene aanpak kunnen uitdragen en als aanspreekpunt kunnen fungeren voor ouders, referentiecentra, thuisbegeleidingsdiensten, onderwijsinstellingen en andere betrokken actoren.

Dat centrum zou Kind & Gezin kunnen ondersteunen bij hun vaste consultaties met ouders waarbij onder andere een opvolging van de taalontwikkeling gebeurt. Dove kinderen worden op dit moment opgevolgd via het standaardtraject, zonder aanbod of aanwezige expertise rond hun taalontwikkeling. Een traject op maat met aanwezigheid van een dove VGT-talige expert zou ouders nog meer comfort en zekerheid kunnen bieden. Aangezien Kind & Gezin een omvangrijk bereik heeft en zeer vroeg in contact komt met ouders van een doof kind, zouden ze een sleutelrol kunnen spelen in het sensibiliseren en normaliseren van de Vlaamse Gebarentaal in de samenleving.

Het is daarom van belang om ouders (en de ruimere omgeving) die dat wensen mogelijkheden te geven om de taal te verwerven en te integreren in hun dagelijks leven. Die inbedding van de taal in de thuiscontext blijkt immers vaak een uitdaging. Er zou daarom ingezet kunnen worden op een laagdrempeliger cursusaanbod en een lokaler activiteitenaanbod specifiek voor deze doelgroep.

Onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen

Hoewel het recht op onderwijs, zonder discriminatie en met gelijke kansen, een theoretische verworvenheid is, lopen dove en slechthorende leerlingen in de onderwijspraktijk tegen verschillende obstakels aan. Ondanks de inspanningen en het lobbywerk van diverse organisaties blijft dit onderwerp zeer actueel vanwege de barrières die blijven bestaan. Dit onderzoek onderstreept die conclusie. Vanwege het beperkte tijdsbestek kan dit onderwerp niet uitvoerig worden besproken, maar willen de onderzoekers nogmaals de relevantie ervan en de hoogdringendheid tot actie benadrukken.

Een niet-exhaustief overzicht van knelpunten kan worden teruggevonden op onder andere de website van Doof Vlaanderen²⁴ en in het Memorandum Recht op Vlaamse Gebarentaal²⁵. Het recent goedgekeurde decreet²⁶ inzake "Taalafdeling Nederlands – Vlaamse Gebarentaal in het gewoon onderwijs" maakte geen deel uit van deze evaluatie, aangezien de afdeling nog niet van start is kunnen gaan en dat bovendien behandeld werd in een ander onderzoeksproject²⁷.

Tijdens dit onderzoek kwam duidelijk naar voren dat de inzet van dove en gekwalificeerde gebarentalige

leerkrachten een prioriteit zou moeten zijn bij het onderwijs aan gebarentalige leerlingen. Zowel in het gewoon als buitengewoon onderwijs zou er meer aandacht geschonken moeten worden aan sensibilisering en bewustwording van het personeel in onderwijsinstellingen, opdat gebarentalige leerlingen alle leer- en ontwikkelingskansen krijgen in een veilige socio-emotionele omgeving. Op het moment dat er dove leerlingen op een school zijn, blijkt dat dat veel complexer is dan gedacht:

"De leerkrachten hier hebben al heel erg hun ogen opengetrokken ... Want voor hen is dat 'ah, die horen niet,' dus je zet daar een tolk bij of een hoorapparaat aandoen, opgelost. ... Dat is typisch aan doofheid: men denkt 'dit is geen zichtbare handicap of beperking'... De echte noden zijn vaak onzichtbaar en een volwassene kan die al duidelijk maken: 'ik kan niet schrijven terwijl jij praat'. Maar een kind van 6 kan dat niet en een kind van 6 denkt: 'oei, iedereen kan dat hier en ik niet, dus ik ben de dommerik.' Die heeft nog niet door voor zichzelf van: 'dat is omdat ik doof ben dat dat gewoon praktisch onmogelijk is. Dat heeft niks met mijn intelligentie, ..., mijn zelfwaarde te maken.' Maar kinderen krijgen wel al die boodschap: 'jij kunt niet mee'."

- horende persoon uit het domein onderwijs

Ouders voelen zich dan weer geprangd tussen de keuze voor het gewoon of het buitengewoon onderwijs. Dat laatste levert meestal geen secundair diploma af en biedt slechts een beperkt aantal studierichtingen aan. Het geeft dove leerlingen in theorie wel meer mogelijkheden om zich te ontplooiën in een gebarentalige omgeving met peers. Het gewoon onderwijs daarentegen beschikt over een uitgebreid aantal studiekeuzes en levert na het succesvol beëindigen ervan wel een secundair diploma op. De dove leerling komt dan echter meestal alleen terecht in een niet-gebarentalige omgeving zonder peers, waar ze op heel wat communicatiemoeilijkheden stuiten. Daarnaast mag ook de impact op de socio-emotionele ontwikkeling niet onderschat worden (gevoel van isolement, onbegrip). Ouders maakten in het onderzoek kenbaar dat ze bang zijn voor die communicatieve uitdagingen, het moeilijk vinden van tolken en eventuele pesterijen waarmee hun kind geconfronteerd kan worden.

²⁴ <https://www.doof.vlaanderen/lobby/dossiers/onderwijs>

²⁵ <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2022-03/memorandum-recht-op-onderwijs-full.pdf>

²⁶ <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document/16085>

²⁷ <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsonderzoek/project/1741>

Dat is zo'n beetje het dilemma waar de jongeren daarmee zitten. Ofwel stappen ze over naar het gewoon onderwijs met het risico dat ze zich daar heel eenzaam gaan voelen. Ofwel blijven ze in het BUSO met het voordeel dat ze tussen andere dove jongeren zitten. Maar met het risico dat het studieaanbod ... niet beantwoordt aan hun verwachtingen en mogelijkheden...

Ik denk dat men toch eens heel goed moet evalueren en ook de inspectie het gesprek moet aangaan met het veld, ..., niet alleen de scholen, maar ook met de CLB-adviseurs die attesten schrijven, wat nu precies de opzet en de betekenis is van die indelingen, opleidingsvormen <in het BUSO> en de jongeren die klaagden daar heel duidelijk, ja, wij krijgen daar geen les meer, we krijgen alleen wat bezighouding, spelletjes spelen."

- horende persoon uit het domein mensenrechtenorganisaties

Scholen uit het gewone onderwijs waarin dove leerlingen integreren, geven aan dat ze een visie en ondersteuning missen van het beleid. Het onderwijs aan een dove leerling is voor hen vaak een volledig nieuwe wereld waarin ze geen expertise hebben.

"Hoe omgaan met het leerplan? ... Ik denk ja dat we die <visie> eerder zelf op maat gemaakt hebben... Veel zelf bedacht hebben we ook wel."

- horende persoon uit het domein onderwijs

Wanneer ze zouden kunnen terugvallen op handvaten (leerplan, curriculum, didactisch materiaal) en een soort van 'startergids' met good practices, zou hen dat alvast op de goede weg zetten. Een kenniscentrum rond didactiek dat als aanspreekpunt voor scholen opereert, kan volgens hen evenmin ontbreken. Dat zou dan geruggesteund kunnen worden met meer academisch onderzoek, zodat de wetenschappelijke knowhow omtrent dat thema uitbreidt en up-to-date blijft. Verder zien ze een rol weggelegd voor de overheid om meer overleg op school, tussen scholen en met betrokken therapeuten (revalidatiecentra, logopedist ...) te faciliteren. Op die manier kan kennis worden uitgewisseld en kan er meer afstemming zijn in functie van de noden van de leerling. Scholen botsen in de realisatie van een meer inclusieve onderwijsmethode, dus met een plaats voor de Vlaamse Gebarentaal en dovencultuur, geregeld op de medische invalshoek van de betrokken therapeuten, waarbij er weinig tot geen aandacht lijkt te zijn voor de plek van VGT/dovencultuur in de ontwikkeling van het kind.

"Dus ik vermoed dat in veel scholen de ondersteuning veel te beperkt is. Omdat er ook op CLB's niet de nodige expertise en kennis aanwezig is. Nu krijgen scholen ondersteuning van mensen die helemaal geen expertise meer hebben. Zij gaan naar het CLB, want daar halen wij als school altijd onze informatie. Maar dat is eigenlijk niet de juiste plaats als dat gaat over doven en slechthorenden. Daar is volledig het medisch-orale standpunt."

- horende persoon uit het domein onderwijs

"Hoe dikwijls dat die therapeuten al hebben gezegd van: ik denk niet dat (naam doof kind) dat kan. Maar bij ons leert (naam doof kind) dan ook wel van anderen en die <therapeuten> zitten in een andere context ... die zitten in dat specifieke tunneltje."

- horende persoon uit het domein onderwijs

Tot slot hopen deze scholen meer vertrouwen en vrijheid te krijgen in het gebruik van de tolkuren (met name minder administratie, keuze van tijdstippen naar gelang de eigen noden zoals bijvoorbeeld tijdens de middagpauze, wat nu niet toegelaten wordt).

Net zoals in de referentiecentra het geval is, blijkt dat ook in de scholen van het buitengewoon onderwijs de visie op Vlaamse Gebarentaal niet eenduidig is. Het belang van de Vlaamse Gebarentaal wordt niet overal in eenzelfde mate ingeschat. Een overkoepelend beleid zou gestimuleerd moeten worden, opdat ouders, leerlingen en betrokken professionals eenduidigheid en duidelijkheid vinden, ongeacht de onderwijsinstelling waarbij ze aankloppen.

"Er zijn daar zeker leertermen over maar geen duidelijke doelstellingen over wat ze precies moeten kennen. Er is daar ook geen beleid rond. Er zijn geen boeken over dovencultuur die mij zouden kunnen inspireren om mijn lessen voor te bereiden. Ik kan me enkel baseren op opzoekwerk of verouderde boeken zoals 't Signaal, het geel boekje..."

- dove leerkracht

Dove leerkrachten uit het buitengewoon onderwijs zijn voorstander van een bredere inbedding van de Vlaamse Gebarentaal in het lessenrooster. Ook bij algemene vakken zoals wiskunde of Nederlands zou er ruimte moeten zijn voor de Vlaamse Gebarentaal. Minder focus op zaken als liplezen of uitspraak zou een optie moeten kunnen zijn.

Tot slot zouden ze een sterkere implementatie van de Vlaamse Gebarentaal en dovencultuur willen zien in de leerplannen en ontwikkelingsdoelen en zouden er volgens hen meer uitwisselingsmomenten voorzien moeten worden met dove collega's uit andere scholen.

"Ik zou heel graag willen samenwerken met het VGTC. De dove lesgevers in Vlaanderen kunnen samenwerken om een lespakket voor VGT op te bouwen. Tegelijkertijd kunnen wij als dove lesgevers ook heel wat bijleren op het vlak van VGT, ... Dat is dan 2 vliegen in 1 klap, perfect zo!"

- dove leerkracht

Domein Beleid, overheidsdiensten en -administraties

Kwantitatief luik

In het kwantitatieve luik werden een aantal vragen gesteld of stellingen geformuleerd die betrekking hebben op het domein Beleid en ingevuld werden door mensen in die sector. De resultaten kunnen hier teruggevonden worden.

Kennis en perceptie van het beleid over VGT

Bij benadering de helft (45%) van de participanten uit de politiek en het beleid betuigt geen kennis te hebben genomen van documenten over VGT via instellingen, organisaties of initiatieven. Degenen die wel kennis hebben genomen van dergelijke documenten geven aan dat via de volgende organisaties gedaan te hebben, in dalende volgorde: Doof Vlaanderen (18), adviescommissie VGT (16), Vlaams Parlement (12), VGTC (11), projecten VGT (11) en dovenorganisaties (10) (Tabel Q106).

Effectiviteit van het Vlaamse beleid wat betreft VGT in verschillende (sub)domeinen

Televisie is het enige item van de in de vragenlijst opgenomen (sub)domeinen dat een score van 5 (op een schaal van 10) behaalt. De 9 subdomeinen met de hoogste scoregemiddelden (> 4) zijn in dalende volgorde: Televisie (5,18), Media (4,98), Gelijke Kansen, Diversiteit en Inclusie (4,83), Welzijn (4,80), Onderwijs (4,73), Cultuur (4,63), Bibliotheken (4,44), Sociaal-Cultureel Volwassenenwerk (4,37) en Wetenschappelijk Onderzoek en Publicaties (4,21). De 12 resterende item scores lager dan 4. Hiertoe behoren in het bijzonder Jeugd (3,96), Sport (3,84), Participatie (3,78), Jeugd- en Kinderrechten (3,43) en Theater (3,20) (Tabel Q107).

De toestand van VGT in de Vlaamse Gemeenschap

Wat de toestand van VGT in de Vlaamse Gemeenschap aangaat, wijzen de antwoorden op verdeeldheid onder de participanten uit de politiek en het beleid. Bijna een kwart (= 22,2%) van de participanten meent dat VGT in veiligheid verkeert. Een kwart (= 25,9%) schat de toestand van VGT als onveilig/kwetsbaar in, terwijl bijna een kwart (= 22,2%) zelfs meent dat VGT ernstig tot zeer ernstig bedreigd is. De reacties op deze vraag lijken behoorlijk verdeeld. Iets meer dan een kwart van de participanten (= 27,8%) zegt echter het niet te weten (Tabel Q108).

Opstelling van overheidsinstellingen tegenover VGT

Het algemeen beeld dat uit de antwoorden op deze vraag naar voren komt, duidt op een matig positieve opstelling (M = 4,51, SD = 0,837). Meer dan een derde (20/54 = 37,0%) van de participanten uit de politiek en het beleid kruist een opstelling van 'passieve assimilatie' aan. Dat wil zeggen dat het gesproken Nederlands overheerst in de publieke sfeer en er voor VGT geen expliciet beleid wordt gevoerd. Nagenoeg een op de drie deelnemers (15/54 = 27,8%) ziet echter een positievere opstelling van 'gedifferentieerde ondersteuning' (VGT wordt beschermd als taal van de privésfeer) tot zelfs 'Gelijke ondersteuning'. Een op de drie participanten zegt het niet te weten (14/54 = 31,5%) (Tabel Q109).

Toegankelijkheid van Vlaamse openbare diensten en voorzieningen voor gebarentaligen

De items die peilen naar de toegankelijkheid van Vlaamse openbare diensten en voorzieningen voor gebarentaligen leveren bijeen genomen geen erg gunstige beoordeling op (gemiddeld 'eens noch oneens'). 'Gebarentaligen krijgen maximale toegang in VGT tot openbare diensten en voorzieningen' (item 3) en 'Ambtenaren in de openbare sector en ouders van dove kinderen krijgen mogelijkheden om betalende lessen in VGT te volgen' (item 4) zijn twee items die qua score neigen naar veeleer 'oneens'. Het item 2 'Gebarentaligen kunnen een beroep doen op extra ondersteuning in VGT om toegang te krijgen tot openbare diensten en voorzieningen' krijgt een licht betere beoordeling (de score van 3,38 ligt tussen 'eens noch oneens' en 'eens') (Tabel Q110).

Beleid op het vlak van de aanwezigheid van en de communicatie in VGT in scholen voor de dove/gebarentalige gemeenschap

Zeven op de tien participanten uit Politiek en Beleid geven aan hier geen kennis van te hebben. 6 op de 47 participanten menen dat dovenscholen specifieke beleidslijnen/richtlijnen implementeren, maar dat er in VGT op grote schaal op een ad-hoc-manier wordt gecommuniceerd. Daarentegen stellen 4 participanten dat dovenscholen geen specifieke beleidslijnen/richtlijnen implementeren, wat samengaat met een negatieve kijk op VGT in het dovenonderwijs. Een kleine groep van 5 participanten geeft evenwel blijk van een positievere kijk op het beleid van dovenscholen op het gebied van VGT (Tabel Q111).

Materialen en documentatie over VGT

De vraag over het bestaan en gebruik van materialen voor verspreiding van en onderwijs in VGT lokt veel 'Ik weet het niet'-antwoorden uit (32/46) bij de participanten uit de politiek en het beleid. Uit de antwoorden van een groep overblijvende deelnemers (13) is af te leiden dat videomateriaal in VGT bestaat, maar slechts beperkt wordt gebruikt (onder andere op school) en tegelijk niet breed wordt verspreid en gepromoot (Tabel Q112).

Ook bij de vraag over de soort en kwaliteit van documentatie over VGT blijkt dat de meeste participanten uit de politiek en het beleid bij ontstentenis van voldoende kennis geen inschatting kunnen maken ('Ik weet het niet' = 31/46). De overblijvende 15 participanten tonen variatie in hun antwoorden, gaande van 'onvoldoende' (4) over 'fragmentarisch' (2) tot 'redelijk' (6) en 'goed' (3). Dat wijst op enige verdeeldheid binnen de weliswaar kleine groep van participanten die zegt wel over kennis op dit gebied te beschikken (Tabel Q113).

Kwalitatief luik

De resultaten van het kwalitatieve luik over beleid kunnen hier teruggevonden worden, ook al werd dat tijdens de interviews niet erg vaak besproken.

De geïnterviewde actoren betreuren dat overheidsdiensten en -administraties nog te weinig een toegankelijkheidsreflex aan de dag leggen die tegemoetkomt aan de effectieve noden van (dove) VGT-taligen. Bij de inrichting van dienstverleningen voor de burger, zoals meldpunten voor grensoverschrijdend gedrag, wordt niet automatisch gedacht aan de toegankelijkheid hiervan voor VGT-talige burgers.

Een hogere tewerkstellingsgraad van (dove) VGT-taligen bij Vlaamse overheidsinstellingen zou positief kunnen bijdragen tot een verankering van de toegankelijkheidsreflex. Bovendien ervaren geïnterviewde dove participanten geregeld dat instellingen of instanties die verbonden zijn aan of gesubsidieerd worden door de overheid, weigeren in te staan voor (de betaling van) een tolk.

Ondanks het feit dat het inschakelen van een tolk een redelijke aanpassing is²⁸, blijkt in de praktijk dat dat nog steeds geen verworven recht is. Verschillende getuigenissen duiden dat dove personen vaak zelf verantwoordelijk geacht worden om een tolk te regelen en te betalen, hoewel ook de niet-gebarentalige gesprekspartner gebruik maakt van de dienstverlening van de tolk.

Instellingen of instanties die verbonden zijn aan of gesubsidieerd worden door de overheid, zouden het inschakelen van een tolk alsook het bijdragen aan de betaling van deze dienstverlening, niet mogen weigeren, meer nog, ze zouden dat zelf moeten faciliteren.

28 Zie ook: <https://www.vlaanderen.be/samenleven/nieuwsberichten/modelformulier-redelijke-aanpassingen>

Domein Zorg en Gezondheid

Kwantitatief luik

In het kwantitatieve luik werden een aantal vragen gesteld of stellingen geformuleerd die betrekking hebben op het domein Zorg en Gezondheid en die ingevuld werden door mensen in die sector. De resultaten kunnen hier teruggevonden worden.

Ervaring met VGT in het domein Zorg en Gezondheid

Zeven op de tien participanten die een beroep uitoefenen of hebben uitgeoefend in het domein Zorg en Gezondheid hebben zelden of nooit gecommuniceerd met een gebarentalige patiënt/cliënt via een tolk VGT (Tabel Q34). Nagenoeg alle participanten uit dat domein die geen ervaring hebben met VGT tonen zich wel bereid te communiceren met gebarentalige patiënten/cliënten via een tolk VGT (Q35). Twintig van de 164 participanten (= 12%) geeft te kennen dat hun organisatie/instelling/praktijk een eigen tolk VGT in dienst heeft; 22 participanten (= 13,3%) zeggen het niet te weten (Tabel Q36).

Informatie over VGT hebben participanten uit het domein Zorg en Gezondheid voornamelijk gehaald uit de volgende vier bronnen: opleiding (61/165), collega's (59), internet (43) en vrienden of kennissen (31). Acht deelnemers vermelden dat zichzelf of familieleden doof/gebarentalig zijn. Een op de vijf deelnemers (= 20%) heeft ten slotte geen informatie over VGT gekregen (Tabel Q37).

Algemene kennis en perceptie van gebarentalige patiënten/cliënten in het domein Zorg en Gezondheid

De peiling door middel van de (aangepaste) schaal rond algemene kennis en percepties van gebarentalige patiënten/cliënten bij participanten uit het domein Zorg en Gezondheid resulteert in een matig positieve uitkomst ($M = 3,76$, $SD = 0,606$). De 59 participanten die alle items hebben ingevuld, zijn het gemiddeld redelijk 'eens' met de zeven stellingen (Tabel Q38_SCHAAL). Twee items springen er gunstig uit met een hoge score (> 4): 'Het inschakelen van een gediplomeerde tolk VGT in de zorg en gezondheid is tijdverspilling (gespiegeld)' (item 10) en 'Gebarentaligen moeten betalen voor een tolk VGT (gespiegeld)' (item 2) (Tabel Q38_CSM).

Middelen en hulpbronnen om te communiceren met gebarentalige patiënten/cliënten in het domein Zorg en Gezondheid

De schaal die gaat over middelen en hulpbronnen die participanten uit het domein Zorg en Gezondheid kunnen helpen om te communiceren met gebarentalige patiënten/cliënten heeft een zeer middelmatige score als resultaat ($M = 2,89$, $SD = 0,702$). De deelnemers zijn het gemiddeld 'eens noch oneens' met de aangeboden zeven stellingen (Tabellen Q39_SCHAAL en Q39_CSM).

De vier items die peilen naar voorbereiding op en uitrusting in de zorgverlening aan gebarentalige patiënten/cliënten in het domein Zorg en Gezondheid neigen naar een nogal lage score (= 'oneens'). Dit duidt erop dat participanten uit dat domein zich doorgaans niet goed voorbereid en uitgerust voelen om adequaat zorg te verlenen aan gebarentalige patiënten/cliënten. 'Gediplomeerde tolken VGT betekenen een onnodige financiële belasting voor de zorg- en gezondheidssector (gespiegeld)' (item 7) haalt de hoogste score (het enige item met een waarde > 4).

Het histogram laat echter een splitsing in twee groepen zien: een groep die veeleer 'oneens' antwoordt en een groep die veeleer 'eens' antwoordt (Figuur Q39_H). Dat kan wijzen op verdeeldheid binnen de groep van participanten uit het domein Zorg en Gezondheid over hun voorbereiding op en uitrusting van het zorg verlenen aan gebarentalige patiënten/cliënten.

Beleid over VGT in het domein Zorg en Gezondheid

Drempels voor de toegankelijkheid van het domein Zorg en Gezondheid voor gebarentalige patiënten/cliënten

Als drempels voor de toegankelijkheid van het domein Zorg en Gezondheid voor gebarentalige patiënten/cliënten worden de volgende zes items in dalende volgorde het vaakst vermeld: 'Onvoldoende kennis over VGT en gebarentaligen bij zorgverleners' (136/154), 'Onaangepast aanbod in VGT voor gebarentalige patiënten/cliënten' (100), 'Gebrekkig onthaal en begeleiding' (84), 'Ontoereikende visuele informatie' (78), 'Extra kosten (bijv. tolken VGT)' (69) en 'Onaangepaste veiligheid (bijv. evacuatie)' (62) (Tabel Q40).

Evolutie van de aandacht voor VGT in het domein Zorg en Gezondheid

De helft van de participanten meent dat de aandacht voor VGT in het domein Zorg en Gezondheid is toegenomen. Zowat een derde van de participanten geeft echter aan het niet te weten (Tabel Q42).

Effectiviteit van het Vlaamse beleid rond VGT in het domein Zorg en Gezondheid

De participanten uit het domein Zorg en Gezondheid geven het Vlaamse beleid betreffende Vlaamse Gebarentaal (VGT) in hun sector een onvoldoende score mee (4,68 op een schaal van 10). De score 5 krijgt daarbij de meeste antwoorden (44/164 = 29,5%) (Tabel Q43).

Kwalitatief luik

De resultaten van het kwalitatieve luik voor het domein Zorg en Gezondheid kunnen hier teruggevonden worden, ook al werd dat tijdens de interviews niet erg vaak besproken.

In verscheidene takken van de gezondheidszorg (instellingen voor psychische gezondheid, thuiszorg, ouderenzorg, ziekenhuizen, huisartsenpraktijken, revalidatiecentra ...) botsen dove VGT-taligen geregeld op onbegrip en onwetendheid bij medisch en verzorgend personeel over doofheid en communicatie met dove mensen. Dat zorgt ervoor dat er te weinig rekening wordt gehouden met hun (communicatie)noden en medische bezoeken geregeld als onaangenaam worden ervaren (o.a. weigeren van inschakelen van een tolk door medische staf, niet begrijpen van de behandeling, vooroordelende houding van medisch personeel, zich niet welkom voelen in instellingen ...).

“Ik ben vooral bezorgd waar wij terecht gaan komen als we oud worden en naar een rusthuis moeten gaan... Er is natuurlijk wel een rusthuis voor dove bewoners in België, maar het concept is niet hetzelfde als in Nederland.”

- dove leerkracht

De niet-vertrouwdheid met deze doelgroep en de Vlaamse Gebarentaal veroorzaakt een weigerachtigheid bij beoefenaars van gezondheidszorgberoepen die tot vervelende en zelfs problematische situaties kan leiden voor dove VGT-talige patiënten. Er zou daarom aangedrongen moeten worden op een sensibiliseringscampagne die zich richt op werknemers binnen de gezondheidszorg (zowel medische staf als onthaalmedewerkers) over de communicatie en omgang met dove VGT-talige patiënten. Dankzij een geïnformeerde bewustwording kunnen dove VGT-taligen een meer evenwaardige behandeling genieten als niet-dove patiënten.

Om eventuele mistoestanden te kunnen aankaarten, is het essentieel dat meldpunten voor klachten en discriminatie toegankelijk zijn voor dove VGT-talige patiënten. Naast het feit dat dat een basisrecht is, laat het toe om te analyseren waar de precieze knelpunten zich situeren. Op die manier kunnen gezondheidsinstellingen en de bevoegde instanties doelgericht hun beleid verder op punt stellen.

Domein Media en Cultuur

Kwantitatief luik

In het kwantitatieve luik werden een aantal vragen gesteld of stellingen geformuleerd die betrekking hebben op het domein Media en Cultuur en ingevuld werden door mensen in die sector. De resultaten kunnen hier teruggevonden worden.

Ervaring met VGT in het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd

Zeven op de tien participanten die een beroep of andere rol uitoefenen of hebben uitgeoefend in het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd hebben zelden of nooit gecommuniceerd met een gebarentalige persoon via een tolk VGT (Tabel Q46). De meeste participanten uit dat domein die geen ervaring hebben met VGT tonen zich wel bereid te communiceren met gebarentalige personen via een tolk VGT (Tabel Q47).

Informatie over VGT hebben participanten uit het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd voornamelijk ontleend aan de volgende vier bronnen: collega's (22/78), opleiding (20), interne vergaderingen in de organisatie/instelling (17) en internet (16). Twee deelnemers vermelden dat zij doof zijn vanaf de geboorte. Drie op de tien deelnemers (= 28%) hebben geen informatie over VGT gekregen (Tabel Q48).

Algemene kennis en perceptie van gebarentalige personen in het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd

De peiling door middel van de (aangepaste) schaal rond algemene kennis en perceptie van gebarentalige personen bij participanten uit het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd resulteert in een matig positieve uitkomst ($M = 3,83$, $SD = 0,676$).

De 27 participanten die alle items hebben ingevuld, zijn het gemiddeld nagenoeg 'eens' met de zeven stellingen (Tabellen Q49_SCHAAL en Q49_CSM). Twee items springen er met een hoge score (> 4) gunstig uit: 'Het inschakelen van een gediplomeerde tolk VGT is tijdverspilling (gespiegeld)' (item 10) en 'Gebarentaligen moeten betalen voor een tolk VGT (gespiegeld)' (item 2).

Middelen en hulpbronnen om te communiceren met gebarentalige personen in het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd

De schaal met betrekking tot middelen en hulpbronnen die participanten uit het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd kunnen helpen om te communiceren met gebarentalige personen resulteert in een enigszins laag scoregemiddelde ($M = 2,70$, $SD = 0,855$). De deelnemers zijn het gemiddeld 'eens noch oneens' met de aangeboden zes stellingen, met een lichte tendens naar 'oneens' (Tabel Q50_SCHAAL).

De vier items die peilen naar voorbereiding op en uitrusting van de omgang met gebarentalige personen in het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd neigen naar een lage score (= 'oneens'). Dat duidt erop dat participanten uit dat domein zich gemiddeld niet goed voorbereid en uitgerust voelen om adequaat te communiceren met gebarentalige personen. 'Gediplomeerde tolken VGT betekenen een onnodige financiële belasting voor Cultuur, Media en Vrije Tijd (gespiegeld)' (item 6) is het enige item dat een hoge score bereikt (> 4) (Tabel Q50_SCHAAL).

Beleid over VGT in het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd

Drempels voor de toegankelijkheid van het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd voor gebarentalige personen

Als drempels voor de toegankelijkheid van het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd voor gebarentalige patiënten/cliënten worden de volgende vier items in dalende volgorde het meest aangeduid: 'Onvoldoende kennis over VGT en gebarentaligen bij medewerkers' (122), 'Extra kosten (bijv. tolken VGT)' (80), 'Gebrek aan onthaal en begeleiding' (74), 'Onaangepast aanbod in VGT voor gebarentalige personen' (71)²⁹ (Tabel CMT_DREM).

Evolutie van de aandacht voor VGT in het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd

Zeven op de tien participanten vindt dat er te weinig aandacht naar VGT gaat in de verschillende subdomeinen van Cultuur, Media en Vrije Tijd. Een op de tien stelt het niet te weten (Tabel CMT_AAND). Ruim een derde van de antwoorden beduidt dat de aandacht voor VGT in de verschillende subdomeinen van Cultuur, Media en Vrije Tijd is toegenomen. Een kwart van de antwoorden op deze vraag luidt 'Ik weet het niet' (Tabel CMT_AANDEV).

Effectiviteit van het Vlaamse beleid rond de VGT in het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd

De participanten uit het domein Cultuur, Media en Vrije Tijd kennen algemeen het Vlaamse beleid over Vlaamse Gebarentaal (VGT) in hun domein een onvoldoende score toe (4,64 op een schaal van 10). De score 5 heeft het grootste aantal antwoorden (13/70, 18,6%) (Tabel Q51).

Kwalitatief luik

De resultaten van het kwalitatieve luik voor het domein Media en Cultuur kunnen hier teruggevonden worden, ook al werd dat tijdens de interviews niet erg vaak besproken.

Volgens de geïnterviewde participanten uit de culturele sector draagt hun sector sinds enige tijd toegankelijkheid voor iedereen hoog in het vaandel. Hoewel de bereidwilligheid en motivatie groot is om eraan te werken, blijkt dat de beschikbaarheid van middelen hen noopt tot het maken van keuzes. Aangezien het spectrum van mogelijke doelgroepen (en hun behoeften) breed is, is het niet mogelijk om die doelgroepen tegelijk te kunnen bedienen.

Het inzetten op toegankelijkheid voor een bepaalde doelgroep blijft daarom sterk afhankelijk van projectoproepen of samenwerkingsinitiatieven van externe partners. Bovendien blijkt het ook niet evident de doelgroep vlot te bereiken. Eén geïnterviewde suggereert om hier WhatsApp voor te gebruiken:

“WhatsApp is een zeer goed medium om info te verspreiden. Dat heb ik ontdekt bij de VRT. Als die iets nieuws te melden hebben, dan stuurt de VRT een WhatsAppje naar alle personen die zich ingeschreven hebben in de community. (...) Het grappige is dat gisteren in het Toneelhuis Antwerpen ik dezelfde vraag kreeg. Het Toneelhuis gebruikt zelf nooit WhatsApp. Toen ze hoorden dat de VRT dat gebruikte en dat het een succes was, waren ze verbaasd. Ze zullen dat in de toekomst misschien ook willen gebruiken. Als er ergens een theater met tolken wordt voorzien of als er ondertiteling is, kunnen ze dat ook via WhatsApp laten weten aan de leden die geïnteresseerd zijn”

Deze participanten geven ook aan dat het niet evident is om de specifieke expertise te verwerven en op peil te houden die vaak gepaard gaat met doelgroepenbeleid. Volgens hen zou het efficiënter en duurzamer zijn wanneer culturele organisaties en instellingen een beroep zouden kunnen doen op een externe expert in een bepaalde doelgroep³⁰ die erkend is door de overheid.

Op die manier kan de expert geraadpleegd worden wanneer nodig (en niet enkel tijdens de duur van een project), is die minder afhankelijk van beschikbare (tijdsgebonden project-)middelen en kan de expertise vooral wijdverspreider ingeschakeld worden. Terwijl de expertise nu vooral tot stand komt binnen één instelling via projectwerking, kan een externe expert zijn deskundigheid breder uitrollen, op maat van de opdrachtgever.

“Ik denk dat het het meest interessant is als een overkoepelende organisatie een projectmanager krijgt of zo. ... In plaats van dat elk museum dan zijn eigen collega aanwerft. Dat is dan te duur denk ik, dus dan beter een overkoepelend iemand of een team dat ons dan ondersteunt.”

- horende persoon uit het domein Media en Cultuur

Daarnaast hielden enkele geïnterviewden een pleidooi voor structurele subsidies voor culturele activiteiten voor en door VGT-taligen, zoals kindertheater (waarbij verwezen werd naar Het Gebarenhutje met pop Melvin), ‘doventheater’ of VGT-nieuws. Het probleem is namelijk dat ze vaak tussen twee stoelen vallen. Het aanvoelen is dat grotere Nederlandstalige gezelschappen met veel subsidies gaan lopen en het ‘doventheater’ daar geen kans maakt, terwijl de projectsubsidies in het kader van het decreet niet duurzaam zijn en vaak ook niet voldoende zijn om een volledige productie mee op te zetten.

Ten slotte waren er ook enkele geïnterviewden die meer ondersteuning voor erfgoed en geschiedenis gerelateerd aan VGT en de gemeenschap van VGT-taligen vragen. Het blijkt immers zeer moeilijk te zijn om financiering te vinden voor erfgoedprojecten.

“Bij erfgoed is het bijna onmogelijk om duurzaam te blijven als er geen vaste subsidies zijn. Dus eigenlijk zou het mogelijk moeten zijn dat als we zien dat iets een vaste subsidie nodig heeft, zoals bijvoorbeeld bij erfgoed, dat er daar ruimte voor is om samen te bedenken hoe we een structurele subsidie kunnen bieden of vinden. Maar dat is nu niet mogelijk binnen het decreet.”

- lid van de adviescommissie VGT

³⁰Een vergelijking werd gemaakt met ‘Toerisme voor Autisme’, zie ook <https://toerismevlaanderen.be/nl/thema/gidsenwerking/ondersteuning-gidsenorganisaties/kwaliteitscoaches/coach-gidsenwerking-sien-depoortere>

De adviescommissie VGT heeft daar in 2023 een advies over uitgebracht³¹, maar heeft het gevoel dat er nauwelijks naar gekeken werd, terwijl het wel iets is wat in de Vlaamse dovengemeenschap sterk leeft.“

We hebben daar samen nagedacht over de toekomst van de dovengemeenschap... De dovengemeenschap is aan het inkrimpen omdat er steeds meer jongeren een CI dragen of geïntegreerd worden in het regulier onderwijs dus zullen er ook steeds minder gebarentalige dove mensen zijn. Het zou kunnen dat ik het verkeerd heb, maar ik zie het wel gebeuren. Dus moeten we nadenken over ons erfgoed in de toekomst, hoe kunnen we VGT op een goede manier bewaren?”

- lid van de adviescommissie VGT

Omdat het zo moeilijk blijkt daar een meer structurele oplossing voor te vinden, stelde een van de geïnterviewden:

“Het beste is om het decreet uit te breiden van 4 naar 5 zaken waardoor erfgoed en geschiedenis wordt opgenomen in het decreet.”

- lid van de adviescommissie VGT

Of dat haalbaar is, is iets wat in de komende maanden verder onderzocht zal moeten worden.

VGT in de verschillende bevoegdheidsgebieden van de Vlaamse Regering

In de bovenstaande onderdelen van het rapport werd reeds overduidelijk beschreven dat de reikwijdte van het decreet te weinig de grenzen van het Departement Cultuur, Jeugd en Media overstijgt. De andere beleidsdomeinen verwijzen geregeld naar het feit dat het decreet niet onder hun bevoegdheid ressorteert, hoewel de Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap ook in aanraking komen met die andere domeinen. Niettemin staat dat wel zo in het decreet bepaald. Artikel 8 zegt immers:

“Binnen de perken van de begrotingskredieten, neemt de Vlaamse regering, na advies van de commissie, vermeld in artikel 3, alle initiatieven die nuttig en nodig zijn om het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal mogelijk te maken in de verschillende gebieden die onder haar bevoegdheid ressorteren.”

Bovendien blijken de verschillende departementen, agentschappen en administraties geen gezamenlijke visie te delen en is er nauwelijks sprake van overleg, ondanks de verwevenheid tussen hun verantwoordelijkheden (bijvoorbeeld taalverwerving voor ouders en kinderen in opvoeding en onderwijs).

“Maar het zou handig zijn als we één verantwoordelijke hebben binnen de overheid voor alles wat te maken heeft met VGT, zodat die persoon ook het overzicht kan houden over alle domeinen heen. Dus het moet iemand zijn die alles opvolgt dat te maken heeft met VGT, zoals tweetalig onderwijs, besluiten over tolken, het decreet VGT... Zo is er cohesie binnen alle domeinen rond VGT.”

- dove persoon verbonden aan het VGTC

Het onderzoek stelt vast dat mede daardoor de Vlaamse Regering geen eenduidige visie op de Vlaamse Gebarentaal uitdraagt. Dat bemoeilijkt een slagkrachtige uitvoering in de praktijk (o.a. een volwaardige plek voor de Vlaamse Gebarentaal in het onderwijs) en belemmert een duurzame verankering van de Vlaamse Gebarentaal in de samenleving. Als autoriteitsinstelling heeft de Vlaamse Regering hierin haar rol te weinig gespeeld, net zoals in het samenbrengen van partners en het faciliteren van overleg tussen organisaties (bv. Kind & Gezin en thuisbegeleidingsdiensten).

Op basis van de resultaten kunnen we besluiten dat dit element van het decreet sinds de totstandkoming ervan onvoldoende belicht en toegepast werd. Er zou daarom concreet werk gemaakt moeten worden van een transversaal beleid dat alle relevante beleidsdomeinen betrokken maakt en tot de nodige acties aanmaant. Het is daarbij van belang dat dit optreden geen dode letter blijft en daadwerkelijk tot concrete initiatieven leidt.

“Het laatste element is ‘transversaal werken’. In plaats van VGT enkel te zien als iets dat enkel binnen Cultuur valt, proberen ze juist over alle beleidsdomeinen heen te werken. Maar dat is vrij vaag beschreven in het decreet.”

- dove persoon verbonden aan het VGTC

Zoals al aangebracht in de vorige evaluatie van het decreet (le Maire 2016) zouden de rechten die vermeld staan in het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (IVRPH) meegenomen moeten worden in een dergelijk transversaal beleid. Le Maire (2016:90-91) stelde in dit verband:

“Rechten die aan hen toegekend worden door het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (IVRPH) laten hen toe om in de maatschappij deel te nemen op gelijke voet met anderen. Zo denkt de meerderheid van Staten erover en zo komt dit eveneens naar voren in de literatuur. In een aantal bepalingen van dit Verdrag is er een tweede parallel lopend perspectief over gebarentaligen voorzien. Ze krijgen namelijk ook rechten tot de erkenning van hun taal en van hun culturele en linguïstische identiteit. Dit tweede perspectief wordt door gebarentaligen nog gemist.

Om hun taal en cultuur te kunnen beleven moeten gebarentaligen in contact komen met andere leden die de taal gebruiken, er is dus sprake van linguïstische en culturele minderheidsrechten. In deze mate wordt er verwezen naar de toegekende minderheidsrechten uit de bestaande internationale instrumenten, waaronder artikel 27 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. Staten die Partij zijn bij het IVRPH moeten beide gelijkwaardige rechten respecteren, beschermen en bevorderen.

Artikel 24 van het IVRPH inzake onderwijs toont hiervan een mooi voorbeeld: (1) het voorziet dat dove en slechthorende leerlingen het recht op onderwijs moeten hebben via individuele ondersteuningsmaatregelen alsook redelijke aanpassingen (art. 24 §2); en (2) dat ze eveneens het recht moeten hebben om hun gebarentaal te leren alsook om het onderwijs in gebarentaal te volgen waarin hun linguïstische en culturele identiteit wordt bevorderd (art. 24 §3). Met deze tweede – vaak door Staten over het hoofd geziene - bepaling, worden dove en slechthorende leerlingen ook beschouwd als leden van een minderheidsgroep.

Daardoor vallen ze dus onder de toepassing van minderheidsrechteninstrumenten waaronder de UNESCO Conventie tegen discriminatie in het onderwijs. Niet alleen moeten Staten waarborgen dat dove en slechthorende leerlingen toegang tot onderwijs hebben zonder discriminatie en met behulp van tolken Vlaamse Gebarentaal. Ze moeten hen bovendien ook de mogelijkheid geven om gebarentaal in de voorschoolse periode te leren (Comité inzake economische, sociale en culturele rechten) en om onderwijs in gebarentaal te volgen (Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap).

Aangezien het IVRPH alsook de andere bovenvermelde internationale mensenrechteninstrumenten van toepassing zijn in de Belgische rechtsorde, moeten beide naast elkaar bestaande rechten aan Vlaamse Gebarentaligen toegekend worden en op alle levensdomeinen van Vlaamse Gebarentaligen toegepast te worden. Het VGT decreet verleent een eerste stap: het toont aan dat Vlaanderen de taal, de Vlaamse Gebarentaal, cultureel erkent. Er is echter nog geen sprake van linguïstische rechten van Vlaamse Gebarentaligen, noch van verplichtingen inzake het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal in de publieke sfeer. Toch blijkt dat de decreetgever twee verdere stappen met dit decreet heeft ondernomen:

- 1° Het laat toe dat de toepassing van dit decreet mag worden uitgebreid tot andere beleidsdomeinen die onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap ressorteren (art. 8 VGT decreet). De Vlaamse Gebarentaal mag niet als ondersteunend middel of toegankelijkheidsaspect worden beschouwd maar wel als een volwaardige taal die in het taalbeleid van Vlaanderen een plaats dient te krijgen.
- 2° Het heeft de Vlaamse Gebarentaligen gedefinieerd als de “linguïstisch-culturele minderheidsgroep waarvoor de Vlaamse Gebarentaal een identificerende rol speelt” (art. 2 VGT decreet).

De verwijzing naar “minderheid” is aanwezig, wat ruimte geeft tot interpretatie verleend door de bovenvermelde mensenrechteninstrumenten. De decreetgever heeft dus al het opzet dat dove Vlaamse Gebarentaligen wel leden van een minderheid vormen en daardoor zou de decreetgever verdere acties moeten ondernemen.”

Het bovenstaande impliceert ook dat de adviescommissie VGT op dat vlak wellicht niet ten volle haar rol heeft kunnen spelen, aangezien het transversale beleid volgens Artikel 8 van het decreet na “advies van de commissie” opgevolgd moet worden in de verschillende gebieden die onder de bevoegdheid van de Vlaamse Regering ressorteren.

Het is aan te bevelen dat de adviescommissie bij het begin van een nieuwe mandaatperiode een herijking van haar eigen werking kan uitvoeren en een meerjarenbeleidsplan opstelt. Daarin kan de commissie, geruggensteund door een transversale visie van de Vlaamse Regering, een aantal thematische lijnen uiteenzetten en kan een meerjarenstrategie uitgewerkt worden op basis van die thematische lijnen gelinkt aan het Vlaamse regeerakkoord. Ze kan ook nadenken over hoe de impact op de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement verhoogd kan worden met adviezen die wel toegepast en opgevolgd worden op basis van de aanbevelingen uit dit onderzoek³².

Daarbij zouden ook volgende zaken besproken moeten worden:

- > toepassing in Vlaanderen van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap;
- > toepassing van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten;
- > toepassing van minderheidsrechteninstrumenten waaronder de UNESCO-Conventie tegen discriminatie in het onderwijs;
- > connectie met het regeerakkoord van de Vlaamse Regering;
- > invoering van een toegankelijkheidstoets bij nieuwe decreten in Vlaanderen;
- > implementatie van VGT-gerelateerde zaken in een horizontaal integratie -en gelijke kansenbeleidsplan.

Wellicht dringt zich daarover een maatschappelijk debat op, onder de vorm van een hoorzitting in de nieuwe legislatuur van het Vlaams Parlement.

³² De adviescommissie zou eventueel inspiratie kunnen halen bij de Vlaamse Onderwijsraad die onlangs een vergelijkbare oefening gestart is.

5/ Aanbevelingen

Het onderzoek toont aan dat er een maatschappelijk debat nodig is tussen beleidsmakers en de gemeenschap van Vlaamse Gebarentaligen. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat een grondige toelichting een noodzaak is, aangezien de meeste (politieke) actoren weinig en/of foutieve kennis hebben van deze gemeenschap en haar noden. Een correcte interpretatie van het onderzoek en het voeren van een doortastend beleid zouden daarom niet mogelijk zijn zonder het horen van de relevante stakeholders uit de gemeenschap van Vlaamse Gebarentaligen en het betrokken onderzoeksteam. We bevelen daarom met aandrang aan om een themadebat of hoorzitting in het Vlaams Parlement te organiseren over dit onderzoek en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen.

In de aanbevelingen maken we een onderscheid tussen de eerste vier onderdelen (1. Erkenning, 2. adviescommissie, 3. VGTC en 4. Projectsubsidies), waar af en toe verwezen wordt naar mogelijke aanpassingen van het decreet, en de vier volgende (5. Domein onderwijs & opvoeding, 6. Beleid, overheidsdiensten & -administratie, 7. Zorg & gezondheid en 8. Media & cultuur), waar niet of nauwelijks verwezen wordt naar het decreet omdat die over andere domeinen gaat. Niettemin leidde het onderzoek ook in die domeinen tot een aantal aanbevelingen die we wilden opnemen in dit rapport.

Erkenning van de Vlaamse Gebarentaal

Van een symbolische naar een reële erkenning

Een daadwerkelijke erkenning van de taal en haar gemeenschap kan slechts bewerkstelligd worden wanneer het recht om in deze taal te kunnen en mogen communiceren gewaarborgd is.

Het recht op het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal in alle beleidsdomeinen van de Vlaamse Regering zou daarom verankerd moeten worden, net zoals de handhaving van en het toezicht op dit recht. Het recht op het gebruik van VGT in alle beleidsdomeinen van de Vlaamse Regering is in principe gegarandeerd via artikel 8 van het decreet:

“Binnen de perken van de begrotingskredieten, neemt de Vlaamse Regering, na advies van de commissie, vermeld in artikel 3, alle initiatieven die nuttig en nodig zijn om het gebruik van de Vlaamse Gebarentaal mogelijk te maken in de verschillende gebieden die onder haar bevoegdheid ressorteren.”

De onderzoeksresultaten tonen ontegenzeggelijk aan dat er geen sprake is van een transversale visie en aanpak binnen de Vlaamse Regering wat de Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap van VGT-taligen betreft. Aangezien het onderzoek bevestigt dat de betrokkenheid van alle relevante Vlaamse beleidsdomeinen noodzakelijk is, zou het tot de opdracht van de Vlaamse Regering behoren om concrete initiatieven tot transversaal beleid te initiëren. Er wordt daarom stellig aanbevolen om een hoorzitting te organiseren met de relevante actoren, opdat de praktische uitvoering van een transversale visie en aanpak niet op een koude steen zou vallen.

Sensibilisering

Bevordering van een inclusieve maatschappij vereist een vertrouwdheid met en correcte kennis van sociale en cultureel-linguïstische minderheidsgroepen. Uit het onderzoek blijkt dat de Vlaamse Gebarentaal en de bijhorende gemeenschap zowel in de samenleving als in het politieke veld amper gekend is. Een brede sensibiliseringscampagne en doelgerichte bewustwordingscampagnes in specifieke beroepssectoren zouden aangewezen zijn om de taal en de gemeenschap duurzaam in te bedden in het Vlaamse landschap. Een transversale aanpak, waarvoor de nodige middelen worden vrijgemaakt, dringt zich op.

Daarnaast zou sensibilisering duurzaam georganiseerd kunnen worden met onderstaande acties met een grote impact:

- > een pakket leerstof VGT en Dovencultuur in het lager en/of het middelbaar onderwijs voor iedereen (bv. in het kader van een vak als cultuurwetenschappen, maatschappelijke vorming, mens en samenleving ...);
- > een taalkeuzevak VGT in het middelbaar onderwijs;
- > meer programma's in VGT op reguliere kanalen en met VGT-talige deelnemers (bv. spelprogramma's, reality shows ...);

- > technologische toepassingen voor standaardboodschappen (eventueel met een soort avatar) op publieke plekken (met name openbaar vervoer, openbare gebouwen), in het bijzonder ook in de zorgsector (bv. als ondersteuning bij de geijkte intakeformulieren in ziekenhuizen, woonzorgcentra ...).

Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal

Samenstelling

Om de onafhankelijkheid en autoriteit van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal te versterken wordt aanbevolen om de betrokkenheid van vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering uit te sluiten van het bijwonen van vergaderingen en medewerking aan adviezen. Een uitzondering daarop zouden toelichtingen op uitnodiging kunnen zijn.

Daarnaast moet bekeken worden of een dergelijke onverenigbaarheid van toepassing zou moeten zijn op werknemers van en personen verbonden aan Doof Vlaanderen en het Vlaams GebarentaalCentrum. Een volledige onverenigbaarheid met de adviescommissie VGT is wellicht te streng, maar er zou een maximaal aantal personen (bv. twee) uit deze beide organisaties vastgelegd kunnen worden. Die onverenigbaarheid of maximale limiet zou in het decreet ingeschreven moeten worden. Naast de decretaal verankerde expertiseprofielen (met 50% dove VGT-talige leden) zouden minstens enkele van volgende expertiseprofielen actief geworven moeten worden om de deskundigheid van de commissie te vervolledigen. Vooral omdat uit het onderzoek blijkt dat er een grote nood is aan adviezen die betrekking hebben op onderwijs, lijkt het aangewezen meer expertise rond onderwijs aan boord te hebben (en die adviezen zouden tot stand kunnen komen na consultatie van het gewenste kenniscentrum in dat domein):

- > onderwijsprofessionals uit het gewoon, buitengewoon, volwassenen- en hoger onderwijs aan dove en slechthorende kinderen, jongeren en volwassenen;
- > onderwijsprofessionals die VGT-gerelateerde vakken doceren in het gewoon, buitengewoon, volwassenen- en hoger onderwijs;
- > ouders die Vlaamse Gebarentaal een plaats geven in de opvoeding van hun dove kind;
- > zorgprofessionals die samenwerken met dove en slechthorende kinderen, jongeren en volwassenen;
- > personen met expertise op het vlak van tolken Vlaamse Gebarentaal-Nederlands en Nederlands-Vlaamse Gebarentaal en/of tolken Vlaamse Gebarentaal -

andere gebarentaal en andere gebarentaal - Nederlands;

- > leden van de Vlaamse dovengemeenschap die niet verbonden zijn aan een lobby- of vrijwilligersorganisatie actief binnen de Vlaamse dovengemeenschap.

Bovendien is het te betreuren dat een aantal decretaal verankerde expertiseprofielen momenteel niet echt ingevuld zijn. Daar zou actief naar gestreefd moeten worden. Selectiecriteria tot lidmaatschap zouden verstrengd en grondiger gescreend kunnen worden om het expertise- en professionaliseringsniveau van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal te verhogen. Die criteria zouden duidelijk gedefinieerd moeten worden in het decreet of de uitvoeringsbesluiten, net zoals het verloop van de beoordeling ervan. Mogelijke criteria die in aanmerking genomen kunnen worden zijn een competentiematrix, ervaring, diploma, kennis van beleidsvormingsproces, kennis van het politieke landschap, kennis(neming) van beleidsplannen enzovoort.

De screening en aanstelling van kandidaat-leden zou beter gebeuren door een onafhankelijk orgaan dat over de nodige deskundigheid beschikt. Het is daarbij belangrijk dat dit orgaan over de nodige expertise beschikt in Vlaamse Gebarentaal en de gemeenschap van VGT-taligen. Op die manier zouden de kennis en competenties van kandidaat-leden meer in lijn kunnen worden gebracht met wat van een lidmaatschap van de adviescommissie VGT wordt verwacht. Verder zou er nagegaan moeten worden in welke mate een hernieuwde structuur zich aandient. Hier lijken er twee mogelijkheden te zijn:

- > beperkte kerngroep en werkgroepen voor specifieke thema's (zie ook vergelijking met het "Adviescollege" in Nederland in 3.4.1);
- > behoud van commissie met maximaal 15 leden met formalisering van de huidige informele subcommissies rond samenstelling en werking, zodat hun missie, bevoegdheden en werkzaamheden duidelijk afgeïjnd zijn.

Het is aan te bevelen om de gemaakte keuze te formaliseren in het decreet, waarbij een duidelijke beschrijving wordt gegeven van de doelstelling, werking en bevoegdheden van de verschillende groepen (dus inclusief de eventuele subgroepen of subcommissies).

Werking

Aan de hand van de onderzoeksresultaten kunnen we besluiten dat de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal gebaat zou zijn met een verdere professionalisering van haar werking. Dat zou gerealiseerd kunnen worden via verschillende elementen.

Ten eerste zou er meer flexibiliteit aan de dag gelegd kunnen worden in verband met het tijdstip en de genodigden van commissievergaderingen.

Ten tweede zou de adviescommissie VGT kunnen inzetten op een anticipatieve werkwijze waarbij een langetermijnvisie- en plan worden uitgewerkt, rekening houdend met het beleidsprogramma van de Vlaamse Regering.

Ten derde is er nood aan meer ondersteuning door de administratie, zodat adviezen voorbereid en uitgeschreven kunnen worden door het secretariaat zoals dat in andere raden vaak wel gebeurt. Daartoe zou de overheid dan meer middelen en een grotere personeelsinzet voor de ondersteuning van de adviescommissie moeten voorzien.

Impact

Uit het onderzoek blijkt duidelijk dat beleidsmakers zich amper tot de adviescommissie VGT wenden, ook wanneer het gaat om dossiers die de Vlaamse Gebarentaal en/of de gemeenschap van VGT-taligen betreffen. De uitgezonden adviezen werden de voorbije legislaturen haast uitsluitend op initiatief van de commissie zelf genomen en wegen amper op het beleid, aangezien die adviezen niet-bindend zijn. Om (weer) relevant te worden zou de impact van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal een sterke impuls nodig hebben, die kan bestaan uit:

- > herpositionering van de adviescommissie, bijvoorbeeld onder de cel Gelijke Kansen of het Agentschap Binnenlands Bestuur, als daar een transversale toepassing van de adviezen wordt gegarandeerd;
- > samenwerking met NOOZO. Wanneer de Vlaamse Regering advies vraagt aan NOOZO over dossiers die verband houden met de Vlaamse Gebarentaal en aanverwante thema's, zou NOOZO verplicht zijn om dat advies op te stellen in samenwerking met de adviescommissie. Het is daarbij van belang dat de commissie haar eigenheid behoudt en adviezen op eigen initiatief kan blijven uitbrengen. De voorwaarden en modaliteiten van deze samenwerking zouden worden vastgelegd in het decreet;
- > invoering van een negatieve verantwoordingsplicht van de Vlaamse Regering ten aanzien van de adviescommissie wanneer haar adviezen zonder gevolg blijven;
- > onderzoek naar haalbaarheid van toetsing aan het VN-verdrag of creatie van een VGT-toets (naar analogie met armoedetoets) voor beleidsvorming rond Vlaamse Gebarentaal en aanverwante thema's.

Daarnaast is het van belang dat de adviescommissie VGT voldoende bekend is bij de verschillende Vlaamse beleidsdomeinen, opdat zij weten dat zij er een beroep kunnen (zouden moeten) op doen. In het licht daarvan bevelen we aan om een themadebat of een hoorzitting te organiseren in het nieuw samengestelde Vlaams Parlement. Er kan ook onderzocht worden of het mogelijk is om adviezen duidelijk onder de aandacht te brengen van de relevante commissies in het Vlaams Parlement via een mondelinge toelichting. Dat lijkt een betere strategie dan te streven naar de adviescommissie VGT als een verplicht adviesorgaan.

Communicatie

Aandacht voor een zorgvuldig communicatiebeleid is in de hedendaagse maatschappij niet langer weg te denken. Het onderzoek besluit dat de adviescommissie daarin nog belangrijke vooruitgang zou kunnen boeken. Er is een duidelijke nood aan meer, bredere en laagdrempelige communicatie, niet enkel over de geboekte resultaten, maar ook over de werkzaamheden van de commissie (inclusief de geselecteerde projecten, zie hieronder). Die communicatie zou zich kunnen richten op zowel de gemeenschap van VGT-taligen als op externe partners. De website kan behouden blijven als een soort referentiedatabank, maar weet de belanghebbenden onvoldoende te bereiken.

Met het voorzien van voldoende middelen zou een uitgekiend communicatiebeleid (sociale media, nieuwsbrief ...) op poten gezet kunnen worden dat rekening houdt met de wensen en noden van de diverse doelgroepen. Een doordachte communicatiestrategie draagt immers bij tot meer betrokkenheid, naamsbekendheid en communicatieve transparantie. Dove VGT-taligen kijken vaak naar de sociale media van Doof Vlaanderen en het Vlaams GebarentaalCentrum. Via hen zou er aandacht voor de adviezen en de werking gegenereerd kunnen worden. Die sociale media bereiken horende belanghebbenden echter minder. Daarom zou er ook een elektronische nieuwsbrief voorzien kunnen worden waarop geïnteresseerden zich kunnen inschrijven.

Ten slotte zou er ook meer luchtige communicatie gepost kunnen worden op sociale media. Dat zou kunnen gaan om nieuwtjes, foto's enzovoort. Op die manier zou er meer betrokkenheid gecreëerd kunnen worden met de doelgroep. Dat zou op zijn beurt een positieve impact kunnen hebben op de naamsbekendheid van de adviescommissie en de transparantie van de communicatie verhogen.

Vlaams GebarentaalCentrum (VGTC)

Onderzoek

Er blijkt een discrepantie te bestaan tussen de visie van verschillende geïnterviewden op onderzoek door het VGTC. De vraag is of er enkel/vooral gefocust moet worden op lexicografisch onderzoek dan wel of er ook (kleinschalig) grammaticaal onderzoek moet gebeuren. Die onderzoeksdoelstellingen worden het best scherp gesteld via de vierjaarlijkse beleidsplannen en beheersovereenkomsten en hoeven dus niet vastgelegd te worden in het decreet.

Daarnaast zouden meer dove onderzoekers ingeschakeld kunnen worden. Daarvoor moeten eerst een aantal voorname knelpunten worden weggewerkt (onder andere toegankelijkheid van onderwijs voor VGT-taligen). Dat zou ook de kritiek kunnen milderen die soms blijft opduiken tegen horende onderzoekers Vlaamse Gebarentaal vanwege hun gehoorstatus.

Promotie

Net zoals voor de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal wordt voor het VGTC aanbevolen om voldoende middelen te kunnen inzetten op een breed communicatiebeleid. Een wijdverspreide communicatie is een fundamentele pijler om zich te kunnen positioneren als kennis- en expertisecentrum en zijn promotiefunctie te kunnen vervullen. Binnen de Vlaamse dovengemeenschap slaagt het VGTC in die opdracht, maar er zou wel een effectievere communicatiestrategie opgezet kunnen worden om ook de ruimere samenleving van niet-Vlaamse Gebarentaligen te bereiken (bv. rond het Gebaar van het Jaar).

Vorming

De vormingsactiviteiten van het VGTC worden over het algemeen als positief geëvalueerd, alhoewel een scherpere definiëring van de vormingsdoelstelling tussen het VGTC enerzijds en Doof Vlaanderen anderzijds zeer wenselijk blijkt te zijn.

Verder zou nagegaan kunnen worden of het oppor- tuun is het VGTC aan te stellen als coördinator en kwaliteitsbewaker van het vormingsaanbod Vlaamse Gebarentaal bij diverse Vlaamse organisaties en (opleidings)instellingen. Mogelijk zou overwogen kunnen worden om een deel van de eigen vormingen uit te

besteden en enkel op te treden als algemeen coördinator binnen het opleidingsveld wanneer het gaat om de Vlaamse Gebarentaal en geassocieerde inhoud. Als daarvoor gekozen wordt, zou die opdracht helder gedefinieerd en in het decreet opgenomen moeten worden. Tegelijkertijd blijft het belangrijk dat het VGTC blijft investeren in het bestaan van taalopleidingen voor zowel dove en slechthorende professionals als dove niet-professionals.

Daarnaast blijkt dat er een duidelijke nood bestaat aan een coördinerend referentie- en vormingscentrum, in het bijzonder op het vlak van opvoeding en onderwijs in/met Vlaamse Gebarentaal, waar ouders, zorgprofessionals, referentiecentra, onderwijspersoneel ... kunnen aankloppen. Dat centrum zorgt onder meer voor:

- > de verspreiding van correcte informatie over de taal, cultuur en beleving van dove VGT-taligen;
- > het wegwerken van vooroordelen en foute ideeën over de taal, cultuur en beleving van dove VGT-taligen;
- > de organisatie van een contactpunt;
- > het samenbrengen van dove kinderen;
- > de organisatie van een aanbod taalcursussen VGT op maat;
- > de afstemming tussen onderwijsinstellingen.

De oprichting van een dergelijk coördinerend referentie- en vormingscentrum zou daar heel wat zoden aan de dijk kunnen zetten. Het is niet duidelijk of het wenselijk is om deze opdracht toe te voegen aan de missie van het Vlaams GebarentaalCentrum of een apart centrum op te richten voor deze onderwijs- en opvoedingsthema's.

Verder is het onontbeerlijk dat de opdracht en modaliteiten van dit centrum geëxpliciteerd worden in het decreet en dat voldoende middelen worden geïnvesteerd om de doelstellingen te kunnen realiseren.

Aangezien dit centrum zijn focus toespitst op het domein Onderwijs en Opvoeding, is het niet onlogisch dat ook andere departementen dan Cultuur, Jeugd en Media bijdragen aan de financiering hiervan. Ten slotte is de betrokkenheid van dove VGT-talige experts bij dit centrum een absolute noodzaak.

Expertise

Momenteel fungeert het VGTC als het expertisecentrum VGT, met een duidelijke focus op de taal. Dat wordt over het algemeen als positief gewaardeerd. Wel blijkt dat een scherpere definiëring nodig is van de verantwoordelijkheden van het VGTC rond het bewaken en

screenen van taalniveau. Verder onderzoek zou kunnen uitwijzen welke afbakening wenselijk is en of het aangewezen is om een ander orgaan dan het VGTC taalbewaking en -attestering op zich te laten nemen. Het is aanbevolen deze opdracht decretaal te verankeren bij het VGTC of bij een ander onafhankelijk orgaan.

De vraag is of het VGTC ook een rol zou kunnen/moeten opnemen als expertisecentrum in andere domeinen dan het taalkundige en of ook dit in het decreet opgenomen moet/kan worden. In twee domeinen is daar een erg duidelijke vraag naar:

- > Enerzijds is er de vraag van culturele organisaties en instellingen om een beroep te kunnen doen op een externe expert in de doelgroep VGT-taligen die erkend is door de overheid. Op die manier kan de expert geraadpleegd worden wanneer nodig en kan de expertise vooral wijdverspreider ingeschakeld worden dan binnen één project.
- > Ook de noodzakelijkheid van een coördinerend referentie- en vormingscentrum op het vlak van opvoeding en onderwijs in/met VGT waar ouders, zorgprofessionals, onderwijspersoneel ... terecht kunnen is onomstotelijk aanwezig. Verder onderzoek zou kunnen nagaan of dat tot de bevoegdheid van een centrum zoals het VGTC behoort, of een aparte, gespecialiseerde instantie raadzaam is om de eventuele onverenigbaarheid tussen de functie van een aanspreekpunt en onderzoeksinstelling (die het VGTC nu is) te respecteren (zie verder 3.3).

Werking

Op basis van het onderzoek kan besloten worden dat de missie en activiteiten van het VGTC zich niet uitsluitend afspelen binnen het domein waarvoor het Departement Cultuur, Jeugd en Media bevoegd is en waaronder het geëvalueerde decreet, waarvan het VGTC onderdeel is, ressorteert. Er zou daarom beargumenteerd kunnen worden dat de werkingmiddelen van het VGTC mede gedragen kunnen worden door andere betrokken beleidsdomeinen.

Aangezien het VGTC een cruciale rol speelt in de verankering van VGT en de gemeenschap van VGT-taligen, zou een duurzame, vaste toekenning van middelen het bestaan en de werking van dat centrum verzekeren. Verder zou een intensiever contact tussen het VGTC en het bevoegde departement en kabinet (bijvoorbeeld door het bezoeken van het VGTC tijdens de legislatuur) de relatie tussen die partijen een extra, positieve stimulans kunnen geven.

Projectsubsidies

Procedure

Bij het selecteren van projecten bevelen we aan om grondig toe te zien op de doelstelling van die projecten. De toegekende middelen zijn bedoeld om bij te dragen aan de verankering van de Vlaamse Gebarentaal, maar niet om structurele noden in andere beleidsdomeinen te financieren. Die verantwoordelijkheid moet opgenomen worden door de bevoegde beleidsdomeinen en zou niet gedeeltelijk omzeild mogen worden via de projectoproepen die enkel gesubsidieerd worden door het Departement Cultuur, Jeugd en Media.

Verder zou er meer ondersteuning ter beschikking gesteld kunnen worden aan organisaties bij het opstellen en indienen van een project. Het is aan te bevelen om te onderzoeken of daar een rol weggelegd zou kunnen zijn voor het VGTC, dat dan niet zelf projecten aanvraagt (zie ook hieronder), maar wel de nodige ondersteuning biedt aan kleinere spelers om een projectsubsidie op een kwaliteitsvolle manier aan te vragen. Bovendien zou de oproep op die manier ook breder verspreid kunnen worden, zodat ze een ruimer publiek weet te bereiken.

In het kader daarvan zou bekeken kunnen worden of organisaties die reeds per decreet werkingssubsidies ontvangen van de Vlaamse overheid (zoals het VGTC en/of Doof Vlaanderen) niet langer in aanmerking zouden kunnen komen voor de projectsubsidie. Dat moet verder onderzocht worden. Als men beslist dat er onverenigbaarheden zijn en het VGTC en/of Doof Vlaanderen geen projecten kunnen aanvragen, zou dat best ook decretaal verankerd worden.

Daarnaast zou nagedacht kunnen worden over de huidige voorwaarden rond de duur en duurzaamheid van projecten. Dat kan gebeuren bij een evaluatie van de projecten. Een duidelijk ontbrekende schakel in de huidige procedure is immers de evaluatie van (gerealiseerde) projecten. We dringen er dan ook op aan dat geselecteerde projecten worden opgevolgd en na afloop ervan wordt toegezien op de (duurzaamheid van de) realisaties. In het kader van de verdere professionalisering van de adviescommissie VGT zou het wenselijk zijn dat de commissie de beoordeling van aanvragen, opvolging en evaluatie van dossiers niet op zich neemt. Op die manier kan de onafhankelijkheid van de commissie gevrijwaard worden. Per oproep en afhankelijk van het thema kan er een specifieke commissie worden samengesteld om de dossiers te behandelen.

Hoewel het huidige decreet geen definiëring van de voorwaarden, criteria en procedure van de project-subsidies bevat, is het aan te bevelen die duidelijk te beschrijven en op te nemen in het decreet, net zoals het opnemen van een opvolging en evaluatie van (gerealiseerde) projecten.

Ten slotte pleiten we ervoor om ook duidelijk te communiceren over de geselecteerde projecten en eventueel na afloop van de projecten ook over de resultaten ervan (zie ook 2.4).

Financiële middelen

Uit het onderzoek komt duidelijk naar voor dat het toegekende bedrag ruimschoots onvoldoende is om de vooropgestelde doelstellingen te kunnen realiseren. Een aanzienlijke verhoging van het subsidiebedrag zou zich opdringen om de verschillende knelpunten het hoofd te kunnen bieden. Een mogelijke oplossing zou kunnen zijn om input vanuit andere beleidsdomeinen dan Cultuur, Jeugd en Media te bewerkstelligen, zodat het subsidiebedrag substantieel opgetrokken kan worden. Een andere overweging zou zijn om inhoudelijk verschillende soorten projectsubsidies in te voeren.

Domein Onderwijs en Opvoeding

VGT in (leraren)opleidingen

Het wordt aanbevolen om ergens in Vlaanderen op zijn minst één lerarenopleiding te organiseren die toegankelijk is voor VGT-taligen en een volwaardig traject aanbiedt om het vak Vlaamse Gebarentaal en dovenscultuur te leren onderwijzen in de verschillende onderwijsniveaus. Dat tekort aan geschoolde (VGT-talige) leerkrachten heeft onder andere een belangrijke impact op de ontwikkeling van VGT-talige kinderen, jongeren en volwassenen en hun kansen op de arbeidsmarkt.

Daarnaast is het nodig dat er (correcte) aandacht besteed wordt aan VGT en het belang ervan in opleidingen van professionals die later in contact kunnen komen met gebarentalige dove en slechthorende personen (zoals orthopedagogen, logopedisten, artsen, leerkrachten (buiten)gewoon onderwijs ...). Nu overweegt daarin de medische invalshoek en ontbreekt de cultureel-linguïstische invalshoek of is die onderbelicht.

Ondersteuning ouders van een doof kind

Na de diagnose gehoorverlies van hun kindje door Kind en Gezin willen ouders onmiddellijk alle informatie krijgen, ook over het bestaan van Vlaamse Gebarentaal, visuele communicatiemogelijkheden enzovoort. De verschillende referentiecentra geven over het aanreiken van VGT een sterk uiteenlopend advies (tot geen advies). Thuisbegeleidingsdiensten met expertise in het begeleiden van dove kinderen en hun omgeving trachten dat hiaat op te vullen, maar dat lenigt de nood van ouders niet volledig.

Het is aan te bevelen om een formele samenwerking op te zetten tussen Kind & Gezin, de referentiecentra en de thuisbegeleidingsdiensten met expertise in het begeleiden van dove kinderen en hun omgeving. Daarnaast zou het goed zijn mocht er één centraal contactpunt of coördinerend expertisecentrum zijn waartoe men zich kan richten. Dat centraal expertisecentrum zou een algemene aanpak kunnen uitdragen en als aanspreekpunt kunnen fungeren voor ouders, referentiecentra, thuisbegeleidingsdiensten, onderwijsinstellingen en andere betrokken actoren. Het centrum zou Kind & Gezin kunnen ondersteunen bij hun vaste consultaties met ouders waarbij onder andere een opvolging van de taalontwikkeling gebeurt (zie ook 3.3 en 3.4).

Het is daarnaast van belang om ouders (en de ruimere omgeving) die dat wensen, mogelijkheden te geven om VGT te verwerven en te integreren in hun dagelijkse leven. Die inbedding van de taal in de thuiscontext blijkt immers vaak een uitdaging. Er zou daarom ingezet kunnen worden op een laagdrempeliger cursusaanbod (eventueel ook virtueel) en een lokaler activiteitenaanbod specifiek voor die doelgroep (zie ook 3.3).

Onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen

De inzet van gekwalificeerde dove en gebarentalige leerkrachten zou een prioriteit moeten zijn bij het onderwijs aan gebarentalige leerlingen. Zowel in het gewoon als buitengewoon onderwijs zou er meer aandacht moeten gaan naar sensibilisering en bewustwording van het personeel in onderwijsinstellingen, opdat gebarentalige leerlingen alle leer- en ontwikkelingskansen krijgen in een veilige socio-emotionele omgeving. Scholen uit het gewone onderwijs waarin dove leerlingen integreren, geven aan dat ze een visie en ondersteuning missen van het beleid. Het onderwijs

aan een dove leerling is voor hen vaak een volledig nieuwe wereld waarin ze geen expertise hebben. Ze hebben nood aan handvaten (leerplan, curriculum, didactisch materiaal) en een soort van 'startergids' met good practices. Een kenniscentrum rond didactiek op basis van een inclusieve onderwijsmethode met VGT en dovencultuur, dat als aanspreekpunt voor scholen opereert, is eveneens onontbeerlijk (zie ook 3.3 en 3.4). Scholen botsen in de realisatie van een meer inclusieve onderwijsmethode geregeld op de medische invalshoek van de ondersteunende therapeuten (revalidatiecentra, logopedisten ...) waarbij er te weinig aandacht lijkt te zijn voor de plek van VGT/dovencultuur in de ontwikkeling van het kind.

Net zoals in de referentiecentra het geval is, blijkt dat ook in de scholen van het buitengewoon onderwijs de visie op VGT niet eenduidig is. Het belang van VGT wordt niet overal in eenzelfde mate ingeschat. Een overkoepelend beleid zou gestimuleerd moeten worden, opdat ouders, leerlingen en betrokken professionals eenduidigheid en duidelijkheid aantreffen ongeacht de onderwijsinstelling waarbij ze aankloppen.

Domein Beleid, overheidsdiensten en -administratie

Overheidsdiensten en – administraties leggen nog te weinig een toegankelijkheidsreflex aan de dag die tegemoetkomt aan de effectieve noden van (dove) VGT-taligen. Bij de inrichting van dienstverleningen voor de burger, zoals bijvoorbeeld meldpunten voor grensoverschrijdend gedrag, wordt niet automatisch gedacht aan de toegankelijkheid ervan voor VGT-talige burgers.

Bovendien weigeren instellingen of instanties die verbonden zijn aan of gesubsidieerd worden door de overheid, nog te vaak om in te staan voor (de betaling van) een tolk. Ondanks het feit dat het inschakelen van een tolk een redelijke aanpassing is, blijkt in de praktijk dat dat nog steeds geen verworven recht is. Sommigen vragen daarom om het ook decretaal vast te leggen.

Domein Zorg en Gezondheid

In verscheidene takken van de gezondheidszorg (instellingen voor psychische gezondheid, thuiszorg, ouderenzorg, ziekenhuizen, huisartsenpraktijken, revalidatiecentra ...) botsen dove VGT-taligen geregeld op onbegrip en onwetendheid bij medisch en verzorgend personeel over doofheid en communicatie met dove mensen. Een sensibiliseringscampagne rond communicatie en omgang met dove VGT-talige patiënten, die zich richt op werknemers binnen de gezondheidszorg, dringt zich daarom op. Om eventuele mistoestanden te kunnen aankaarten, is het verder ook essentieel dat meldpunten in de zorg voor klachten en discriminatie toegankelijk zijn voor dove VGT-talige patiënten. Verder wordt ook hier aangekaart dat het inschakelen van een tolk een redelijke aanpassing is, maar dat dat in de praktijk nog steeds geen verworven recht is. Sommigen vragen daarom om het ook decretaal vast te leggen.

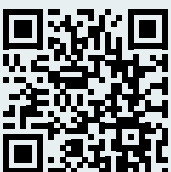
Domein Media en Cultuur

Expertisecentrum

Zoals in 3.4 hierboven al aangehaald wordt er gepleit voor een door de overheid erkend expertisecentrum rond VGT en media & cultuur om ondersteuning te geven rond VGT aan instellingen en organisaties in de cultuur- en mediasector. Op die manier kan de expert geraadpleegd worden wanneer nodig (en niet enkel tijdens de duur van een project), is die minder afhankelijk van beschikbare (tijdsgebonden project)middelen en kan de expertise vooral meer wijdverspreid ingeschakeld worden. Terwijl de expertise nu vooral tot stand komt binnen één instelling via projectwerking, kan een externe expert zijn deskundigheid breder uitrollen, op maat van de opdrachtgever.

Erfgoed

We bevelen aan om te onderzoeken op welke manier ondersteuning voor erfgoed en geschiedenis gerelateerd aan VGT en de gemeenschap van VGT-taligen, structureel ondersteund kan worden. Vraag is ook of dat decretaal verankerd kan/moet worden, waardoor er structurele subsidies verleend zouden kunnen worden. Ook dat zou verder onderzocht moeten worden.

De kwantitatieve onderzoeksresultaten en andere onderzoeksrapporten en publicaties over VGT vind je terug op de website van het Departement Cultuur, Jeugd en Media:

bit.ly/onderzoek-VGT

